

26 november—1 december

Debatter m. m.

Fredagen den 26 november	Sid.
Meddelande ang. enkla frågor:	
av herr Carlsson, Eric, ang. en sänkning av den allmänna pensionsåldern	6
av herr Hübinette om åtgärder för ökad kännedom om förmånerna för handikappade	6
av fru Segerstedt Wiberg ang. export av krigsmateriel till Portugal m. fl. länder	6

Tisdagen den 30 november

Svar på enkla frågor:	
av fru Segerstedt Wiberg ang. export av krigsmateriel till Portugal m. fl. länder	8
av herr Arvidson om skördeskadeersättning i vissa fall	9
av herr Carlsson, Eric, ang. en sänkning av den allmänna pensionsåldern	10
av herr Hübinette om åtgärder för ökad kännedom om förmånerna för handikappade	13
av herr Petersson, Erik Filip, om åtgärder för snabbare behandling av ärenden i försäkringsdomstolen	14
Svar på interpellation av herr Hedlund ang. lokaliseringspolitiken	15
Svar på enkel fråga av herr Risberg ang. lokaliseringsstödet för norra Bohuslän	19
Svar på interpellation av herr Magnusson ang. lokaliseringsstödet för Dalsland, Värmland och norra Bohuslän	19
Interpellation av herr Virgin ang. beslutat beställningsstopp för krigsmateriel	25

Onsdagen den 1 december

	Sid.
Svar på interpellationer:	
av herr Wallmark ang. förverkligandet av de utbildningspolitiska målsättningarna	27
av herr Lundström om ökad utbildning av tandvårdspersonal..	32
av herr Jacobsson, Gösta, ang. importen av utländsk arbetskraft	39
av herr Olsson, Johan, ang. utredning om storstadsproblem och samhällsstruktur	46
Om statsbidrag till riksdagspartiernas kostnader för gruppkanslier	50
Maximibeloppet för enskild arbetstagers skadeståndsskyldighet enligt kollektivavtalslagen	56
Möjligheterna för inlandssågverken i Norrbotten och Västerbotten att köpa virke från domänverket	60
Om överförande av kronoskog till allmänning	74
Om utbildning och fortbildning av företagare	75
Interpellation av herr Kristiansson, Axel, ang. kompensationen för kostnadsstegringarna i jordbruksproduktionen	78
Meddelande ang. enkel fråga av herr Risberg om upprustning av Torslanda flygplats	79

Samtliga avgjorda ärenden**Onsdagen den 1 december**

Statsutskottets utlåtande nr 178, ang. anslag på tilläggsstat I: Förvärv av viss fastighet inom stadsdelen Lilla Essingen i Stockholm	50
— nr 163, ang. ny organisation av försvarets fabriksstyrelse, m. m.	50
— nr 164, ang. ökad läkarutbildning i Göteborg m. m.	50
— nr 165, ang. bidragsunderlaget för statliga lån till kommuner vid ny- eller tillbyggnad av permanenta skollokaler	50
— nr 166, ang. eftergift av den rätt staten kan ha på grund av s. k. garantiförbindelser som avgetts i ärenden om visering	50
— nr 167, ang. bemyndigande för Kungl. Maj:t att i vissa fall avstå allmänna arvsfondens rätt till arv	50
Bevillningsutskottets betänkande nr 48, om avskaffande av skatten på teknisk sprit	50
— nr 51, ang. ändringar i det allmänna tull- och handelsavtalet (GATT)	50
Bankoutskottets utlåtande nr 54, om statsbidrag till riksdagspartiernas kostnader för gruppkanslier	50
— memorial nr 56, ang. överlämnande till konstitutionsutskottet av vissa till bankoutskottet hänvisade motioner	55

	Sid.
Första lagutskottets utlåtande nr 35, ang. fortsatt giltighet av lagen med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för försvaret	55
— nr 36, ang. särskilt forum vid talan om ämbetsbrott	55
Bankoutskottets utlåtande nr 55, ang. särskilt forum vid talan om ämbetsbrott	55
Första lagutskottets utlåtande nr 37, ang. ändring i brottsbalken m. m.	55
Andra lagutskottets utlåtande nr 73, ang. kostnaderna för skolskjutsar i vissa fall	55
— nr 74, ang. vissa författningsändringar m. m. som sammanhänger med förhandlingsrättsreformen	56
Statsutskottets utlåtande nr 168, ang. vissa författningsändringar m. m. som sammanhänger med förhandlingsrättsreformen	56
Andra lagutskottets utlåtande nr 77, ang. vattenvård, luftvård och bullerfrågor	56
— nr 78, ang. maximibeloppet för enskild arbetstagares skadeståndsskyldighet enligt kollektivavtalslagen	56
Jordbruksutskottets utlåtande nr 26, ang. möjligheterna för inlandssågverken i Norrbotten och Västerbotten att köpa virke från domänverket	60
— nr 27, om överförande av kronoskog till allmänning	74
Allmänna beredningsutskottets utlåtande nr 49, ang. disponerandet av Kullaberg som fritidsområde	75
— nr 50, om utbildning och fortbildning av företagare	75

Fredagen den 26 november

Kammaren sammanträdde kl. 14.00.

Justerades protokollet för den 19 in-
nevarande månad.

Upplästes följande till kammaren in-
komna ansökning:

Till riksdagens första kammare

Undertecknad anhåller härmed om
tjänstledighet från riksdagsarbetet för
tiden den 29 november—den 4 decem-
ber för att i egenskap av ordförande i
fredsforskningsutredningen delta i
konsultationer i Moskva.

Stockholm den 26 november 1965

Alva Myrdal

Den begärda ledigheten beviljades.

Anmälades och godkändes riksdagens
kanslis förslag

dels till riksdagens skrivelse, nr 360,
till Konungen angående val av ordfö-
rande i riksgäldsfullmäktige med sup-
pleant;

dels ock till riksdagens förordnan-
den:

nr 361, för herr Albin Lars Gerhard
Lindmark att vara ordförande i riks-
gäldsfullmäktige; och

nr 362, för herr Erik Selmer Johan
Adamsson att vara suppleant för ord-
föranden i riksgäldsfullmäktige.

Anmälades och godkändes bevilnings-
utskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 379, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition med förslag till lag om änd-
ring i kommunalskattelagen den 28 sep-
tember 1928 (nr 370), m. m., jämte i
ämnet väckta motioner; och

nr 380, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition med förslag till förordning

om ändrad lydelse av 8 § tulltaxeför-
ordningen den 13 maj 1960 (nr 391),
m. m.

Anmälades och bordlades

statsutskottets utlåtanden:

nr 163, i anledning av dels Kungl.
Maj:ts proposition angående ny organi-
sation av försvarets fabriksstyrelse
m. m., dels riksdagens år 1964 försam-
lade revisorers berättelse angående
statsverket, i vad berättelsen avser det
ekonomiska utfallet av driften vid för-
svarets fabriksverks tvätt- och repara-
tionsanstalter, jämte i ämnet väckta mo-
tioner;

nr 164, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition angående ökad läkarutbild-
ning i Göteborg m. m.;

nr 165, i anledning av väckta motio-
ner angående bidragsunderlaget för
statliga lån till kommuner vid ny- eller
tillbyggnad av permanenta skollokaler;

nr 166, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition angående eftergift av den
rätt staten kan ha på grund av s. k. ga-
rantiförbindelser som avgetts i ärenden
om visering jämte i ämnet väckta mo-
tioner;

nr 167, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition angående bemyndigande
för Kungl. Maj:t att i vissa fall avstå all-
männa arvsfondens rätt till arv; samt

nr 168, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition angående vissa författnings-
ändringar m. m. som sammanhänger
med förhandlingsrättsreformen, såvitt
propositionen hänvisats till statsutskot-
tet;

bevilningsutskottets betänkanden:

nr 48, i anledning av väckta motio-
ner om avskaffande av skatten på tek-
nisk sprit; samt

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts
proposition angående godkännande av
ändringar i det allmänna tull- och han-
delsavtalet (GATT);

Meddelande ang. enkla frågor

bankoutskottets utlåtanden och memorial:

nr 54, i anledning av motioner om statsbidrag till riksdagspartiernas kostnader för gruppkanslier;

nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om ändring i reglerna angående särskilt forum vid talan om ämbetsbrott; samt

nr 56, angående överlämnande till konstitutionsutskottet av vissa till bankoutskottet hänvisade motioner;

första lagutskottets utlåtanden:

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 29 november 1946 (nr 722) med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för försvaret;

nr 36, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition om ändring i reglerna angående särskilt forum vid talan om ämbetsbrott, i vad propositionen hänvisats till lagutskott, dels ock Kungl. Maj:ts proposition om upphävande av reglerna i konkurrensbegränsningslagen angående särskilt forum vid talan om ämbetsbrott; samt

nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i brottsbalken m. m.;

andra lagutskottets utlåtanden:

nr 73, i anledning av väckta motioner om ändrade bestämmelser angående kostnaderna för skolskjutsar i vissa fall;

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa författningsändringar m. m. som sammanhänger med förhandlingsrättsreformen, i vad propositionen hänvisats till lagutskott;

nr 77, i anledning av väckta motioner angående vattenvård, luftvård och bullerfrågor; samt

nr 78, i anledning av väckta motioner angående maximibeloppet för enskild arbetstagares skadeståndsskyldighet enligt kollektivavtalslagen;

jordbruksutskottets utlåtanden:

nr 26, i anledning av väckta motioner angående möjligheterna för inlandssåg-

verken i Norrbotten och Västerbotten att köpa virke från domänverket; samt

nr 27, i anledning av väckta motioner om överförande av kronoskog till allmänning; ävensom

allmänna beredningsutskottets utlåtanden:

nr 49, i anledning av väckt motion angående disponerandet av Kullaberg som fritidsområde; samt

nr 50, i anledning av väckta motioner om utbildning och fortbildning av företagare.

Meddelande ang. enkla frågor

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarens ordningsstadga följande enkla frågor framstälts, nämligen

den 24 november av herr *Carlsson, Eric*, (cp) till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet: »Har Statsrådet för avsikt att genom ytterligare tilläggsdirektiv till pensionsförsäkringskommittén låta utreda frågan om en sänkt allmän pensionsålder?»;

den 25 november av herr *Hübinette* (h) till herr statsrådet och chefen för socialdepartementet: »Avser Herr Statsrådet att vidtaga några åtgärder för att bland socialrådgivare, läkare, sjuksköterskor etc. sprida kännedom om vilka statliga förmåner handikappade är berättigade till?»; samt

den 25 november av fru *Segerstedt Wiberg* (fp) till herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet: »Har på senare tid licens givits för export av krigsmateriel till Portugal, Angola eller Mozambique?»

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 14.06.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Tisdagen den 30 november

Kammaren sammanträdde kl. 15.00.

Justerades protokollen för den 23 och den 24 innevarande månad.

Ledighet från riksdagsgöromålen beviljades herr *Kling* för tiden den 1 och den 2 december för utrikes tjänsteresa.

Upplästes följande inkomna läkarintyg:

Till riksdagens första kammare

På begäran av riksdagsman *Gustaf Elofsson* från Vä intygas härmed, att han på grund av nyupptäckt blodbrist icke kan delta i riksdagsarbetet från och med den 30/11 1965, och att han beräknas behöva vara borta ytterligare minst två veckor från dagens datum räknat.

Centrallasarettet, Kristianstad, den 29 november 1965

Henning Lindholm

Överläkare, med. doktor

Kammaren beviljade herr *Elofsson* ledighet från riksdagsgöromålen för den tid, varunder han på grund av den i läkarintyget omförmälda sjukdomen vore oförmögen till arbete.

Anmäldes och godkändes riksdagens kanslis förslag

dels till riksdagens skrivelse, nr 357, till Konungen angående val av en fullmäktig i riksbanken med suppleant;

dels ock till riksdagens förordnanden:

nr 358, för herr Erik Gunnar Wärnberg att vara fullmäktig i riksbanken; samt

nr 359, för herr Villiam Björk att vara suppleant för en fullmäktig i riksbanken.

Anmäldes och godkändes jordbruksutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 368, i anledning av väckta motioner om höjd övre gräns för lån ur kronotorparnas inventarielånefond; och

nr 369, i anledning av väckt motion angående åtgärder för att förhindra olaga trälfiske i Öresund.

Anmäldes och godkändes bankoutskottets förslag till riksdagens skrivelse, nr 381, till Konungen i anledning av motioner angående olje- och bensinhandels organisation.

Anmäldes och godkändes andra lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 383, i anledning av väckta motioner angående värdebeständig placering av arbetslöshetskassornas fondmedel; och

nr 384, i anledning av väckta motioner om sjukförsäkringsförmånerna för utlandssvenskar.

Anmäldes och godkändes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 385, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående överlåtelse av kronan tillhörig mark; och

nr 386, i anledning av väckta motioner angående de partiellt arbetsföras pensionsrätt m. m.

Ang. export av krigsmateriel till Portugal m. fl. länder

Herr statsrådet och chefen för handelsdepartementet LANGE erhöll ordet för att besvara fru *Segerstedt Wibergs* fråga angående export av krigsmateriel till Portugal m. fl. länder, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 26 november, och anförde:

Herr talman! Fru *Segerstedt Wiberg* har frågat mig, om det på senare tid getts licens för export av krigsmateriel till Portugal, Angola eller Moçambique.

Med anledning härav får jag meddela att det efter år 1961 inte lämnats något utförseltillstånd för krigsmateriel till Portugal eller angivna områden med undantag för mindre partier av röksvagt krut för hagelpatroner och av råvaror för tillverkning av sprängämnen för civilt bruk. Hagelpatroner är inte krigsmateriel enligt utförselkungörelsen.

Fru SEGERSTEDT WIBERG (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet för det snabba svaret.

Min fråga ställdes i samband med säkerhetsrådets uppmaning förra veckan till FN:s medlemsstater att inte leverera vapen eller utrustning för vapentillverkning till Portugal. Liknande uppmaningar har som bekant tidigare gjorts av säkerhetsrådet och generalförsamlingen. Alla vet hurudant läget är i de portugisiska områdena. Där förekommer ett ohyggligt förtryck mot de färgade. Jag tror inte de har någon garanti för att inte jaktgevär kommer till användning även under den pågående terrorn.

Jag tycker mig av svaret förstå, att statsrådet Lange egentligen anser att min fråga inte är värd stor uppmärksamhet. Endast för mindre kvantiteter har exportlicens givits, och då för röksvagt krut och för råvaror till sprängämnen för civilt bruk. Men vilka garantier har statsrådet för att inte

dess små kvantiteter kommer till användning i jakten på människor eller för tillverkning i militärt syfte? Krut har ju år efter år exporterats till Portugal och dess besittningar. Hagelpatroner är enligt utförselkungörelsen inte krigsmateriel, säger statsrådet. Men nog krävs det exportlicens för utförsel? Och varför vägras inte licens i dessa diskutabla fall?

Det tycks mig som om en vägran bättre skulle överensstamma med talet om den positiva neutraliteten och våra förpliktelser mot FN. Och om jag fattade statsrådet Lange rätt i TV-debatten nyligen, håller Sverige i fråga om all vapenexport på att man skall följa säkerhetsrådets rekommendationer till punkt och pricka.

Här är det fråga om vapen som *kan* användas i jakten på människor. Det är ju allmänt bekant att den portugisiska regimen möter krav på social rättvisa mera med våld och med militära maktmedel än med maningar och lugn eftertänksamhet.

Herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Hade jag ansett fru *Se-gerstedt Wibergs* fråga inte vara värd någon uppmärksamhet, kanske jag hade kunnat nöja mig med ett enkelt nej på frågan.

Någon krigsmaterielexport har av naturliga skäl inte förekommit under senare år till dessa områden och knappast, såvitt jag erinrar mig, dessförinnan heller. Jag har här visat litet utförligare — jag ansåg att jag kunde redovisa det — att smärre partier av hagelgevär och röksvagt krut och sprängämnen för civilt bruk gått ut till dessa områden. Vid de undersökningar som gjorts har ingenting framkommit som tyder på att dessa sprängämnen användes för militärt ändamål, och de kvantiteter det rört sig om har som sagt varit rätt små.

Vad beträffar hagelgevär och röksvagt krut är enligt de flesta länders bestämmelser ammunition för jakt och

sport inte krigsmateriel. Vi kräver ändå licens, men det är att observera att ammunition för jakt- och sportvapen normalt inte går att använda i militära vapen. Jag tror inte att det är så stor risk att man vare sig från det ena eller andra hållet börjar jaga människor med hagelbössor.

Fru SEGERSTEDT WIBERG (fp):

Herr talman! Jag tror kanske inte, att det är så stor åsiktsskillnad mellan statsrådet och mig, men jag vädjar till statsrådet att han stoppar även den export som förekommer, eftersom det är diskutabelt hur materielen kan användas.

Konstitutionsutskottet hade redan 1961 tvivel i fråga om exporten av jaktgevär. Jag tycker att det skulle stå i bättre överensstämmelse med vårt anseende och med våra ansträngningar i andra avseenden, om vi stoppade denna export. Någon ekonomisk betydelse för landet kan den ju inte gärna ha.

Herr statsrådet LANGE:

Herr talman! Om det kan vara fru Segerstedt Wiberg till någon tröst, vill jag upplysa att ingen export förekommit sedan 1964, om jag undantar ett litet parti röksvagt krut.

Fru SEGERSTEDT WIBERG (fp):

Herr talman! Jag hoppas att det härnäst inte blir export ens av ett litet parti röksvagt krut och tackar därmed för upplysningen.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Om skördeskadeersättning i vissa fall

Herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet **HOLMQVIST** erhöll ordet för att besvara herr *Arvidsons* fråga om skördeskadeersättning i vissa

Om skördeskadeersättning i vissa fall fall, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 24 november, och yttrade:

Herr talman! Herr Arvidson har frågat om jag avser att medverka till att de rotfruktsodlare, som genom den tidiga vintern fått sin rotfruktsodling spolerad, får inkomma med försenad anmälan för skördeskada.

Inledningsvis vill jag erinra om att det bland rotfrukterna endast är sockerbetor, som ingår i det permanenta skördeskadeskyddet. Sockerbetesskörden pågår normalt under november månad och är i regel inte avslutad förrän i mitten av december månad. Anmälan för skördeskada skall däremot i allmänhet avgas före den 1 oktober. Med hänsyn till att sockerbetsodlarna i regel inte när anmälningstiden går ut kan avgöra hur förutsättningarna för betskörden kommer att bli, är det naturligt att dessa regelmässigt lämnar in skördeskadeanmälan för att försäkra sig om skyddet. Jag vill vidare erinra om att i informationen till jordbrukarna har framhållits att alla, som har en betydande del av sin skörd obärgad då anmälningstiden går ut, bör göra anmälan. Med hänsyn härtill anser jag att skäl till den av herr Arvidson åsyftade förlängningen av tiden för anmälan av skördeskada ej finns.

Herr ARVIDSON (h):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få framföra mitt tack för svaret på min enkla fråga. När jag ställde den, var det 14 minusgrader i befallten i Skåne, men i dag är det 4 plusgrader. Det betyder att tjälen har lossnat och att det skånska lugnet är återställt.

Jordbruksministern säger nu, att vi skall lämna in skadeanmälan före den 1 oktober; det är vi rekommenderade att göra under alla förhållanden. Men det betyder, att om vi alltid skall göra det i fråga om sockerbetor, kan man

Ang. en sänkning av den allmänna pensionsåldern

i 99 fall på 100 genast sortera bort alla sådana anmälningar. Ty det är så sällan det händer, endast under så olyckliga omständigheter som i år kan det bli aktuellt. Dels uppsköt sockerbolaget välvilligt betkampanjen en vecka, varigenom odlarna naturligtvis påbörjade arbetet en vecka senare, och dels kom vintern fjorton dagar för tidigt. Enligt min mening rådde det då ett sådant förhållande, att det borde vara berättigat att få göra ett undantag. Jag hade därför räknat med att statsrådet skulle vara positiv på denna punkt.

Men nu går betmaskinerna för fullt! I lördags tog jag en sockerbeta, tvättade den ren, blastade av den och lade den på ett värmeelement, och i morse, innan jag reste hit, skar jag den mitt av med en brödkniv och fann att den var oskadad.

Alltså är allting bra, och det är inte aktuellt att komma med någon skadeanmälan.

Herr statsrådet HOLMQVIST:

Herr talman! Jag kände mig också lugn, när herr Arvidson här så lugnt talade om att de skånska bönderna vid detta laget är lugna!

Jag vill säga honom, att normalt brukar större delen av sockerbetorna vara ur jorden vid denna tidpunkt. Det finns naturligtvis ingen anledning för dem som levererat sina betor att komma in med någon anmälan, utan det gäller bara dem som inte kunnat ta upp betorna. Det är nog en normal företeelse att man då gör anmälan så att säga ur säkerhetssynpunkt.

Om man tillmötesginge herr Arvidsons önskemål skulle det leda till en allmän fördröjning med utbetalningen av ersättingarna till dem som drabbats av skördeeskada. Det är anledningen till att vi inte velat göra något undantag.

Men nu är ju saken ur världen, och vi kan, som sagt, känna oss tillfreds.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. en sänkning av den allmänna pensionsåldern

Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet **ASPLING** erhöll ordet för att besvara herr *Eric Carlssons* fråga angående en sänkning av den allmänna pensionsåldern, vilken fråga inlagts i kammarens protokoll för den 26 november, och anförde:

Herr talman! Herr Eric Carlsson har frågat om jag avser att genom ytterligare tilläggsdirektiv till pensionsförsäkringskommittén låta utreda frågan om en sänkt allmän pensionsålder.

Svaret är nej.

Herr CARLSSON, ERIC, (cp):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för socialdepartementet få framföra ett tack för svaret. Det var ju kort och kärnfullt men innehöll inte vad jag hade väntat och hoppats på. Jag hade faktiskt trott att jag skulle få ett mera positivt svar på denna fråga än detta blekladga *nej* från statsrådet Aspling.

Vår nuvarande allmänna pensionsålder har varit gällande ända sedan 1914. När nu pensionsförsäkringskommittén fått i uppdrag att utreda frågor i samband med framtida standardhöjningar för folkpensionärer — närmast gäller det tiden efter 1968 — hade det varit angeläget att också frågan om en sänkning av den allmänna pensionsåldern blivit prövad.

Det har skett avsevärda förbättringar på en rad områden inom samhället under dessa 50 år, men den allmänna pensionsåldern har varit 67 år hela tiden — där har det inte skett någon ändring. Grupp efter grupp, främst inom de s. k. intellektuella yrkena eller manschettyrkena, har fått en pensionsålder som i regel inte ligger högre än 65 år, men

Ang. en sänkning av den allmänna pensionsåldern

när det är fråga om den allmänna pensionsåldern råder en viss diskriminering av kroppsarbetare i jämförelse med andra grupper.

Skulle man här göra en bedömning med hänsyn till förslitningen under arbetet, talar många skäl för att de som går i hårt kroppsarbete borde ha en lägre allmän pensionsålder än de som har en mera stillasittande sysselsättning. Det finns inga skäl som talar för att »vanligt folk» — dem som någon har kallat »de valkiga nävarnas och blåblusarnas folk» — och husmödrarna skall ha högre pensionsålder än övriga grupper i samhället.

När det gäller frågan, var de framtida standardhöjningarna skall läggas, måste en sänkning av den allmänna pensionsåldern tillmätas stor betydelse. Jag hoppas att socialministern vill ta sig ytterligare en funderare på detta och genom tilläggsdirektiv till pensionsförsäkringskommittén låta utreda dessa frågor. Det är en angelägen reform för stora grupper av vårt folk, en reform som väntar på sin lösning.

Jag ber, herr statsråd, att ännu en gång få tacka för svaret.

Herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Herr Carlsson har inte bara fått nej av mig i dag på denna fråga, utan också denna kammare gav herr Carlsson ett mycket eftertryckligt nej den 24 mars i år när saken diskuterades. Det var en mycket omfattande och ingående debatt, som jag inte nu skall förlänga under denna korta frågestund, men låt mig, herr talman, ändå göra ett par kommentarer!

Herr Carlsson tar upp denna fråga i en tid när vi diskuterar en annan och ytterst angelägen sak, nämligen den framtida arbetskraftstillgången i detta land. Jag antar att herr Carlsson är medveten om att detta är en av våra verkligt stora frågor, som i hög grad avgör våra möjligheter att öka produktionen och att fortsätta reformarbetet.

Jag vet att det måhända föreligger många önskemål beträffande pensionsåldern, men jag är inte alls säker på att herr Carlsson är i takt med tiden i detta avseende. Många människor som är vitala och friska önskar fortsätta sitt arbete, och arbetsmarknaden skall naturligtvis vara öppen även för dem.

Därtill vill jag säga till herr Carlsson, att vi inte kan bortse från vad jag skulle vilja kalla den centrala frågan i detta sammanhang. En sänkning av folkpensionsåldern till 65 år kan beräknas kosta 525 miljoner kronor per år. Det är en betydande summa. Vi har ungefär en miljon folkpensionärer, och denna summa skulle alltså kunna räcka till ungefär 500 kronor i tillägg till folkpensionen. Det är en avvägningsfråga, om man vill förbättra folkpensionen eller sänka pensionsåldern.

Herr Carlsson bör observera att det i tilläggsdirektiven till pensionsförsäkringskommittén i somras särskilt underströks, att kommittén skulle undersöka möjligheterna till en särskild förbättring för de pensionärsgrupper som i huvudsak endast har folkpensionen att lita till för sin försörjning. Detta är en mycket viktig fråga för framtiden. Jag är övertygad om att folkpensionärerna själva är mycket intresserade av hur utvecklingen kommer att gå i fortsättningen.

Herr CARLSSON, ERIC, (cp):

Herr talman! Det var värdefullt att statsrådet blev mer utförlig i sin replik, så att vi fick en bakgrund till herr statsrådets snäva svar nyss.

Det är riktigt att kammaren gav ett nej den 24 mars i år. Men när tilläggsdirektiven till pensionsförsäkringskommittén gavs hoppades jag att statsrådet, som har som slagord att man skall »gå mot nya djärva mål», verkligen skulle ta ett ordentligt initiativ för att vi skulle få en utredning om sänkt folkpensionsålder.

Det är inte okänt för mig att vi går

Ang. en sänkning av den allmänna pensionsåldern

mot en tid med sinande arbetskraftstillsättningar. Det diskuteras i dag om fortsatta reformer i vårt samhälle, där vi har anledning att pröva, om vi skall ta ut den framtida standardhöjningen i form av sänkt pensionsålder eller i form av en sänkning av arbetstiden inte bara ner till 42 timmar, utan kanske också från 42 till 40 timmar. När man kommer in på den diskussionen finns det anledning, menar jag, att också pröva frågan om en sänkt folkpensionsålder och i ett sammanhang ta ställning till om man skall sänka arbetstiden ytterligare från 42 timmar, som arbetstidsutredningen ganska säkert kommer att föreslå — eller om man skall sänka folkpensionsåldern.

Vilka grupper gäller detta? Jo, det gäller de stora grupper av kroppsarbetare som i stor utsträckning lagt grunden till det högstandardsamhälle vi har i dag. Jag frågar, om det inte är rimligt att vi låter dessa grupper få del av standardhöjningen genom att pröva möjligheterna att sänka folkpensionsåldern för dem.

Sedan vill jag säga till statsrådet, att vi visserligen har brist på arbetskraft, men att det finns områden där det är ganska svårt för den som nått 45 års ålder att komma in på ett nytt arbete. Kvinnor över 50 år har, särskilt i de lägre inkomstgrupperna, svårt att få ny sysselsättning och ordinarieanställning. Och vilka möjligheter på arbetsmarknaden har de människor som nått 60 eller 65 års ålder? Statsrådet har anledning att fundera på detta. Gör han det, kommer han nog att fråga sig, om inte folkpensionsåldern bör sänkas.

Det högt uppdrivna tempot i arbetslivet i dag sliter också ner människorna. Jag tycker att de bör få njuta sitt otium innan de blivit nedslitna, om de skall få någon behållning av sin pensionstid. Det kan vara intressant för statsrådet att höra att många skogsarbetare har sagt till mig att deras pensionstid skulle ha sett annorlunda ut om folkpensionsåldern varit satt till 65

år — det är åren mellan 65 och 67 som slitit ned dem.

Det är dessa aspekter, herr statsråd, som har gjort att jag har kommit igen i denna fråga om en sänkt pensionsålder. Med hänsyn till det snäva svar jag nyss fick tror jag vi får anledning att diskutera den saken flera gånger i denna kammare.

Herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Herr Carlsson tar här upp många frågor som jag tycker inte hänger särskilt väl ihop.

Han pekar på att vissa grupper i 50-årsåldern och även andra har svårt att komma ut på arbetsmarknaden och få arbetsuppgifter. Ja, men då får man väl angripa just det problemet. Han talar också om grupper som blir slitna i ett hårt arbete. Jag är väl införstådd med detta, herr Carlsson, men då är väl arbetstidsförkortningen en viktig fråga.

Utän att vilja förlänga debatten, herr talman, ber jag få ställa en fråga: Sätter herr Carlsson önskemålet om en sänkt pensionsålder före önskemålen om en höjning av folkpensionerna och en förkortning av arbetstiden?

Herr CARLSSON, ERIC, (cp):

Herr talman! Får jag först säga om arbetstiden, att vi förmodligen får ett förslag om en sänkning av arbetsveckan till 42 timmar. Det anser jag vara riktigt med hänsyn till det höga tempot i arbetslivet i dag. Om man sedan skall sänka den ytterligare till 40 timmar eller hellre sänka folkpensionsåldern är en avvägningsfråga, som jag menar att en utredning bör pröva.

Herr statsrådet frågar, vilket jag sätter främst: En standardhöjning för folkpensionärerna eller en sänkning av folkpensionsåldern.

Får jag svara, herr statsråd, att de människor som har gått ut i arbetslivet i 15—16—17-årsåldern och arbetat tills

Om åtgärder för ökad kännedom om förmånerna för handikappade

de blivit 65 år har gjort en arbetsinsats av sådan storleksordning, att den ger utrymme både för en sänkning av den allmänna pensionsåldern och för en ordentlig standardhöjning. Om vi skall väga olika gruppers arbetsinsatser mot varandra, kommer vi säkerligen att finna att dessa människors arbetsinsatser är av sådan omfattning att den kan bära upp båda sakerna.

Herr statsrådet **ASPLING**:

Herr talman! Bara en kort replik!

Jag anser att det är ytterst angeläget att vi får ekonomiska möjligheter att förbättra folkpensionen just för de grupper som behöver en förbättring. Då krävs det emellertid också en fortsatt produktionshöjning och en fortsatt aktiv utveckling på arbetsmarknaden, herr Carlsson.

Det är kärnfrågan i det fortsatta reformarbetet. Inte heller på den punkten håller herr Carlssons argumentation.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Om åtgärder för ökad kännedom om förmånerna för handikappade

Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet **ASPLING** erhöll ordet för att besvara herr *Hübinettes* fråga om åtgärder för ökad kännedom om förmånerna för handikappade, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 26 november, och yttrade:

Herr talman! Herr *Hübinette* har frågat, om jag avser att vidtaga några åtgärder för att bland socialrådgivare, läkare, sjuksköterskor etc. sprida kännedom om vilka statliga förmåner de handikappade är berättigade till.

Samhällets åtgärder för de handikappade spänner numera över en rad olika verksamhetsområden — förtids-

pensioner och speciella invalidförmåner inom den allmänna pensioneringen, arbetsvård och rehabilitering, hemhjälp, tekniska hjälpmedel osv. Genom olika medel söker berörda myndigheter att göra dessa förmåner kända för de handikappade, och givetvis informeras de befattningshavare som har att handlägga hithörande ärenden. Såväl riksförsäkringsverket som arbetsmarknadsstyrelsen ger i skrifter och broschyrer besked om förmåner inom sina verksamhetsområden, och försäkringskassor, arbetsvårdsexpeditioner och arbetsförmedlingen tjänar som upplysningsorgan gentemot allmänheten. Jag vill i sammanhanget också erinra om den skrift, *Din rätt till trygghet*, som under våren har utsänts till alla hushåll i landet genom socialdepartementets försorg.

När det gäller de tekniska hjälpmedlen för handikappade har en ny statsbidragskungörelse nyligen utfärdats. Den innebär bl. a. att ordinationsrätten för sådana hjälpmedel har väsentligt utvidgats. Kungörelsen jämte tillämpningsföreskrifter kommer att genom medicinalstyrelsens försorg utsändas till berörda institutioner, läkare, distriktssjuksköterskor m. fl. Medicinalstyrelsens hjälpmedelsnämnd torde vara väl medveten om informationsbehovet, och jag förutsätter att nämnden tar de initiativ som från nämndens sida kan vara lämpliga i detta avseende. Det bör också nämnas, att Svenska centralkommittén för rehabilitering utger en skriftserie om hjälpmedelsförmånerna, som bl. a. tillställs befattningshavare på sjukhus och andra inrättningar och som också finns tillgänglig hos socialnämnderna.

Genom att samhällsätgärderna för de handikappade är av så mångskiftande art är informationsbehovet givetvis stort. Denna fråga har berörts i direktiven till den under året tillsatta handikapputredningen, och upplysningsverksamheten tillhör de frågor som kommittén fått i uppdrag att särskilt pröva.

Om åtgärder för snabbare behandling av ärenden i försäkringsdomstolen

Herr HÜBINETTE (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Aspling för det utförliga och delvis positiva svar, som jag har fått på min framställda fråga.

Jag är fullt medveten om att samhällets åtgärder för de handikappade spänner över en rad olika verksamhetsområden, och att det ges ut skrifter och broschyrer för denna verksamhet. Också det framgår av svaret.

Men det hjälper liksom inte. Ty det visar sig ute i bygderna att både socialrådgivare och sjuksköterskor, t. o. m. läkare, ofta inte känner till de olika förmånerna för handikappade. Jag anser därför att det måste bli en intensifierad upplysningskampanj om dessa saker.

Nu säger statsrådet Aspling i sitt svar, att medicinalstyrelsens hjälpmedelsnämnd kommer att bli det organ som skall ha hand om denna information. Jag får hoppas att statsrådet håller ett litet vakande öga över detta organ, så att verkligen den typ av information som behövs kommer fram. Det behövs faktiskt lättfattlig information. Jag vet att medicinalstyrelsens författningssamlingar inte hör till de mest lättlästa, framför allt inte för människor som hårt ansträngda efter en arbetsdag kommer hem för att sätta sig ned att läsa dem.

Något som kanske också skall beaktas i detta sammanhang är de tekniska hjälpmedlen. I statsrådets svar står att det har utkommit en ny statsbidragskatalog. Det har sagts mig, att det kanske skulle ha kunnat ske litet snabbare och att den hade kommit ut tidigare. Det är dock bra att den nu finns.

Jag vill slutligen säga att det också gäller att samordna dessa saker, ty det finns olika huvudmän för sjukvården, samtliga våra landsting. Det behövs enhetliga bestämmelser och enhetliga upplysningar, så att effekten verkligen blir god när de skall tillämpas i praktiken.

Jag vill ännu en gång tacka statsrådet Aspling för svaret på min fråga.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Om åtgärder för snabbare behandling av ärenden i försäkringsdomstolen

Herr statsrådet och chefen för socialdepartementet ASPLING erhöi ordet för att besvara herr Erik Filip Peterssons fråga om åtgärder för snabbare behandling av ärenden i försäkringsdomstolen, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 24 november, och anförde:

Herr talman! Herr Erik Filip Petersson har frågat om jag avser att vidta åtgärder för att ärendena i försäkringsdomstolen skall kunna få en snabbare behandling än vad nu är fallet.

När försäkringsdomstolen inrättades för fyra år sedan hade domstolen fem lagfarna domare och åtta lekmannaledamöter samt två föredragande. Vid mitten av förra året utökades den dömande personalen till sex lagfarna domare och tolv lekmannaledamöter. Antalet föredragande har successivt utökats till sex, och nyligen har en sjunde föredragande förordnats. Sammanlagt har alltså antalet domare och föredragande ökat från 15 till 25, d. v. s. med två tredjedelar.

Dessa förstärkningar har medfört en betydande ökning av domstolens arbetskapacitet. Åren 1962 och 1963 avgjordes i genomsnitt mellan 50 och 60 mål per månad. I år har domstolen avgjort närmare 100 mål per månad. Därigenom har också arbetsbalansen i domstolen kunnat nedbringas under innevarande år. Den tid som förflyter från det att målen kommer in till domstolen och till dess de avgörs har alltså minskats, och denna tid kan genom de redan vidtagna åtgärderna väntas minska ytterligare.

Herr PETERSSON, ERIK FILIP, (fp):

Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet och chefen för socialdeparte-

Ang. lokaliseringspolitiken

mentet för svaret, som jag finner positivt. Det framgår att försäkringsdomstolarna har fått en synbarligen ökad arbetsbörda. Det är därför intressant att konstatera att personalen har utökats. Av uppgifter att döma är det emellertid angeläget att ytterligare förkorta den tid ärendena ligger i domstolen. Det är ju här fråga om människor, vilka i högsta grad för sin försörjning är beroende av de belopp ärendena rör sig om, exempelvis en förtidspension.

Domstolarna har under det första halvåret i år avgjort en rad ärenden som legat för prövning sedan början av år 1963, eller mer än två år. Det får väl betecknas som en alldeles för lång tid med hänsyn till ärendenas speciella art. Av svaret att döma får man hoppas på en förbättring.

Herr statsrådet ASPLING:

Herr talman! Jag vill gärna hålla med herr Petersson om att det är angeläget att förkorta dessa tider, men jag vill också påpeka, att med förtur avgöres bl. a. de mål, där den som har begärt förmåner är beroende av dessa för sin försörjning. Den ordningen tillämpas i dag.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. lokaliseringspolitiken

Ordet lämnades härefter till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet JOHANSSON, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara herr Hedlunds interpellation angående lokaliseringspolitiken, och yttrade:

Herr talman! Herr Hedlund har frågat mig om beviljande av lokaliseringsstöd föregås av prövning jämväl av frågan huruvida svårigheter av näringspolitisk art kan uppkomma på en ort varifrån ett företag flyttar. Om så är

fallet vill han veta, hur länsarbetsnämnden i Västmanlands län bedömt ett av arbetsmarknadsstyrelsen nyligen avgjort ärende. Om så inte är fallet frågar han, huruvida jag är beredd medverka till att sådan prövning i framtiden kommer att ske.

Det bör till en början understrykas att valet av lokaliseringsort ankommer på vederbörande företag. Vad lokaliseringsorganen i här avsedda ärenden har att ta ställning till är huruvida det vid den lokalisering företaget ämnar göra skall utgå lokaliseringsstöd eller ej.

Som allmän förutsättning för att lokaliseringsstöd skall utgå gäller enligt 1 § kungörelsen om statligt lokaliseringsstöd att man därigenom skall främja en samhällsekonomiskt och i övrigt lämplig lokalisering av näringslivet. Detta innebär enligt min mening att man vid bedömning av frågan om stöd vid en omlokalisering måste ta hänsyn även till förhållandena i den region varifrån företaget avser att flytta. Emellertid är det därvid inte endast sysselsättningsläget utan också ett flertal andra samhällsekonomiska faktorer som måste beaktas. Härtill kommer att de företagsekonomiska betingelserna, som regelmässigt är avgörande för företagets egen önskan att flytta, måste tillmätas stor betydelse. Från marknadsföringssynpunkt kan t. ex. den nya lokaliseringsorten erbjuda så stora fördelar att företagets möjligheter till tillfredsställande lönsamhet och därmed till att ge de anställda varaktig sysselsättning blir väsentligt förbättrade genom omlokaliseringen. En avvägning måste därför göras från fall till fall av föreliggande samhällsekonomiska, företagsekonomiska och sociala skäl innan ställning tas till om samhället skall stödja omlokaliseringen. Enligt min uppfattning bör det därvid inte vara uteslutet, att förutsättningar för lokaliseringsstöd bedöms föreligga även om företaget flyttar från en region där det i och för sig skulle vara önskvärt att i stället stärka näringslivet.

Ang. lokaliseringpolitiken

En bedömning av detta slag, där bl. a. olika regionala intressen får vägas mot varandra, erfordras i praktiskt taget alla lokaliseringpolitiska ställningstaganden. För detta måste självfallet en central instans ta ansvaret. Inhämtande av uppgifter och yttranden från regionala organ bör inte påfordras i större utsträckning än vad som behövs för att tillräcklig information om saken skall föreligga. Däremot är det naturligtvis önskvärt att de lokala arbetsmarknadsorganen så snart som möjligt får kännedom om varje väntad förändring i sysselsättningsläget. Från arbetsmarknadsstyrelsens sida har meddelats, att man i fortsättningen ämnar underrätta länsarbetsnämnden i vederbörande län när ett företag som sökt lokaliseringsstöd avser att flytta från länet.

Herr HEDLUND (s):

Herr talman! Jag ber att få tacka inrikesministern för svaret på min interpellation, som jag finner positivt till en del men i viss mån negativt till en del.

Till det positiva och glädjande i svaret får jag hänföra, att inrikesministern icke bestrider motiveringen för interpellationen, att östra Västmanland är ett område, där det skulle vara motiverat med en utbyggnad av näringslivet. Det må vara mig tillåtet att därav dra den slutsatsen, att det i princip inte är något som hindrar att lokaliseringsstöd skulle kunna utgå till företag som vill lokalisera sig till detta område.

Efter detta konstaterande finner jag dessutom, att vi också är överens när det gäller själva sakfrågan, nämligen att man vid bedömningen av frågan om stöd vid en omlokalisering av ett företag måste ta hänsyn även till förhållandena i den region, varifrån ett företag skall flytta.

Däremot är jag inte riktigt ense med inrikesministern om tillvägagångssättet vid denna prövning.

Statsrådet Johansson tycks enligt sva-

ret nöja sig med arbetsmarknadsstyrelsens besked, att de i fortsättningen ämnar underrätta länsarbetsnämnden i vederbörande län när ett företag, som sökt lokaliseringsbidrag, avser att flytta från länet — alltså ett besked i efterhand. Statsrådet accepterar således i praktiken, att såväl länets planeringsråd som länsarbetsnämnden kan komma att ställas inför fullbordat faktum. Eventuellt kan de enligt svaret undantagsvis få yttra sig i en lokaliseringsfråga som kanske i mycket hög grad kan påverka utvecklingen av näringslivet inom den region, där planeringsrådet är verksamt.

Statsrådet menar tydligen, att vad ett länsorgan säger inte skall tillmätas så stor betydelse. Skälet därför skulle då vara, att olika regionala organ kan komma att stå emot varandra och att en central instans därvidlag måste ta ansvaret för beslutet.

Jag bestrider inte att det i sista hand måste vara en central instans, som har att ta slutgiltig ställning, men att helt utesluta planeringsrådets inflytande över frågorna, det är väl ändå att gå för långt. Det kunde aldrig vara riksdagens mening år 1964, att planeringsråden i de olika länen i vårt land skulle få så liten betydelse. Jag har tvärtom fattat dem som i högsta grad verksamma planeringsorgan och anser, att mycket stor hänsyn bör tas till deras bedömning. Jag anser helt enkelt nödvändigt att så blir fallet, om deras funktion som planeringsorgan skall kunna fullgöras och deras arbete få något verkligt innehåll.

Utan att på något sätt vilja påstå att arbetsmarknadsstyrelsens lokaliseringsbyrå har handlat felaktigt i det fall, som aktualiserat min interpellation — jag känner naturligt nog inte till alla detaljer i bakgrunden för beslutet — har jag ändå kunnat konstatera, att såväl samhällsekonomiska som sociala skäl starkt talade för att företaget *icke* flyttade från Sala. Företaget har inte heller anmält vare sig arbetskraftsbrist

eller bostadsproblem till de lokala myndigheterna.

Ur företagsekonomisk synpunkt synes skälet för en omlokalisering ha varit, att företaget genom en sådan åtgärd kunde komma i åtnjutande av ett statligt bidrag på nära en halv miljon kronor och ett statligt billigt lån till ett belopp av cirka 700 000 kronor för att finansiera en beräknad expansion. Skulle samma stöd ha kunnat utgå vid en expansion i Sala, hade företaget troligen inte flyttat. Det fanns sålunda från företagets sida icke några andra skäl att söka lokaliseringsbidrag än att få hjälp med finansieringen av en expansion. Detta tyder på att det här kan föreligga risker för att omlokaliseringsbeslut kan komma till mera beroende av finansieringssvårigheter för en expansiv industri än av samhällsekonomiska och sociala skäl. Det är därför jag menar att länens planeringsråd bör få ett större inflytande över beslut om lokaliseringsbidrag.

Jag ber ännu en gång att få tacka herr statsrådet Johansson för svaret på min interpellation.

Herr statsrådet **JOHANSSON**:

Herr talman! Utan att ytterligare vilja utvidga debatten på det principiella planet skulle jag ändock vilja säga, att man i princip bör vara överens om att försöka undvika att flytta besvärigheterna från en region till en annan. Däri ligger ju ett uttalande, att den lokalisering som sker — framför allt den omlokalisering som sker — bör så långt som möjligt ta sikte på att flytta ut företagen från regioner med ett ansträngt läge, med brist på arbetskraft o. s. v. Men om företagen själva anmäler sig som intresserade av en omlokalisering, har vederbörande myndigheter att pröva det i den ordning som jag här angett i svaret.

Herr Hedlund betraktar det såsom något negativt i mitt svar, att arbetsmarknadsstyrelsen har för avsikt att

Ang. lokaliseringspolitiken
underrätta länsarbetsnämnden i vederbörande län, när ett företag, som sökt lokaliseringsbidrag, avser att flytta från länet.

Jag vill fråga: Varför skall detta tolkas så att det sker i efterhand? Man kan kanske också tolka det så, att arbetsmarknadsstyrelsen kommer att ta kontakt med vederbörande länsarbetsnämnd eller planeringsråd i det län, från vilket företaget tänker flytta, om företaget har för avsikt att flytta, och att frågan därvid kan tas upp till diskussion redan på ett tidigare stadium — det är ju detta som herr Hedlund har efterlyst. Men detta är naturligtvis mycket ömtåligt, ty vi kan ju riskera att vi då uppammar till en konkurrens mellan kommunerna — något som under inga omständigheter kan uteslutas.

Jag delar alltså arbetsmarknadsstyrelsens uppfattning att man i länsorganen bör få besked om vad som är på gång, så att det på ett tidigt stadium kan tas upp en diskussion om eventuella åtgärder för att lokalisera något nytt företag, få en ersättningsindustri, om det skulle visa sig vara möjligt. Det är ju här inte bara fråga om länsarbetsnämnderna utan också om planeringsråden, som enligt vad jag sade på ett tidigt stadium bör komma med i den diskussionen.

Herr **NILSSON, HJALMAR**, (s):

Herr talman! Eftersom jag i någon mån känner till det ärende, som här har åberopats i interpellationen, vill jag ta mig friheten att säga några ord i detta sammanhang.

Det förvånar mig i högsta grad att en fråga av detta slag tagits upp i en interpellation på det sätt som här har skett, ty Västmanlands län är ju — som inrikesministern här sagt — ett område med en mycket stor sysselsättning. Jag vill meddela att jag bara för ett par veckor sedan av en inflytelserik person i länet fick höra talas om att lokaliseringspolitiken i Norrland var felaktig,

Ang. lokaliseringspolitiken

eftersom man inte längre fick något folk från Norrland ner till Västmanland utan i stället måste importera utländsk arbetskraft. Det är kanske också detta skäl som ligger bakom en interpellation av det här slaget.

I själva sakfrågan vill jag säga att det företag det här gäller tidigare började sin verksamhet i Östervåla i Uppsala län, men flyttade våren 1964 därifrån och öppnade en filial i Sala för att slutligen överflytta hela verksamheten dit under hösten 1964. Jag frågar mig, varför inte herr Hedlund då — alltså när man flyttade företaget från en mindre ort till en stad — framställde en interpellation. Det är ju först nu, då företaget flyttat från den egna staden, som man vaknat upp i detta sammanhang.

Det förhåller sig så, att företagaren har varit i kontakt med myndigheterna både i Sala och annorstädes när det gällde lokalbehovet, och eftersom han tog upp diskussionen redan år 1964 om att flytta därifrån på grund av lokal-svårigheter och på grund av att han inte hade möjligheter att få till stånd en utvidgning, så hade de nya bestämmelserna om lokaliseringsbidrag och lån ännu inte trätt i kraft. Därför drog förhandlingarna i det avseendet rätt långt ut på tiden.

I det här fallet, herr Hedlund, har vi från länet där uppe varit i personlig kontakt med företagareföreningen och begärt upplysningar, så ovetande om flyttningen kan man inte ha varit — vare sig inom myndigheterna i Sala eller i företagareföreningen.

Jag har velat säga detta, herr talman, för att man skall ha klarhet om att det inte är på det sättet, att man här har försökt att flytta någon industri från den ena eller andra kommunen, utan här har företagaren själv begärt om hjälp för att få en större lokal och möjligheter till utvidgning och ökad selsättning. Och det är detta som vi har försökt att hjälpa honom med.

Herr HEDLUND (s):

Herr talman! Jag ber först att få rätta till några felaktigheter i den siste ärade talarens anförande.

Det är så att Östervåla, varifrån firma Nordmekano flyttade till Sala, ligger inom Västmanlands län, icke inom Uppsala län, och dessutom tillhör samma region som Sala. Det fanns därför ingen anledning för de kommunala myndigheterna att lägga sig i den flyttning som skedde så sent som för två år sedan.

Dessutom kan jag inte av herr statsrådets anförande läsa ut någonstans, att han skulle ha talat om att motivet för att bevilja dessa omflyttningsbidrag skulle vara brist på arbetskraft inom ifrågavarande region. Tvärtom kan man mellan raderna i svaret läsa, vilket jag också gjorde, att denna region är en region där det råder ett visst överskott på arbetskraft och där det pågår en strukturrationalisering med minskad tillgång på arbetstillfällen.

Detta var de felaktigheter jag i hastigheten lade märke till.

Det förhåller sig vidare så, herr Nilsson, att det här företaget har försökt att få lokaler och mark för att expandera i salaorten. Man har haft förhandlingar med en grannkommun till Sala stad, som också ingår i salablocket, och man har animerat kommunen att anskaffa industrimark och medverka till att så småningom uppföra en industribyggnad. Det visade sig emellertid att det förmodligen skulle bli ganska kostsamt för företaget. Man vände sig då till företagareföreningen och undersökte vilka möjligheter det fanns att den vägen ge företaget hjälp med finansiering av ett industribygge. Det visade sig emellertid att det förelåg stora svårigheter att få så mycket hjälp som företaget ansåg sig behöva. Och vad gjorde företaget då? Jo, det vände sig till arbetsmarknadsstyrelsen och sade att det hade för avsikt att flytta till Västerorrlands län och undrade om

Ang. lokaliseringsstödet för Dalsland, Värmland och norra Bohuslän

det med anledning av denna omlokalisering gick att få lokaliseringshjälp.

Här har alltså skett någonting helt annat än vad herr statsrådet och herr Nilsson ville låta påskina, nämligen att företaget haft behov av att flytta från Västmanland till Västernorrlands län. Så är icke fallet, skulle jag vilja påstå, utan förhållandet är det omvända, nämligen att man funnit att man icke kunnat finansiera sin expansion på den ort där företaget befann sig, och därför behövde flytta för att säkra denna finansiering.

Jag ber att få tacka herr statsrådet för kompletteringen av svaret. Det var en mycket mer positiv tolkning av arbetsmarknadsstyrelsens uttalande än vad som framgick av statsrådets första inlägg. Jag är mycket tacksam för det och har klart för mig, att sådana här frågor i fortsättningen kommer att avgöras i samråd mellan arbetsmarknadsstyrelsens lokaliseringsbyrå och de lokala planeringsorganen och länsarbetsnämnderna.

Därmed har jag vunnit syftet med min interpellation och ber än en gång att få tacka för svaret.

Herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Det vore nog önskvärt att undvika att debattera det enskilda fallet. Det är principerna det gäller.

Jag har givit besked och jag har också sagt, att i fortsättningen kommer man att underrätta länsarbetsnämnderna om eventuellt avsedda förflyttningar. Därmed har interpellanten fått det besked som han väl närmast var ute efter.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. lokaliseringsstödet för Dalsland, Värmland och norra Bohuslän

Herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet **JOHANSSON**, som tillkännagivit, att han hade för avsikt

att vid detta sammanträde besvara *dels* herr *Risbergs* fråga angående lokaliseringsstödet för norra Bohuslän, vilken fråga intagits i kammarens protokoll för den 16 november, *dels ock* herr *Magnussons* interpellation angående lokaliseringsstödet för Dalsland, Värmland och norra Bohuslän, erhöll ånyo ordet och anförde:

Herr talman! Herr Nils Magnusson har frågat mig om jag har tillfälle att för kammaren redovisa de i enlighet med lokaliseringsstöds-kungörelsen den 23 april detta år vidtagna åtgärderna inom Dalsland och de delar av Värmland och norra Bohuslän vilka ingår i kungörelsens tillämpningsområde, effekten av dessa åtgärder samt utsikterna för en varaktig arbetsmarknadsbalans inom de nämnda områdena.

Vidare har herr Risberg frågat hur jag ställer mig till arbetsmarknadsstyrelsens förslag till avveckling av det av riksdagen beslutade lokaliseringsstödet för norra Bohuslän.

Då frågorna har visst samband med varandra ber jag att få besvara dem i ett sammanhang.

Den hemställda arbetsmarknadsstyrelsen gjort om ändring av 2 § i kungörelsen om lokaliseringsstöd — innebärande att från stödområdet skulle avskiljas norra Bohuslän, Dalsland och viss del av Värmlands län — är f. n. på remiss hos vederbörande länsstyrelser. Regeringen har därför ännu inte prövat ärendet. Ett ställningstagande ämnar jag redovisa i nästa års statsverksproposition och frågan kommer därigenom att underställas riksdagens prövning.

Självfallet kommer till grund för regeringens prövning att läggas en ingående bedömning av effekten av hittills vidtagna åtgärder och utsikterna att vidmakthålla arbetsmarknadsbalans i de berörda områdena.

I sin skrivelse anför arbetsmarknadsstyrelsen att den lokaliseringsverksamhet som bedrivits försöksvis från våren 1963 fram till den 1 juli i år och enligt

Ang. lokaliseringsstödet för Dalsland, Värmland och norra Bohuslän

lokaliseringsstöds-kungörelsen för tiden därefter har resulterat i ett flertal ny- och omlokaliseringar resp. företagsutbyggnader i området.

Enligt styrelsens redovisning har styrelsen fr. o. m. den 1 juli i år beviljat eller tillstyrkt lokaliseringsstöd åt sammanlagt 11 företag inom det aktuella området. Den totala investeringskostnaden som utgör stödunderlag har beräknats till i runt tal 27,6 miljoner kronor. Stödet utgör drygt 5,8 miljoner kronor i lokaliseringsbidrag och drygt 7,1 miljoner kronor i lokaliseringsslån. Dessa företag har uppgivit att de avser utöka personalstyrkan med totalt 539 personer till följd av investeringarna. Sju av företagen finns inom Älvsborgs län, tre i Värmlands län och ett i Göteborgs och Bohus län. Vid tidpunkten för styrelsens hemställan, d. v. s. den 19 november, fanns dessutom ansökningar inliggande hos styrelsen från 9 företag i området medan 12 ansökningar fanns hos länsstyrelserna. Den totala investeringskostnaden i de sistnämnda sammanlagt 21 projekten beräknades till 30,8 miljoner kronor. För dessa investeringar ansöker företagen om bidrag med 7,6 miljoner kronor och om lån med 13,5 miljoner kronor. Enligt ansökningarna skulle investeringarna resultera i en sysselsättningsökning med 269 man.

Enligt vad jag inhämtat från arbetsmarknadsstyrelsen har ytterligare fem stödärenden inom berörda områden avgjorts efter den 19 november. Därvid har bidrag och lån om sammanlagt 2,8 miljoner kronor beviljats.

I detta sammanhang bör också beaktas de lokaliseringspolitiska insatser som i annan ordning kommit dessa områden till godo. Genom tillstånd under tiden den 1 juli 1963—den 30 juni 1965 att ta i anspråk investeringsfundsmedel har staten medverkat till investeringar på totalt 12,4 miljoner kronor inom området. Vidare har arbetsmarknadsstyrelsen under samma tid beviljat bidrag med c:a 2,9 miljoner kronor för

uppförande av industrilokaler i form av statskommunala beredskapsarbeten, vilket beräknats medföra investeringar på totalt 9,4 miljoner kronor. En sysselsättningsökning på 556 personer skulle enligt de av företagen lämnade uppgifterna bli resultatet av de här nämnda lokaliseringspolitiska åtgärderna i området före den 1 juli 1965.

Herr MAGNUSSON (s):

Herr talman! Till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet vill jag framföra ett tack för det snabba svaret på min interpellation om de lokaliseringspolitiska åtgärder som har vidtagits inom Dalsland och de delar av Värmland och Bohuslän som ingår i det av riksdagen beslutade lokaliseringsstödområdet.

Interpellationen framställdes med anledning av — vilket också framgår av inrikesministerns svar — att arbetsmarknadsstyrelsen gjort en hemställan om ändring av 2 § i kungörelsen om lokaliseringsstöd, vilket skulle innebära att från stödområdet skulle avskiljas norra Bohuslän, Dalsland och viss del av Värmlands län. Helt naturligt blev oron stor bland befolkningen i de berörda orterna som helhjärtat hade satt sin tilltro till effekten av lokaliseringsstödet.

Jag har väl knappast någon anledning att inför denna kammare påminna om det beslut vi har fattat angående lokaliseringsstödet och de förhoppningar som både lokaliseringsutredningen, inrikesministern och inte minst riksdagen ställde på detta stöd. När endast fyra månader har gått av de fem år, som stödet enligt beslutet skall verka, kommer från arbetsmarknadsstyrelsen en begäran om att stödet skall indras för stora delar av stödområdet. Denna begäran väckte en allmän förstämning och undran över vad som egentligen hade inträffat som kunde motivera en sådan framställning. Enligt uppgift i tidningspressen skulle framställningen från

Ang. lokaliseringsstödet för Dalsland, Värmland och norra Bohuslän

AMS grunda sig på att arbetsbalans har uppnåtts i de berörda områdena.

Av det svar som inrikesministern nu har lämnat har åtminstone jag och alla de, som har handlagt lokaliseringsfrågor i kommunerna och på länsplanet, blivit styrkta i vår uppfattning att framställningen är alldeles för tidigt gjord. De fem år som riksdagen har beslutat att stödet skall kunna lämnas till företagare, som är intresserade av att lokalisera sin verksamhet till någon del av stödområdet, är utan tvekan den tid som behövs för att få en ordentlig effekt av stödåtgärderna. Av svaret framgår vidare, att vid tidpunkten för arbetsmarknadsstyrelsens hemställan den 19 november hade elva företag beviljats stöd inom det aktuella området, därav endast ett inom Göteborgs och Bohus län.

Jag skulle kunna hänvisa till en rad citat ur såväl proposition nr 185 år 1964 som bankoutskottets utlåtande i anslutning till propositionen och till en rad uttalanden av inrikesministern, som klart och tydligt framhåller värdet av att det genomföres en aktiv lokaliseringspolitik. Jag skall avstå från citaten i dag. Statsrådet har i sitt svar framhållit, att regeringen skall pröva och göra en ingående bedömning av effekten av hittills vidtagna åtgärder och utsikterna att vidmakthålla arbetsbalans i de berörda områdena. Om denna bedömning sker med utgång från att lokaliseringsstödet skall få tillfälle att verkligen hjälpa de kommuner, som utan tvekan behöver det stöd som staten bör kunna ge, så tolkar jag inrikesministerns svar såsom mycket positivt. Jag kan försäkra att riksdagsmännen från de berörda orterna också kommer att följa denna fråga och kämpa för att stödet bibehålles enligt det beslut som riksdagen har fattat.

Med detta ber jag än en gång att få tacka för svaret.

Herr RISBERG (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka inrikesministern för svaret på min enkla fråga rörande statsrådets ställning till förslaget om avveckling av lokaliseringsstödet för norra Bohuslän.

Jag vill först och främst deklarerar, att min fråga inte på något sätt har tillkommit för att öva kritik mot herr statsrådet. Jag tror mig veta, att herr statsrådet innerst inne är vänligt stämd även mot norra Bohuslän. Frågan har fastmer tillkommit för att i någon mån vidarebefordra några upplysningar om de faktiska förhållandena i länsdelen.

Låt oss då först och främst slå fast, att kungl. arbetsmarknadsstyrelsen, som jag i det följande kommer att kalla för AMS, har misstolkat riksdagens beslut angående Kungl. Maj:ts fullmakt att företaga förändringar av stödområdets gränser. Bankoutskottet har i själva verket inte diskuterat en inskränkning av stödområdets gränser utan har tvärtom tänkt sig möjligheten för Kungl. Maj:t att låta lokaliseringsstödet gå över gränsen. I egenskap av utskottsledamot har jag medverkat till utskottets skrivning och har alltså kännedom om diskussionerna inom utskottet. Jag tillåter mig att citera följande ur utskottets utlåtande nr 48 år 1964, sid. 22: »Beträffande norra stödområdets gränser tillstyrker utskottet att dessa nu fastställas i enlighet med departementschefens förslag. Utskottet, som tidigare betonat de nu föreslagna lokaliseringsåtgärdernas karaktär av försöksverksamhet, finner det emellertid naturligt att man särskilt söker följa utvecklingstendenserna i de områden som gränsar till norra stödområdet. Enligt utskottets mening bör Kungl. Maj:t under försöksperioden äga att företaga mindre förändringar av norra stödområdets gränser i den man sådana visar sig påkallade.»

Så långt citerar jag alltså bankoutskottet.

För Bohusläns del skulle det snarare vara befogat att utöka stödet till bl. a.

Ang. lokaliseringsstödet för Dalsland, Värmland och norra Bohuslän

det s. k. Stångenäset, i vars spets den livligt frekventerade badorten Lysekil ligger, än att plötsligt stoppa den nyligen påbörjade försöksverksamheten. Det mest uppseendeväckande i AMS' skrivelse till Kungl. Maj:t är enligt min mening, att man tydligen anser sig så själv tillräcklig i sitt vetande, att man inte behöver yttrande från länsmyndigheterna. Man har tydligen glömt de av riksdagen beslutade planeringsråden vid länsstyrelserna. Detta är i sanning ett vackert exempel på länsdemokrati!

I sin skrivelse anholder AMS, att stödåtgärderna måtte upphöra efter det att under handläggning varande ärenden har slutbehandlats. En sammanställning av ärendena för Bohusläns del visar att — förutom ett avgjort ärende, som skall tillföra Munkedal ca 200 arbetstillfällen — ansökningar förelåg från sju företag motsvarande 151 arbetstillfällen, och av dessa berör endast fem företag och 114 arbetstillfällen de två nordligaste kommunblocken. Att AMS i sin redovisning av investeringsfundsärenden behagar redovisa Bengtsfors i Dalsland under Göteborgs och Bohus län ger onekligen en tankeställare.

Herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Jag skall inte heller i den här frågan ta upp någon vidlyftigare debatt. När länsmyndigheten har yttrat sig och när regeringen har tagit ståndpunkt, kommer ju frågan upp i statsverkspropositionen. Herrar riksdagsmän får tillfälle att följa upp ärendet, och det kommer de ju att göra, enligt herr Magnusson. Och det är det, höll jag på att säga, er skyldighet att göra!

Vad som kanske är ändå viktigare är att riksdagen får tillfälle till en ordentlig principiell debatt kring avvägnings-spörsmålet: Var skall insatserna göras och var skall de göras mest aktivt? Vi kan inte komma ifrån att i landets olika delar är förhållandena kolossalt olika. Visserligen är det besvärligt i Dals-

land, och det är besvärligt också i norra Bohuslän, vilket ju framgår av att dessa landsdelar har placerats inom stödområdet, men besvärligheterna är långt större i de nordligaste delarna av vårt land.

Därtill kommer vissa andra ting, som vi har anledning att diskutera. De lokaliseringsbidrag som vi lämnar kan i viss omfattning betraktas såsom ett försök att eliminera merkostnadsfaktorer. Det kostar mera att bygga i Västernorrlands, Västerbottens och Norrbottens län, och det finns andra omständigheter som gör att det kostar mera för ett företag, om det väljer en lokalisering där i stället för i mellersta eller södra Sverige. Vi har genom insatser från statens sida velat ta bort denna merkostnad för att göra de nordligaste länen jämställda med övriga delar av landet. Det var ju den tankegången som låg bakom lokaliseringsutredningens förslag, och jag tycker att den tanken är riktig.

Jag kan nämna att det i ett par fall har gjorts specialutredningar tillsammans med företagen om hur stor merkostnaden kan vara för deras lokalisering exempelvis i Västerbotten i förhållande till lokalisering i Mellansverige. Av en sådan utredning framgick att ett företag vars investeringar uppgick till 8 miljoner kronor skulle få vidkännas en merkostnad — om man i beräkningen involverade vissa utbildningskostnader — på ungefär 3 miljoner kronor. Vi kom överens med företaget att dela denna merkostnad. Statsbidrag utgår sålunda med 1,5 miljon kronor — alltså i form av rent bidrag — och den andra delen betalar företaget självt.

Nu är naturligtvis frågan: Kan man på samma sätt räkna med en merkostnadsfaktor i Bohuslän? Jag tror inte att det blir dyrare att bygga vare sig i norra Bohuslän eller i Dalsland. Detta är en faktor som skall in i diskussionen. Andra faktorer skall också vara med. Självfallet måste vi räkna med

Ang. lokaliseringsstödet för Dalsland, Värmland och norra Bohuslän

sådana företeelser som brist på sysselsättning, brist på differentierat näringsliv o. s. v.

Jag anser att det är önskvärt att vi får tillfälle att diskutera detta och att riksdagen får uttala sig i frågan om man kan tänka sig att minska ned stödområdet allteftersom man skulle vinna effekt med de bidrag som lämnas. Av de redovisningar som gjorts framgår det mycket klart, att det är lättare att åstadkomma en lokalisering i de södra delarna av stödområdet. Det är sålunda svårare ju längre norrut man kommer, och det är allra svårast i Norrbotten. Det är klart att detta är en sak som vi måste ta under övervägande.

Jag tror därför att man bör ha klart för sig, att vad arbetsmarknadsstyrelsen har velat är inte att åstadkomma någon chockverkan vare sig i Bohuslän eller i Dalsland. Arbetsmarknadsstyrelsen har velat resa det principiella problemet, helt införstådd med att regeringen inte är beredd att omedelbart ta ställning utan kommer att redovisa problemet för riksdagen. Och därmed har vi ju vunnit en betydande respitid, under vilken vi får se hur utvecklingen går vidare medan vi i lugn och ro får tillfälle att diskutera dessa frågor.

Jag har velat lämna dessa besked. Ni behöver inte känna er oroliga! Ni får tillfälle att diskutera detta spörsmål på nytt mot bakgrunden av de principiella ställningstaganden som riksdagen kan komma att göra.

Herr MAGNUSSON (s):

Herr talman! Jag kan ingalunda påstå att jag blev lugnad av det senaste anförandet. Det ingav snarare en viss känsla av att farhågor, som vi haft i den här frågan, delvis blir besannade. Jag förmodar att om arbetsmarknadsstyrelsens framställning skulle lämnas utan avseende av regeringen, så behöver det inte redovisas i statsverkspropositionen. Ge-

nom att frågan över huvud tas upp i statsverkspropositionen, har man också debatten i gång: Skall vissa delar försvinna från lokaliseringsstödsområdet?

Jag vill erinra om att det var inrikesministern själv som i sin proposition föreslog att bland annat Dalsland och norra Bohuslän skulle ingå i stödområdet, och det förslaget är man tacksam för i dessa bygder. Vi har satt en viss tilltro till detta. Ingenting har hänt ute i kommunerna som märkbart har förbättrat kommunernas ekonomiska möjligheter att leva vidare. Avfolkningen fortsätter, och man kämpar för att åstadkomma en balans i befolkningshänseende som gör det möjligt att klara de uppgifter som kan åvila kommunerna i framtiden. Norra Bohusläns folkmängd har minskat med 7 000 personer, och det är klart att det återverkar på det kommunala livet. Kommunerna måste kämpa hårt för att klara sina uppgifter.

Därför satte vi stor tilltro till lokaliseringsstödet, och vi hoppas att den fortsatta debatten också skall leda till att vi även i fortsättningen får lita till lokaliseringsstöd åt företag som söker sig till våra bygder.

Herr RISBERG (h):

Herr talman! Inrikesministern förklarar att AMS inte avsett att utsätta bohuslänningarna för någon chock, men jag måste säga att när kommunikén kom ut blev verkligen bohuslänningarna chockerade. Skrivelsen från AMS kan väl inte heller fattas på annat sätt än att styrelsen avser att Kungl. Maj:t omedelbart skall i stort sett upphöra med lokaliseringsåtgärderna för norra Bohuslän. Styrelsen skriver ju att sedan under handläggning varande lokaliseringsärenden gällande dessa kommunblock slutbehandlats, skulle Kungl. Maj:t undantaga dem från åtgärder.

I norra Bohuslän har man all anled-

Ang. lokaliseringsstödet för Dalsland, Värmland och norra Bohuslän

ning att hysa stora farhågor för den närmaste tiden. Enligt statistiska centralbyråns prognos för de två nordligaste kommunblocken — jag håller mig till dem eftersom de största svårigheterna föreligger där — skulle befolkningsminskningen under den närmaste tioårsperioden uppgå till cirka 3 200 personer. Om den prognosen håller streck står ju dessa kommunblock inför mycket hårda tider, och det är risk för stora förändringar i nuvarande service, såsom herr Magnusson också har berättat, vad gäller kommunikationer, varutillförsel, utbildning, åldringsvård m. m. Och det är självklart att de kvarvarande får bereda sig på höjda skatter.

AMS säger ju i sin uppseendeväckande kommuniké att det inom kort skulle vara balans på arbetsmarknaden i dessa områden. Dessa påståenden upprepas visserligen inte i skrivelsen till Kungl. Maj:t, men om utflyttningen fortgår enligt prognosen blir det givetvis balans så till vida att man inte längre har några arbetslösa i området. Det blir naturligtvis balans om man till slut bara har en gammal gubbe och en gammal gumma kvar, säger man i norra Bohuslän, men var skall då den stackars gubben kunna köpa sitt snus? Det lär nämligen icke finnas någon handelsbod inom många mils avstånd för honom.

Det är inte så vi vill ha vårt Bohuslän. Svenska folket kan inte bara använda länet som en badbalja under semestertiden, utan det fordras en levande bygd för att ge service även åt sommarens badgäster; och då behövs ett fast befolkningsunderlag även vintertid. Inte heller de nu till Bohuslän lokaliserade företagen är betjänta av att avfolkningsprognosen blir en verklighet. Våra företag önskar tvärtom få tillbaka alla de bohuslänningar som lämnade länet under stenkrisen; då utvandrade ju bohuslänningar även till Norrland. Jag tror att om riksdagens intentioner fullföljes så skall vi också i

norra Bohuslän få ett sjudande näringsliv, och vi kommer att vara nöjda och tacksamma. Då skulle vi kanske till och med kunna få uppleva att norra Bohuslän erhåller sitt eftertraktade gymnasium.

När AMS nu efter fyra månaders lokaliseringsverksamhet kommer med avvecklingsförslaget, vittnar det enligt min mening om en skrämmande brist på kännedom om hur näringslivet arbetar. Styrelsen föreställer sig tydligen att företag med mycket kort varsel kan flytta och sätta i gång sin verksamhet på annan ort — man tänker inte på att ordentliga undersökningar måste göras beträffande läge, tomtmark, krediter, bostäder m. m. Jag skulle vilja spetsa till det och säga, att AMS tydligen behöver komma ner från Olympens molninfattade höjder till Bohusläns karga verklighet.

Herr talman! Jag vill sluta mitt anförande med ett tack till herr statsrådet för att han låtit skrivelsen gå på remiss till berörda länsmyndigheter.

Herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Jag erkänner att det är ett mycket väsentligt problem hur den där gubben skall få sitt snus, men jag kan inte ge någon bestämd anvisning i det här fallet. Frågan om hur dessa problem skall lösas får väl ingå som ett led i den glesbygdsutredning som har påbörjats. Kommer vi i en sådan situation att det bara finns ett fåtal människor kvar i bygden som inte kan bära upp någon handel, då ställs vi inför sociala problem av en betydande räckvidd som jag inte på något sätt vill nonchalera; det är just sådana problem som gett oss anledning, som jag sade, att påbörja en utredning om vad som i särskild ordning skall göras.

Jag har väl inte sagt att AMS inte velat åstadkomma en chockverkan. Jag tror inte det, har jag sagt, ty man måste även i arbetsmarknadsstyrelsen vara medveten om att regeringen inte kan

Interpellation ang. beslutat beställningsstopp för krigsmateriel

fatta ett sådant beslut utan att det föregåtts av en utredning. Jag vill betona att vi anser det viktigt att riksdagen får ta ställning till det principiella problemet om en minskning av stödområdet.

Jag tror vidare att det vore olyckligt om man avbröt lokaliseringsåtgärderna i delar av ett stödområde där man har påbörjat en uppbyggnad av servicen i kommunerna, där man gjort en planering och skaffat mark för bostadsbyggelse och över huvud taget skapat en tillfredsställande serviceorganisation. Detta är en av de viktigaste lokaliseringsfaktorerna. Om det dessutom finns arbetskraft tillgänglig är ju det ett ytterligare plus. Dessa båda faktorer tillsammans är i de lokaliseringsspolitiska sammanhangen av mycket stor betydelse. I en stor del av vårt land, under alla omständigheter den som har merparten av vår befolkning, måste de lokaliseringsspolitiska ansträngningarna inriktas på att genom uppbyggnad av kommunal service och genom upplysningar om att arbetskraft finns tillgänglig söka förmå företagen att söka sig till dessa områden. Jag tror att det finns ett allmänt intresse av att de bygder, där man har känt en besvärande stämning därför att inga företag har etablerats där men dit nu företag lokaliseras, så småningom med egen kraft skall kunna fortsätta en uppbyggnad av den kommunala verksamheten och samtidigt locka till sig nya företag, och då även utan lokaliseringsbistånd. Det måste vara försöksverksamhetens mening att pröva om inte detta är möjligt. Jag är övertygad om att det är möjligt. Därmed har jag inte tagit ställning till frågan om vid vilken tidpunkt man eventuellt skall minska stödområdet.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Föredrogos och bordlades änyo statsutskottets utlåtanden nr 163—168, bevillningsutskottets betänkanden nr 48 och 51, bankoutsutskottets utlåtanden nr

54 och 55 samt memorial nr 56, första lagutskottets utlåtanden nr 35—37, andra lagutskottets utlåtanden nr 73, 74, 77 och 78, jordbruksutskottets utlåtanden nr 26 och 27 ävensom allmänna beredningsutskottets utlåtanden nr 49 och 50.

Herr TALMANNEN yttrade:

Jag hemställer att bland två gånger bordlagda ärenden på morgondagens föredragningslista uppföres dels statsutskottets utlåtande nr 168 näst efter andra lagutskottets utlåtande nr 74, dels bankoutsutskottets utlåtande nr 55 näst efter första lagutskottets utlåtande nr 36.

Denna hemställan bifölles.

Anmälades och godkändes konstitutionsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 389, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i kommunal och ecklesiastik indelning, m. m.; samt

nr 390, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ställföreträdare för kommun vid vissa avtalsförhandlingar m. m.

Interpellation ang. beslutat beställningsstopp för krigsmateriel

Herr VIRGIN (h) erhöll på begäran ordet och anförde:

Herr talman! Den 25 november i år har Kungl. Maj:tt beslutat om beställningsstopp för material under försvarets tre stora materialanslag. Beslutet innebär att de bemyndiganden som lämnades för bara några månader sedan till de centrala förvaltningsmyndigheterna nu återtages. Såvitt jag kan förstå måste denna anmärkningsvärda åtgärd antingen vara betingad av förhållanden som inte är kända för riksdagen

Interpellation ang. beslutat beställningsstopp för krigsmateriel

gen eller vara vidtagen för att möjliggöra drastiska åtgärder i konjunkturdämpande syfte.

Med anledning härav anhåller jag om kammarens tillstånd att till hans excellens herr statsministern få ställa följande frågor:

1. Vad har inträffat som har föranlett regeringen att just nu tillgripa denna åtgärd?

2. Under hur lång tid och efter vilka bedömningsgrunder avser regeringen att hålla tillbaka beställningarna?

3. Vilka åtgärder i konjunkturdämpande syfte avser regeringen att vidtaga inom övriga delar av statsförvaltningen eller är avsikten att endast utnyttja försvarets huvudtitel?

4. Anser ers excellens att nu vidtagna inskränkningar i försvarets beställningsverksamhet kan göras utan att äventyra den militärpolitiska målsättning som innefattades i 1962 års försvarsöverenskommelse?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågakarande spørsmål finge framställas.

Anmäldes och bordlades följande under sammanträdet avlämnade motioner:

dels nr 812, av herr *Andersson, Birger*, och herr *Ericsson, John*, i anledning av skrivelse från talmanskonferensen med överlämnande av en från riksdagens organisationsutredning inkommen utredning med vissa förslag rörande effektivisering av riksdagsarbetet;

nr 813, av herrar *Eskilsson* och *Åkerlund*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 155, angående utgifter på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1965/66; samt

nr 814, av herr *Olsson, Johan*, och herr *Wikberg*, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 170, med förslag till förordning om ändrad lydelse av 67 och 68 §§ vägtrafikförordningen den 28 september 1951 (nr 648);

dels ock nr 815, av herrar *Adolfsson* och *Werner*,

nr 816, av herr *Andersson, Torsten*, *m. fl.*,

nr 817, av herr *Holmberg m. fl.*,

nr 818, av herr *Lundström m. fl.*, samt

nr 819, av fru *Segerstedt Wiberg*,

i anledning av Kungl. Maj:ts proposition nr 174, angående statsbidrag till politiska partier.

Anmäldes och bordlades statsutskottets utlåtande nr 178, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1965/66 till Förvärv av viss fastighet inom stadsdelen Lilla Essingen i Stockholm.

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 16.28.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Onsdagen den 1 december

Kammaren sammanträdde kl. 10.00.

Till kammaren hade överlämnats Kungl. Maj:ts skrivelse nr 178, angående förordnande av statsrådsledamöter att uppläsa Kungl. Maj:ts öppna brev till riksdagen angående vissa grundlagsfrågor.

Av nämnda kungl. skrivelse, som nu föredrogs, inhämtades bland annat, att Kungl. Maj:t förordnat hans excellens herr statsministern *Erlander* att i första kammaren uppläsa Kungl. Maj:ts ifrågasvarande öppna brev.

Med anledning härav lämnades ordet till hans excellens herr statsministern *Erlander*, som i enlighet med det honom givna uppdraget uppläste Kungl. Maj:ts öppna brev, nr 179, angående vissa grundlagsfrågor.

Uppläsningen av berörda öppna brev ähördes av kammarens ledamöter stående.

På sedermera gjord proposition beslöts att förevarande kungl. skrivelse och öppna brev skulle läggas till handlingarna.

Ang. förverkligandet av de utbildningspolitiska målsättningarna

Herr statsrådet och chefen för eklestistikdepartementet *EDENMAN*, som tillkännagivit, att han hade för avsikt att vid detta sammanträde besvara herr *Wallmarks* interpellation angående förverkligandet av de utbildningspolitiska målsättningarna, erhöll ordet och anförde:

Herr talman! Herr *Wallmark* har frågat, *dels* om jag anser att de målsättningar för det utbildningspolitiska området som riksdagen godkänt kan för-

verkligas inom planerade tidsramar i beaktande av de arbetsmarknadspolitiska betingelser som enligt beräkningar i 1965 års långtidsbudget kommer att råda under nästkommande 5-årsperiod, *dels* hur jag bedömer möjligheterna att tillgodose även de reformkrav som kan komma att aktualiseras på bl. a. yrkesutbildningens och vuxenutbildningens område.

Möjligheterna till realistisk planering är inom utbildningsområdet i vissa hänseenden bättre än inom andra delar av den offentliga verksamheten. De krav på resurser som kvantitativa och kvalitativa förändringar i utbildningsorganisationen medför kan beräknas med förhållandevis stor noggrannhet. Större svårigheter uppstår när dessa behov skall vägas mot övriga krav på samhällets samlade resurser. Herr *Wallmarks* båda frågor koncentrerar sig också till denna punkt.

Under senare år har riksdagen fattat beslut bl. a. om reformering av den obligatoriska skolan och av den gymnasiala utbildningen samt om allmänna riktlinjer för universitets- och högskoleutbyggnaden. I sistnämnda fråga har f. ö. nyligen framlagts proposition med mer specificerade förslag. Samtliga dessa reformer och förslag har utformats under hänsynstagande till kraven på materiella och personella resurser inom samhället i övrigt. Jag vill här endast i korthet exemplifiera detta. I propositionen om grundskolan ansåg jag mig sålunda inte kunna förorda den avsevärt snabbare genomförandetakt som från många håll bedömdes önskvärd. Programmet för utbyggnad av gymnasium och fackskola under den närmaste 5-årsperioden grundas, som jag vid flera tillfällen framhållit, på en bedömning av möjligheterna att tillgodose bl. a. lärarbehovet. Liknande skäl har i hög

Ang. förverkligandet av de utbildningspolitiska målsättningarna

grad påverkat det nyligen framlagda förslaget om universitetens och högskolornas utbyggnad, i vilket jag inte ansett mig väsentligen kunna frånga 1963 års ramtal för antalet studerande, ehuru flera remissinstanser påvisat att tillströmningstendenserna pekar högre.

Den långtidsplanering, vars betydelse interpellanten med rätta understryker, har således i hög grad präglat reformarbetet. Kraven på resurser har emellertid tenderat att bli större än vad man vid planeringen räknat med. Åtgärder för att öka produktiviteten inom utbildningsväsendet har vidtagits och denna verksamhet kommer att ytterligare intensifieras. Utifrån dagens bedömning blir mitt svar på interpellantens första fråga att det utbildningspolitiska program som fastställts bör kunna genomföras.

Herr Wallmarks andra fråga avsåg möjligheten att utöver nyssnämnda målsättningar kunna tillgodose även väntade reformkrav på yrkesutbildningens och vuxenutbildningens områden. Jag vill då betona att det här inte blir fråga om några fristående reformer, som ställer utbildningspolitiken och dess resurskrav i ett helt nytt läge. De på senare år företagna väsentliga förändringarna i utbildningssystemet har gjorts med blicken öppen för kraven på yrkesutbildning och vuxenutbildning. Fackskolan har enligt 1964 års beslut en särskild intagningskvot för vuxna. I förslagen om gymnasie- och fackskole-reformerna har vidare yrkesskolans plats och betydelse kraftigt understruktits och dess ungefärliga volym uppskattats. Yrkesutbildningens närmare utformning utreds f. n. av yrkesutbildningsberedningen. Utvecklingsarbetet i fråga om vuxenutbildning pågår sedan flera år. Inom gymnasiet och fackskolans område är därvid utgångspunkten 1962 och 1963 års beslut på grundval av studiesociala utredningens förslag. Gymnasieutredningens betänkande som nyligen avlämnats avser främst en anpassning av denna del av vuxenutbild-

ningen till den nya utformningen av ungdomsutbildningen. Genom en utredning om kompetens- och meritvärderingsfrågorna som nyligen tillsatts kommer att klarläggas på vad sätt studiemöjligheterna skall kunna förbättras även för dem som längre fram i livet efterfrågar utbildning på universitetsstadiet. Mycket stor omfattning har den del av vuxenutbildningen som främst är arbetsmarknadspolitiskt betingad och som rymmer den betydelsefulla omskolningsverksamheten. Denna utbildnings mål och utformning övervägs f. n. inom inrikesdepartementet med utgångspunkt främst i arbetsmarknadsutredningens betänkande. Jag vill framhålla att yrkesutbildningen och de närmast liggande delarna av vuxenutbildningen konkurrerar med utbildningsväsendet i övrigt om resurserna i mindre grad än vad man kanske föreställer sig. Sålunda används inom vuxenutbildningen ofta ungdomsutbildningens lokaler och utrustning. Lärarna inom yrkes- och vuxenutbildningen kommer huvudsakligen att rekryteras ur andra källor än de för övrig utbildning aktuella. Yrkesutbildningen och den arbetsmarknadspolitiskt betingade vuxenutbildningen kommer vidare av allt att döma i ökad utsträckning att ske i form av utbildning inom näringslivet.

Jag vill slutligen understryka utbildningens produktivetsfrämjande betydelse. Inte minst gäller detta yrkesutbildningen och omskolningsverksamheten. På herr Wallmarks andra fråga vill jag därför svara, att jag anser det angeläget att genomföra även den del av den fortsatta utbyggnaden inom utbildningsområdet som utgörs av yrkes- och vuxenutbildning. I vilken takt detta bör ske kan emellertid inte bedömas förrän pågående utredningsarbete avslutats och en avvägning gjorts med hänsyn till de övriga krav på samhällsresurserna som kan komma att framställas från olika håll, således även från ungdomsutbildningen.

Ang. förverkligandet av de utbildningspolitiska målsättningarna

Herr WALLMARK (h):

Herr talman! Jag ber att till chefen för ecklesiastikdepartementet få framföra mitt tack för svaret på min interpellation.

När jag skulle framställa denna interpellation var jag något tveksam om till vem jag skulle rikta den. Interpellationen avser ju frågan om fördelning av samhällets *samtliga* resurser. När jag ställde den till herr Edenman, var det inte bara till honom i hans egenskap av fackminister, utan också som medlem av regeringen, med sitt ansvar i den samlade bedömning som regeringen är skyldig göra i detta sammanhang.

Jag vill för att det inte skall föreligga något missförstånd först understryka, att jag har varit och är enig med herr Edenman om huvuddragen i de stora reformprogram som har genomförts eller kommer att genomföras. Jag tänker på grundskolereformen, reformen rörande det gymnasiala stadiet och den nya universitets- och högskolereformen. Enskildheter kan det råda delade meningar om — och kanske i många fall viktiga sådana. Jag vill också i detta sammanhang framhålla att herr Edenmans insatser varit betydande och av bestående värde. Det finns ingen anledning att sticka under stol med det. Vi är båda lika angelägna om möjligheterna att genomföra dessa reformer inom önskad tid.

Interpellationen avser huvudfrågan om *möjligheterna* att förverkliga dessa målsättningar. Det gäller framför allt den personella sidan; jag har icke för avsikt att beröra den ekonomiska.

Det torde vara lättare att bedöma de faktiska resurser som står till förfogande på den personella sidan. Man har också i långtidsbudgeten gjort ett allvarligt försök att samla kunskaper på detta område. Det visar sig härvid en markant skillnad mellan den gångna delen av decenniet och den kommande. Man räknar med att vi har förfogat över ungefär 50 000 nyutbildade personer under den gångna femårsperioden, men

för den kommande står endast ungefär 15 000 till förfogande per år. Man har också konstaterat att de krav som den offentliga sektorn ställer uppgår till hela denna summa.

Finansministern har gjort den bedömningen, att det inte är möjligt att tillfredsställa dessa krav. Han har också i sin bedömning skurit ned kraven till i stort sett hälften. Därefter har han gjort ett försök till bedömning mellan de olika sektorerna inom den offentliga sektorn. Han säger visserligen att detta inte är något regeringens ställningstagande, men det är alldeles uppenbart att det är herr Strängs eget ställningstagande. Det framgår ganska klart av olika uttalanden som han har gjort i olika sammanhang. Han konstaterar emellertid samtidigt inledningsvis i denna långtidsbudget, att »av långtidsbudgeten framgår att de i princip fastlagda utgiftsplanerna i vissa fall kan ställa krav på större resurser än vad som bedöms komma att stå till förfogande».

Jag vill som en motpol till detta citera vad herr Edenman säger i sitt svar i dag till mig: »Samtliga dessa reformer och förslag har utformats under hänsynstagande till kraven på materiella och personella resurser inom samhället i övrigt.»

Det är alltså två uttalanden, som faktiskt inte går ihop. Någon har fel.

Sakmaterialet i långtidsbudgeten pekar, som jag kan se det, på att herr Sträng har rätt i sin bedömning. Även om man alltså önskar att reformerna på skolväsendets område skall kunna förverkligas, är det också nödvändigt att andra delar av samhällslivet får sitt till förfogande. Jag kan givetvis inte göra annat än att önska herr Edenman lycka till i den interna kampen inom regeringen för att få så stora resurser som möjligt för sitt eget område till sitt förfogande. Men en realistisk bedömning måste dock innebära, att även andra sektorer måste få någonting. När vi exempelvis ser kriminalitetens utveck-

Ang. förverkligandet av de utbildningspolitiska målsättningarna

ling och samtidigt konstaterar, att långtidsbudgeten i princip inte räknar med att polisväsendet skall få öka med en enda man, blir man kanske litet betänksam. Jag nämner detta som ett exempel på svårigheten att göra avvägningen.

Över huvud taget saknar man definitivt möjligheter att sakligt bedöma förutsättningarna för att genomföra olika reformer, eftersom vi aldrig har fått någon inledning med en samlad bedömning av de reella möjligheterna att genomföra dem. Det torde vara alldeles obestridligt att de olika fackministrarna har räknat med samma personer när de framlagt sina reformförslag.

När herr Edenman talar om att lärarbehovet måste tillgodoses genom en ökad utbildning, är vi helt överens. Jag bara ställer frågan: Varifrån tar vi dem? De måste tas någonstans. Varje person som tillförs utbildningsväsendet har en alternativ användning på något annat område, och därför måste vi veta varifrån vi skall få dessa personer och vilka sektorer som blir lidande.

När budgetavdelningen inom finansdepartementet har gjort sitt försök till avvägning beträffande utbildningsväsendet har man trots mycket välvillig behandling ansett sig nödsakad att skära bort cirka en tredjedel av det behov som redovisats.

När herr Edenman talar om att han inte har möjligheter att gå längre med universitets- och högskolereformen än vad 1963 års beslut egentligen medger, delar jag hans uppfattning. Om jag skall vara riktigt ärlig måste jag säga, att jag inte ens tror att vi kommer att ha möjligheter att genomföra det programmet.

Men vad gör vi av de övriga studieintresserade? Det talas om »annan postgymnasial utbildning», men även den kräver resurser i form av lärare, biträdespersonal o. s. v. Detta gör att den kritik som ligger under interpellationen kvarstår i alla sina delar. Tyvärr har vi inte vid något tillfälle fått någon bedömning från regeringen av hur mycket

man önskar ta för sig av den samlade personalkakan här i landet, hur mycket man är beredd att fördela mellan de olika sektorerna och hur mycket man är beredd att ge utbildningssektorn.

Den enda rörliga faktorn i personalbildningen är importen av arbetskraft. Jag tillhör nu dem som vill mana till en viss försiktighet med import av utländsk arbetskraft. Om vi ökar den alltför mycket, riskerar vi svårigheter på arbetsmarknaden och ute i samhällena som motverkar den ökade arbetskraftimportens insatser.

När herr Edenman sedan skall besvara min andra fråga, om möjligheterna att tillgodose ytterligare utbildningsreformkrav som ligger latent i samhället — närmast yrkesutbildningen och vuxenutbildningen — är svaret självfallet mycket försiktigare. Han understryker en stark vilja att tillgodose dem, och jag hyser samma vilja. Han vill emellertid avstå från att yttra sig om taktens intill dess att vi fått se utredningen.

Jag har inte mycket att tillägga på den punkten. Det är möjligt att vi någon gång får tillfälle till en samlad debatt om de totala resursernas användning på detta område. Jag skulle vilja uttrycka den önskan att vi, när herr Edenman i nästa vecka förmodligen skall inleda debatten om universitets- och högskolereformen, om inte tiden då är för knapp får en information om herr Edenmans egen bedömning av de reella möjligheterna, belyst med de siffror som kan komma fram och uppgifter om de personalresurser som regeringen är beredd att ställa till det samlade utbildningsväsendets förfogande.

Min slutsats, herr talman, är alltså att det dessvärre inte är möjligt att godta det svar som herr Edenman har givit mig, nämligen att de utbildningspolitiska programmen skall kunna genomföras i den takt som riksdagen en gång har beslutat. Min rekommendation måste alltså bli att herr Edenman ville ge oss en mer realistisk bedömning — kanske den inte kommer förrän i stats-

Ang. förverkligandet av de utbildningspolitiska målsättningarna

verkspropositionen — så att vi får tillfälle att mera sakligt behandla denna fråga.

Jag ber än en gång att få tacka för svaret.

Herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Jag skall inte ta upp någon polemik med herr Wallmark. Det är en mycket allvarlig interpellation han har framställt.

Jag vill bara stryka under en sak, nämligen att det inte går till så i regeringen, att de olika fackdepartementscheferna agerar för sig. Finansministern är väl underkunnig om detta svar. Herr Wallmarks interpellation tillhör de interpellationer som vi har ägnat stort intresse, eftersom den berör en i allra högsta grad allmänpolitisk fråga. Jag skall inte alls bedriva någon exegetisk forskning här och jämföra vad finansministern har sagt vid andra tillfällen med vad jag nu har sagt, men jag vill säga att också finansministern har godkänt denna mening i svaret: »Samtliga dessa reformer och förslag har utarbetats under hänsynstagande till kraven på materiella och personella resurser inom samhället.»

Den debatt som herr Wallmark här tar upp hälsar jag självfallet med stor tillfredsställelse. Tyvärr har oppositionen tidigare fört fram andra krav, som vi ibland har påstått vara överbud. Det gäller t. ex. högerns ständigt återkommande krav på en ytterligare sänkning av elevantalet i skolklasserna. Jag har varje gång svarat, att resurserna inte räcker till. Varje gång man velat ytterligare öka gymnasieintagningen har svaret blivit detsamma. Varje gång man pekat på att ramtalen för universitetsexpansionen är för låga med hänsyn till prognoserna har svaret blivit detsamma.

Kontentan av mitt svar till herr Wallmark, som jag vet att han har förstått, är alltså att resursbegränsningarna har framtvingat denna medvetenhet om att det finns gränser också för utbildningsexpansionen.

Herr WALLMARK (h):

Herr talman! Jag vill först instämma i vad herr Edenman säger beträffande överbudspolitik. Jag tycker att riksdagsmännen många gånger sätter sig i en förnedrande position genom att ställa krav bara för att de ligger högre.

Men vad beror detta på? Det beror på att man icke får en samlad bild av de totala resurserna. Jag har i en annan debatt uttryckt det så, att lika väl som herr Sträng säger, att den som föreslår en utgift också måste tala om varifrån pengarna skall tas, så menar jag att den som ställer krav på ökade personalresurser också måste tala om, varifrån människorna skall tas. Men för att vi skall få fram ett underlag för en sådan saklig debatt krävs det en redovisning, ungefär i stil med den som finansministern har lagt fram, men kanske betydligt utförligare. En sådan redovisning har i stort sett saknats i den politiska debatten, och det tror jag kan vara förklaringen till att det ställs så höga krav.

Sedan vill jag säga att kravet exempelvis på sänkt elevantal bygger på en samlad bedömning av vad vi kan kalla produktiviteten eller effektiviteten. Vi lider av en brist på lärare som påstås uppgå till drygt 7 000 för närvarande. Det har sagts från ett av landets större skoldistrikt, att det är fel att påstå att det saknas lärare — »det finns ju en person i varje kateder».

Ja, det är riktigt. Det finns t. o. m. många som kommit så långt att de tagit studentexamen, men jag känner till fall där vikarier undervisar i klassen under den där de själva har slutat. Visst finns det möjligheter att sätta en person i en kateder, men det är fråga om vilken total undervisningseffekt vi får ut per elev. Denna bedömning är bakgrunden till kraven på sänkt elevantal.

Gymnasiefrekvensen, som herr Edenman nämnde, är i och för sig en intressant fråga. Om jag minns rätt föreslog det särskilda utskottet förra året att gymnasiefrekvensen skulle vara

Om ökad utbildning av tandvårdspersonal

minst 30 procent. Det var ett kompromissbud, men av tidningsuttalanden att döma har skolöverstyrelsen tolkat detta som »högst 30». Dessutom vill man — fortfarande enligt tidningsuttalanden — åstadkomma detta resultat genom sänkning av gymnasiefrekvensen på vissa orter och höjning på andra.

Såvitt jag förstår var det aldrig riksdagens och i varje fall inte särskilda utskottets mening att det skulle gå till på det viset, men det är väl ett resursresonemang som ligger bakom. I varje fall innebär det en glidning i förhållande till det beslut som här fattats.

Vi har inom högerpartiet gjort ett försök till en samlad bedömning, och om herr Edenman haft tillfälle att läsa högerens partimotion i universitets- och högskolefrågan, har han funnit att vi t. o. m. uttrycker tvivel, om det finns resurser att förverkliga denna målsättning. Bakgrunden till att vi har gjort ett försök till en sådan realistisk bedömning är att vi har blivit serverade ett underlagsmaterial. Ju mer sådant underlagsmaterial, som ställs till förfogande, desto mer realistisk torde debatten kunna bli i fortsättningen. Jag skall gärna bidra till att vi håller oss på ett sakligt plan och kan slippa diskussioner om överbud från den ena eller andra parten, men det betyder inte att vi är beredda att i alla delar godta vad regeringen föreslår. Vi förbehåller oss givetvis rätten att göra en egen värdering och en egen angelägenhetsgradering.

Herr CARLSSON, ERIC, (cp):

Herr talman! Jag skall bara anföra en synpunkt i den här debatten.

När man diskuterar avvägningen av våra resurser måste man självfallet ta alla möjliga hänsyn, eftersom denna avvägning är grunden till hela vår verksamhet. Jag vill stanna för ett viktigt avsnitt och då peka på angelägenheten av att tidsplanen för grundskolans genomförande kan hållas. Det har i debatten i något sammanhang skymtat fram att

man eventuellt kan få skjuta på genomförandet av grundskolan med hänsyn till att våra resurser är knappa. Jag delar *icke* den uppfattningen, och jag vet att ecklesiastikministern heller *icke* gör det. Jag hoppas att han också vinner gehör för sitt krav på att tidsplanen för grundskolans införande skall hållas. Det är utomordentligt viktigt.

Vi kommer ganska snart i en sådan situation, att grundskoleutbildning är en förutsättning för att man över huvud taget skall kunna få någon påbyggnad av utbildningen. Den som inte har genomgått grundskolan kommer att ha ett handikapp om han vill delta i vuxenutbildning och annan påbyggnad. Vi märker det redan i dag på viss utbildning som våra industrier anordnar — många människor måste sätta sig ned och inhämta det kunskapsstoff som skoleleverna lär sig mellan sjätte och nionde eller sjunde och nionde året.

Det är från dessa utgångspunkter som jag vill betona, att vi så snart som möjligt måste ge alla tillfälle att åtminstone få genomgå den nioåriga grundskolan. Att behovet av utbildning finns ser vi i dag av att minst mellan 70 och 80 procent av våra ungdomar går ett eller flera år frivilligt i skolan.

Herr talman! Jag har velat betona angelägenheten av att vi håller tidsplanen för grundskolans genomförande, därmed givande ungdomar möjlighet att i en framtid bygga vidare på fortbildning och vuxenutbildning.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Om ökad utbildning av tandvårdspersonal

Ordet lämnades härefter ånyo till herr statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet EDENMAN, som meddelat, att han ämnade vid detta sammanträde besvara jämväl herr Lundströms interpellation om ökad utbild-

ning av tandvårdspersonal, och nu ytterligare:

Herr talman! I en interpellation har herr Birger Lundström frågat vilka åtgärder jag ämnar vidtaga för att snarast möjligt förbättra tillgången på tandläkare och annan tandvårdspersonal i syfte att förhindra att genomförandet av en effektivt fungerande allmän tandvårdsförsäkring fördröjs.

Det torde vara på sin plats att i korthet erinra om de åtgärder som under de senaste åren vidtagits för att öka tillgången på tandläkare. För tio år sedan höjdes sålunda intagningskapaciteten vid tandläkarhögskolorna från 180 till 240 platser per år. Detta möjliggjordes främst genom inrättandet av en odontologisk läroanstalt i Umeå. Därefter har platsantalet höjts till 260 per år. I enlighet med beslut av 1964 års riksdag (prop. 1964: 161, SU 183, rskr 634) är planeringen nu inriktad på att åstadkomma en ny odontologisk läroanstalt i Göteborg med en årlig intagning av 100 studerande fr. o. m. nästa läsår. Detta innebär att antalet nyintagna tandläkarstuderande per år kommit att fördubblas inom loppet av ungefär ett decennium.

Det bör i sammanhanget nämnas att vid remissbehandlingen av de förslag om ökad tandläkarutbildning, som legat till grund för regeringens åtgärder vid olika tillfällen, flera av de närmast berörda instanserna varnat för en framtida överproduktion av tandläkare.

För att på kortare sikt söka tillgodose behovet av tandläkare har regeringen medverkat till inplacering av utländska tandläkare i folk tandvårdsorganisationen. Enligt uppgifter är av totalt 1 956 tjänster inom folk tandvården 219 besatta med utländska tandläkare. F. n. torde rekryteringen av sådana tandläkare kunna ske från främst öst- och sydenropa. Redan nu finns inom landet en dylik grupp, vilken erhållit kompletterande utbildning i Sverige. Även för nytillkommande grupper torde viss svensk tilläggsutbildning erfordras.

Om ökad utbildning av tandvårdspersonal

Som ett led i strävan att på längre sikt tillföra svensk tandvård välutbildad arbetskraft har regeringen vidare medverkat till att placera svenska studerande vid odontologiska utbildningsanstalter i Förbundsrepubliken Tyskland. Sedan hösten 1962 har i genomsnitt 60 studerande per år antagits till sådan tandläkarutbildning. De första antagna beräknas återvända med examen hösten 1967. Samtliga dessa studerande skall avsluta sin utbildning med en termins studier vid svensk odontologisk fakultet.

Herr Lundström tar i sin interpellation upp en tidigare fördiskussion om möjligheterna att öka intagningskapaciteten vid de befintliga läroanstalterna. Vid remissbehandlingen av en inom ecklesiastikdepartementet år 1962 upprättad promemoria om det högre utbildningsväsendets fortsatta utbyggnad framhöll lärarkollegierna vid dåvarande tandläkarhögskolorna i Stockholm och Malmö, att en ökning av intagningskapaciteten vid dessa läroanstalter inte skulle kunna ske inom enbart befintliga lokaler.

Frågan har senare berörts av bl. a. 1963 års universitets- och högskolekommitté, som i sitt huvudbetänkande (SOU 1965: 11) utgått från att den odontologiska fakulteten i Stockholm skall erhålla nya lokaler i anslutning till det planerade undervisningssjukhuset i Huddinge. Under en övergångsperiod skulle detta enligt kommittén möjliggöra en dubblering av intagningskapaciteten till tandläkarutbildning i Stockholm genom parallellt utnyttjande av gamla och nya lokaler. Såsom framgått av den nyligen överlämnade propositionen angående utbyggnaden av universitet och högskolor m. m. (prop. 1965: 141 s. 140) har jag funnit detta uppslag heaktansvärt. Jag avser, såsom framgår av propositionen, att föreslå Kungl. Maj:t att låta utreda frågan närmare. Detta är den åtgärd jag närmast avser att vidta för att förbättra tillgången på tandläkare.

Om ökad utbildning av tandvårdspersonal

I fråga om utbildningen av tandtekniker och tandsköterskor har — liksom beträffande tandläkarutbildningen — under senare år en betydande kapacitetsökning ägt rum. En ny tandteknikerskola med en årlig intagning av 20 elever har sålunda varit i verksamhet i Umeå sedan budgetåret 1963/64, varigenom den totala intagningskapaciteten nått upp till mer än 100 om året. Vidare har i den av riksdagen godkända prop. 1964: 161 föreslagits, att en ny tandteknikerskola skall inrättas i Göteborg fr. o. m. budgetåret 1967/68.

Tandsköterskeutbildning bedrivs under såväl statligt som kommunalt huvudmannaskap. Intagningskapaciteten, som under de senaste åren byggts ut successivt, motsvarar innevarande budgetår ca 400 platser, varav 280 vid statliga skolor. I samband med riksdagens nyssnämnda beslut om tandläkarutbildning i Göteborg fastslogs att en ny tandsköterskeskola med en årlig intagning av 80 elever borde anordnas i anslutning till den odontologiska läroanstalten fr. o. m. budgetåret 1968/69. En fortsatt utbyggnad av utbildningskapaciteten på detta område planeras av medicinalstyrelsen i samråd med vissa landsting. Inom de närmaste två åren kan ett sjuttiotal intagningsplatser beräknas tillkomma vid skolor under kommunalt huvudmannaskap. Någon ytterligare åtgärd från min sida är därför inte erforderlig.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Till ecklesiastikministern ber jag att få framföra mitt tack för svaret. Även om de uppgifter han anför i stort sett är känt material, utgör de dock en sammanfattande och översiktlig framställning om vissa i sammanhanget betydelsefulla frågor. Tyvärr är dock en del uppgifter uteslutna, som man inte kan bortse från.

Utgångspunkten för interpellationen var att kunna få tandvårdsförsäkringen snarast genomförd. 1961 års sjukförsäk-

ringsutredning föreslog i sitt betänkande om tandvårdsförsäkring att den skulle genomföras den 1 januari 1968. Det är klart att många hinder härför måste övervinnas, men det viktigaste av dessa torde dock vara det min fråga gäller: Finns det erforderlig personal vid den tidpunkten för att kunna genomföra reformen? Det är spørsmålets kärnpunkt, och på den frågan anser jag mig inte ha fått något klart svar.

Av de uppgifter i interpellationssvaret som lämnats om vad som gjorts, kommer att göras och eventuellt planeras, får man ingen uppfattning om åtgärdernas tillräcklighet för det uppställda målet. Sjukförsäkringsutredningen beräknar bristen på tandläkare år 1970 till mellan 350 och 400. Man kan på goda grunder anta att åtskilliga förhållanden gör denna siffra till den lägsta tänkbara. Intagningen av kvinnliga studenter till tandläkarhögskolorna är numera påtaglig. På grund av lägre s. k. förvärvsintensitet hos kvinnorna krävs utexaminering av tre kvinnor för att produktionsmässigt per år motsvara två manliga tandläkare. Fortsätter den utvecklingen räcker inte den utbildningskapacitet till — såvitt jag kan förstå — som man räknar med. Ett genomförande av tandvårdsförsäkringen kommer med säkerhet att innebära en så stark patienttillströmning, att det är svårt att exakt beräkna de krav på personal som kommer att ställas. Att nyssnämnda siffra är för låg är ett antagande som ter sig minst lika sannolikt som att den verkligen skulle motsvara det exakta behovet.

Låt mig i det sammanhanget helt kort påpeka, att beträffande möjligheterna att bygga något hopp på undervisnings sjukhuset i Huddinge, är jag rädd för att man inte skall ha alltför stora förhoppningar. Särskilt efter sistlidna fredag, då finansministern kungjorde sin mening för Landstingsförbundet om sjukhusbyggandet, förefaller det mig som om man kanske kunde få någon glädje av den till Huddinge sjukhus för-

lagda utbildningen först avsevärd tid efter år 1968, kanske först på andra sidan om år 1970.

Vad beträffar utbildningen vid den nya tandläkarhögskolan i Göteborg så är det bara 75 av de 100 intagningsplatserna, som besätts av svenska studenter. Här ställs 25 platser till förfogande för norska studenter.

Om tandläkarbristen år 1970 är 350 eller 400, hur kan man då tänka sig en tandvårdsförsäkring införd 1968 eller ens 1970 eller 1971? Svaret måste bli, att det kommer att vara ytterligt svårt. Jag tillåter mig därför upprepa min fråga till ecklesiastikministern: Kommer tillgången på tandläkare att med hänsyn till den utbildning som planeras vara tillräcklig för att inte försena tandvårdsförsäkringens effektiva genomförande?

Om det föreligger en prognos för tandläkarna, så saknar jag en sådan för annan tandvårdspersonal, och den personalen är sannerligen inte heller betydelselös. Jag är inte ensam om att kräva en sådan prognos, det krävet förekommer också på andra håll i vissa remissyttranden. Tandläkarorganisationerna har understrukit vikten av upprepade prognoser om behovet av tandläkare, och de har därtill i sitt remissvar på förslaget om tandvårdsförsäkring krävt att en ökad utbildning av kvalificerade tandsköterskor och tandtekniker omgående startas. Det är för att bedöma detta behov, som en prognos över tillgång och behov för den närmaste framtiden är av värde.

När tandläkarorganisationerna så bestämt uttalar sig för en ökad utbildning omedelbart av tandsköterskor och tandtekniker, så får de inte särskilt starkt stöd av ecklesiastikministern. Han erinrar om att en ny tandteknikerskola skall inrättas i Göteborg fr. o. m. budgetåret 1967 till 1968. Men statsrådet erinrar *inte* om att man i fjol beslöt att den gamla tandteknikerskolan i Göteborg skall nedläggas. Nytilskottet blir därför, såvitt jag förstår, ganska litet.

Om ökad utbildning av tandvårdspersonal

När det gäller tandsköterskorna erinrar statsrådet vidare om att en ny tandsköterskeskola skall starta i Göteborg fr. o. m. budgetåret 1968 till 1969, men statsrådet talar *inte* om det bortfall som samtidigt inträffar genom att den gamla tandsköterskeskolan läggs ned.

Av intresse är uppgiften att medicinalstyrelsen i samråd med vissa landsting skall undersöka möjligheterna till en fortsatt utbyggnad av utbildningskapaciteten och att detta, enligt ecklesiastikministerns svar, skulle innebära bl. a. att ett 70-tal intagningsplatser beräknas tillkomma de närmaste två åren under kommunalt huvudmannaskap. Någon ytterligare åtgärd från ecklesiastikministerns sida anser han inte erforderlig. Jag skall då be att få fråga: Innebär detta att statsrådet har en prognos som visar, att med de nyssnämnda åtgärderna behovet skulle vara fyllt för att få en effektivt fungerande tandvårdsförsäkring inom utsatt tid, och kan den hållas vid en acceptabel storlek?

Jag noterar att de redovisade nya åtgärderna i varje fall inte är sådana att de kan ge några resultat till den 1 januari 1968, då försäkringen enligt sakkunnigeförslaget skulle träda i kraft.

Herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Denna fråga är mycket lämplig att se mot bakgrunden av den diskussion jag hade med herr Wallmark för en stund sedan om tillgången på personella resurser i samhället.

Men, herr Lundström, när det gäller dessa ting är det omöjligt att i dag, eller över huvud taget, svara på frågan om vi kommer att kunna täcka behovet av tandvård. Jag vill påpeka att enligt vad som framgår av tillgänglig statistik finns det inget land i världen, som har så hög tandläkartäthet i relation till antalet invånare som Sverige. Vi har med andra ord ett högre tal än i England, där en försäkringsreform redan har genomförts.

Om ökad utbildning av tandvårdspersonal

För att kunna svara på herr Lundströms fråga skulle man alltså kunna förutse, hur många människor som skulle komma att efterfråga tandvård, vilken typ av tandvård som skulle efterfrågas och vilket standardkrav som ligger bakom. Det är inte bara fråga om att laga tänder, utan också *hur* de skall lagas.

Regering och riksdag har alltså att mot bakgrunden av vad vi kan överblicka i fråga om utbildningskapaciteten taga ställning till detta. Min uppgift är — och det har jag försökt göra i dag — att avgöra huru mycket vi kan åstadkomma. Om detta sedan är tillräckligt mätt med olika mått från olika människors sida är, herr Lundström, omöjligt att svara på. Den allmänna standard på detta område som vi har i vårt land är emellertid — jag upprepar det — så pass hög att vi borde ha stora och i varje fall lika goda förutsättningar som England att klara detta.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag vet inte vilka förutsättningarna var för genomförandet av den engelska försäkringen. Det är möjligt att utgångsläget beträffande tandvården där var ett annat än i Sverige sedan åtskilliga år. Det finns som bekant hundratusenden, för att inte säga miljoner människor i vårt land, som av fattigdom eller av okunnighet om betydelsen av tandvård i rätt tid fått sent att det medfört svåra skador för hela deras återstående livstid.

Det är alltså i det läget som vi skall se genomförandet av en allmän tandvårdsförsäkring, och jag tycker att man därför har alldeles särskild anledning att efterlysa så klara prognoser som möjligt över vilka behov som kan föreligga. Tandläkarbristen avspeglar sig framför allt inom folktandvården. De siffror som redovisas där under de senaste åren i fråga om tandläkartillgången är djupt nedslående. År 1960 var antalet vakanser 246, och den bristen har

sedan ökat år från år så att den i fjol var uppe i 401. Jag vågar tippa att siffran inte är bättre för i år.

Från olika håll krävs att den bristen skall avhjälpas, för att inte tala om vilka behov som kan förekomma i framtiden. Jag tror nämligen, liksom åtskilliga remissmyndigheter, att det är av mycket stor betydelse att folktandvården utbyggs. Många människor kommer att besöka den, och det finns också anledning att stimulera därtill. Med den tandläkarbrist som nu råder är dock intresset för tjänstgöring inom folktandvården så svagt, att man tydligen behöver diskutera särskilda rekryteringsbefrämjande åtgärder för att försöka nå en bättre ordning. Jag tror dock inte att dylika åtgärder betyder så mycket så länge som det är en sådan brist på tandläkare som det är i dag.

Det är mot den bakgrunden man får se vad som sagts i olika remissyttrandena om möjligheten att genomföra en tandvårdsförsäkring 1968. Flera av remissinstanserna kräver att personalfrågan skall vara löst innan man sätter i gång. Jag erinrar om att t. ex. Svenska kommunaltjänstemannaförbundet har betonat betydelsen också av annan tandvårdspersonal än tandläkare och påpekat en mängd faktorer, som gör att man tror att just det behovet skall öka alldeles speciellt. Tandläkarorganisationerna är inne på att reformen bör uppskjutas till 1971 av personalskäl. Medicinalstyrelsen framlägger tre olika alternativ. Det första är att göra en successiv utbyggnad av tandförsäkringsreformen; man börjar med vissa åldersgrupper och bygger på undan för undan allteftersom tillgången på personal växer. Ett annat alternativ är att man skjuter upp hela reformen tills man får personal. Det tredje alternativet är att sätta försäkringsåterbäringen på vårdkostnaden så låg, att den egna kostnadens höjd skall verka återhållande. Inget av dessa alternativ är särskilt uppmuntrande.

Om ökad utbildning av tandvårdspersonal

Jag måste säga, att mot bakgrunden av detta förmodar jag att ecklesiastikministern mera som ett kuriosum apostroferade ett uttalande från en del organ — vilka det nu kunde vara — som innebar att man måste varna för en alltför hög tandläkarproduktion. Det kan ju inte vara så, att ecklesiastikministern delar den meningen?

Jag skall inte fortsätta debatten. Jag skall bara tillägga, att jag beklagar att det skall vara så svårt att i dag få svar på frågan om personaltillgången vid den tidpunkt, som har ifrågasatts, kan vara tillräcklig för att komma i gång med tandvårdsförsäkringen. Det var ju detta jag frågade om.

Det skulle ha varit bra mycket mer tillfredsställande om ecklesiastikministern hade slutat sitt anförande med att säga, att här skall göras allt som är rimligt och möjligt, att det inte skall saknas vilja och initiativ. I stället slutar han med meddelandet angående tandsköterskeutbildningen, att några ytterligare åtgärder från hans sida icke är erforderliga.

Till sist vill jag säga, att statsrådet fäster sig vid att jag i mitt svar har tagit upp en tidigare fördiskussion om utbildningskapaciteten för tandläkare. Jag tror att det mot bakgrunden av rådande förhållanden och utsikterna för de närmaste tio åren kommer att behövas, att vi ofta tar upp den diskussionen. Inte minst när man sett med vilken snigelfart tandläkarhögskolan i Göteborg har kommit till, tycker jag nog att inte heller den enkle riksdagsmannen bör slå sig till ro i förtröstan på vår nådiga regerings förmåga att fatta allvisa beslut och ha tillräcklig initiativkraft på detta område.

Herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Jag har i hög grad svarat på herr Lundströms fråga och redogjort från fält till fält, från punkt till punkt för vad som gjorts och kom-

mer att göras. Det är detta som är svaret på frågan.

Sedan har jag sagt, att det inte går att säga hur många tandläkare som behövs för att klara en reform vid den tidpunkt som har nämnts — och jag föreställer mig att inte heller herr Lundström kan ha någon uppfattning därom.

Var och en måste begripa, att det är mot bakgrunden av att vi skall genomföra den planerade reformen som jag har lämnat detta svar. Men, herr talman, får jag ställa den frågan till herr Lundström: Är detta inlägg från herr Lundströms sida att tolka som en varning till regeringen att inte vara fullt så optimistisk? Är det så att herr Lundström själv anser, att tandläkartätheten i vårt land är så otillräcklig, att det är en äventyrlig politik att hålla fast vid målsättningen att genomföra reformen 1968?

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Min interpellation och mina inlägg är att betrakta som en varning till regeringen för att fastna i den sista satsen som statsrådet anförde i sitt svar, att någon ytterligare åtgärd från statsrådets sida icke är erforderlig. Om man icke med tillräcklig kraft försöker för det första att analysera situationen bättre och för det andra att finna ytterligare vägar till utbildning av personal, både av tandläkare och annan tandvårdspersonal, kommer vi sannolikt att tvingas att skjuta på denna reform. Det skulle jag betrakta som mycket beklagligt. Jag önskar att den kan genomföras. Om den kan genomföras beror i icke ringa grad på den initiativkraft som från regeringens sida läggs i dagen för att ytterligare stimulera och öka utbildningen av olika slag av tandvårdspersonal.

Det är ju riktigt att jag inte kan bedöma hur stort behovet blir. Jag besitter inte regeringens resurser och det utredningsmaterial som regeringen kan

Om ökad utbildning av tandvårdspersonal

ha till förfogande. Men om jag fattat statsrådet rätt, föreligger inte ens någon prognos i fråga om tandtekniker och tandsköterskor. Finns det en sådan prognos, kunde man väl åtminstone få veta om den utbildningskapacitet, som nu är beslutad eller eventuellt beslutas, kommer att svara mot det beräknade behovet.

Herr statsrådet EDENMAN:

Herr talman! Jag protesterar mot att herr Lundström vill ha som ett slags slutvinjett i denna debatt, att jag skulle ha sagt att några ytterligare åtgärder från min sida inte är erforderliga. Det påståendet gäller uteslutande tandsköterskeutbildningen mot bakgrunden av att en fortsatt utbyggnad av utbildningskapaciteten på detta område planeras av medicinalstyrelsen i samråd med vissa landsting. Redan enligt kungl. brev 1948 har medicinalstyrelsen som ett ämbetsåliggande att med uppmärksamhet följa behovet av tandtekniker och tandsköterskor samt ta de initiativ, vilka medicinalstyrelsen i anslutning därtill finner påkallade.

Jag framhåller alltså, herr Lundström, att medicinalstyrelsen är i full gång med detta, och jag tillägger sedan att några ytterligare åtgärder från min sida därför inte är erforderliga.

Jag upprepar, herr talman, att jag anser, att herr Lundström kommer att misslyckas när han påstår, att den sats som han citerat skulle vara svaret på frågan om tandläkarutbildningen här i landet.

Herr LUNDSTRÖM (fp):

Herr talman! Jag är medveten om att herr ecklesiastikministerns sista sats i svaret gäller tandsköterskorna. Detta har jag också påpekat två gånger, tror jag, under mina inlägg. Vad jag avsåg att säga var att detta inte bör få vara kännetecknande för inställningen i fråga om utbildning av tandvårdspersonal över huvud taget.

Om vi alltså skulle vara ense i fråga om tandläkarna, hoppas jag att även resurserna i fråga om tandsköterskor och tandtekniker skall visa sig tillfredsställande — fastän jag måste ju säga att jag har mina dubier!

Herr KÄLLQVIST (fp):

Herr talman! Alla åtgärder för att förbättra tandvården hälsas med stor tillfredsställelse, men det är en åtgärd, som inte alls har blivit berörd i denna debatt. Det har talats om att utbilda tandläkare, men jag skulle gärna vilja säga, att det är bättre att syfta till att avskaffa dem genom att intensifiera den profylaktiska verksamheten på ett betydligt bättre sätt än hittills har skett.

Denna fråga har tagits upp också av den beredning som sysslat med tandvårdsförsäkringen. Den räknar med en nedgång i kariesfrekvens genom bättre profylaktisk verksamhet. Utan tvekan skulle även åtgärder i detta avseende kunna vidtagas för att på ett avsevärt sätt förbättra tandvården. Jag tror att man där skulle kunna göra mycket. Jag väddar till ecklesiastikministern att i någon mån — vi har tidigare talat om fackministrar — titta på vad som föresiggår i ett annat departement då det gäller möjligheterna att tillföra dricksvattnet fluor.

Statsrådet Johansson befinner sig just nu i kammaren och jag erinrar då om att han någon gång har lovat, att försöken med fluor skulle tas upp av regeringen. Ett par städer här i Sverige vill gärna genomföra sådana försök och Norrköping vill fortsätta med sina försök, men vi har inte hört ett dugg om denna fråga. Intresset är stort ute i bygderna då det gäller att tillsätta fluor till vattnet. Det har redovisats utomordentligt goda resultat, vilket jag tycker bör komma in i bilden. Det är möjligt att man då kan klara problemet med tandläkarutbildningen på ett bättre sätt.

När det gäller tandteknikerna tror jag inte att det är någon större fara för

närvarande. I vissa delar av landet finns personella resurser som räcker väl till. Inom landstingen fortgår också en strävan att inrätta skolor för utbildning av tandsköterskor.

Jag skulle alltså vilja vädja till regeringen att intensifiera den profylaktiska verksamheten — för att »avskaffa» tandläkarna.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Ang. importen av utländsk arbetskraft

Herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet Johansson hade förklarat sig ämna vid detta sammanträde besvara herr Gösta Jacobssons interpellation angående importen av utländsk arbetskraft. Svaret, vilket omedelbart före sammanträdet i stencilerad form utdelats till kammarens ledamöter, finnes såsom bilaga fogat vid detta protokoll. Herr statsrådet JOHANSSON fick nu ordet och lämnade följande sammanfattning av svaret:

Herr talman! Herr Gösta Jacobsson har frågat mig om jag är beredd att lämna en redogörelse för den uppkomna aktuella situationen i fråga om invandringen och vad som av myndigheterna åtgjorts för bemötande av densamma.

Den 1 oktober 1965 fanns 155 000 arbetsansmällda utlänningar i Sverige. Av dessa var närmare 2/3 nordbor. Inslaget av sydeuropeer var inte anmärkningsvärt stort. Den spontana invandringen från framför allt Jugoslavien och Grekland har på sista tiden börjat ta allt större proportioner. Enbart under tiden 21—25 november anlände över 600 jugoslaver till Trelleborg.

På grund av det stora antalet utlänningar som strömmat in i landet denna höst och då flertalet av dessa saknat medel för sitt uppehälle har en besvärlig situation uppkommit. Polismyndigheterna har därför fått direktiv att un-

der tiden 2—25 november i samråd med vederbörande länsarbetsnämnd bevilja viseringsfri utlänning med hemlandspass provisoriskt arbetstillstånd för högst två månader.

Vid de länsarbetsnämnder som är speciellt belastade av invandringen har inrättats särskilda utlänningsavdelningar. Länsarbetsnämnderna hjälper också till med att ordna provisorisk inkvartering samt svarar för kostnaderna för kost och logi. Styrelsen kan även mot återbetalningsskyldighet bekosta resor i samband med arbetsplacering av utlänningarna och lämna dem viss start-hjälp.

Efter överläggningar, som jag har haft med arbetsmarknadens parter, har arbetsmarknadsstyrelsen fått bemyndigande att efter överenskommelse med berörda svenska arbetsgivare- och arbetstagarorganisationer överföra arbetskraft till Sverige. Kostnaderna för resorna till Sverige kan förskottas av arbetsmarknadsstyrelsen. Arbetsmarknadsstyrelsen skall vidare medverka till att den utländska arbetskraften på lämpligt sätt introduceras på arbetsplatsen.

Meningen är att denna ordnade invandring när det gäller arbetskraft från andra än de nordiska länderna skall ersätta den ordning som innebär att viseringsfria utlänningar söker anställning och arbetstillstånd först sedan de kommit hit. I och med att en ordnad invandring kommer till stånd finns inte längre behov av de nuvarande dispenserna från arbetstillståndskravet för arbete i framför allt restaurangbranschen.

En förutsättning för att utlänningarna skall kunna anpassa sig är att de åtminstone hjälpligt förstår och talar svenska. 3 milj. kr. har därför anslagits för språkundervisning åt utlänningar.

En handbok för myndigheter och enskilda om utlännings rättigheter och skyldigheter under vistelse i Sverige har utarbetats. Informationsskrifter kommer vidare att ges ut på olika språk.

Ang. importen av utländsk arbetskraft

Genom att ordna konferenser m. m. verkar länsarbetsnämnderna för att lösa utlänningarnas anpassningsproblem. Medel har anvisats för att arbetsmarknadsverket skall kunna anordna kurser om dessa problem.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (h):

Herr talman! Jag ber att till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få framföra mitt hjärtliga tack för interpellationssvaret. Jag hade möjligen hoppats att herr statsrådet skulle ha begagnat tillfället till ett klarläggande redan nu av regeringens allmänna syn på den utländska arbetskraftens roll i det svenska produktionslivet och uppdraga riktlinjerna för invandringspolitiken i hela dess vidd. I det aktuella läget skulle en sådan redogörelse rörande de stora perspektiven säkerligen ha hälsats med intresse i vida kretsar.

Herr statsrådet har i stället valt att svara på de frågor, som direkt ställts i interpellationen, och har lämnat en redogörelse för den senaste tidens utveckling, särskilt då för den ordning, som nyligen träffats för den administrativa behandlingen av invandringsärendena. Jag respekterar detta. Det är förvisso värdefullt att riksdagen får tillfälle att diskutera de åtgärder som har vidtagits i olika hänseenden. I princip kan jag utan egentliga reservationer ansluta mig till herr statsrådets synpunkter på frågan, möjligen med någon nyansskillnad i bedömningen i vissa punkter.

Innan jag går vidare i texten i den delen, skulle jag vilja slå fast, att den utländska arbetskraften spelar en väsentlig roll i dagens arbetsmarknad och lämnar sin mycket värdefulla medverkan till den produktionsstegring, som under de senaste åren har ägt rum i vårt land. De utländska arbetarnas roll i sammanhanget kommer sannolikt att ytterligare öka under de närmaste åren med hänsyn till de ökade anspråk på arbetskraften som på olika håll ställts.

Det har i olika sammanhang talats

om att vi enligt uppgjorda prognoser skulle ha att vänta ett arbetskraftsunderskott under de närmaste fem åren på cirka 150 000—200 000 personer. För den fortsatta produktivets- och standardstegringen är vi helt enkelt beroende av den arbetsmarknadsreserv som kan mobiliseras på olika områden. Vi behöver ett arbetskraftstillskott från utlandet. Det finns ju företag som redan har 30 procent utlänningar bland de anställda. Det är därför av största vikt att den arbetskraftspolitik som bedrivs har ögonen öppna för denna problemställning.

Sverige har blivit ett invandringsland, och vi måste rätta oss därefter. Några nämnvärda meningsskiljaktigheter torde dess bättre inte föreligga om dessa förhållanden. Alla parter ställer sig ju positiva. Jag tycker att fackföreningsrörelsen är värd ett särskilt erkännande för dess i allmänhet positiva inställning, något olika i olika sektorer.

Att invandringen måste ske i sådana former att det inte skapas svårigheter på den svenska arbets- och bostadsmarknaden, därom är jag fullt ense med inrikesministern. En viss återhållsamhet är förvisso på sin plats, då eljest friktioner lätt kan uppstå. Invandringstempot får nog i fortsättningen tas någorlunda piano. Sedd ur angivna synpunkter måste självfallet den organiserade invandring av arbetskraft som med statsmakternas bemyndigande ägt rum sedan något år tillbaka hälsas med största tillfredsställelse, och de nu vidtagna åtgärderna för en effektivisering av denna organisation är säkerligen lämpliga och välbetänkta. Den senaste tidens s. k. spontana invandring från Jugoslavien, Grekland och Turkiet har i viss mån rubbat myndigheternas cirklar och föranlett tillfälliga eftergifter. Arbetsmarknadsstyrelsen och dess olika organ har gjort en mycket stor insats för att bemästra de uppkomna problemen.

Fr. o. m. den 25 november har emellertid kraven på arbetstillstånd skärpts.

Fattade jag inrikesministern rätt, så är det meningen att sätta stopp för den hittillsvarande mycket liberala ordningen som inneburit att även individuellt inresande viseringsfria utlänningar kan skaffa sig arbete och arbetstillstånd först sedan de kommit hit, och de får inte längre dispens för restaurantarbete under första tiden, vilket tidigare har förekommit.

Jag delar åsikten att vårt land inte kan öppna dörrarna på vid gavel för en spontan invandring utan måste iaktta vad vi kan kalla för en viss sovring i den mån så är förenligt med den liberala syn på arbetskraftens flyttning över gränserna som är för handen och som har knäsatts i olika internationella avtal, till vilka vi har anslutit oss. Här skulle jag dock vilja stryka under att tack vare den s. k. spontana invandringen så har under de gångna åren arbetsmarknaden faktiskt fått ett mycket värdefullt tillskott av yrkesutbildat folk. Jag hoppas därför att denna spontana invandring inte helt förhindras utan att vi nöjer oss med att den modereras. Jag tänker framför allt på de fall — de är inte så ovanliga — då först enstaka utländska specialarbetare kommer hit och dessa sedan i sin tur animerar släktingar och arbetskamrater hemma att komma efteråt, ofta utan föregående arbetstillstånd. Den spontana invandringen är en alltför värdefull rekryteringsbas för att den skall helt försvinna.

Jag skulle emellertid vilja ställa frågan till inrikesministern hur han tror att detta nya system kommer att fungera i praktiken. Hur skall det gå för den arbetskraft, som faktiskt kommer hit utan att ha fått arbetstillstånd i förväg? Skall dessa personer skickas hem burdust eller skall de placeras i upptagningsläger i avvaktan på att få tillstånd? Kommer inte detta nya system att skapa ett fortsatt trassel i likhet med vad som uppstod i oktober, då den nya invandringsvägen från medelhavsländerna började sätta in? Och hur kom-

Ang. importen av utländsk arbetskraft mer det att bli med kommunerna? Kommer de att belastas med socialhjälp för det här klientelet?

Till sist skulle jag vilja stryka under nödvändigheten av att invandrarna mottas på allra bästa sätt, så att de kan akklimatisera sig och på allt sätt beredas möjlighet att sätta sig in i svenska samhällsförhållanden. Mycket har gjorts för detta. På vissa språk finns värdefulla broschyrer, men sådana saknas tydligen för exempelvis jugoslaver och turkar. Utgivandet av handböcker även för dessa invandrare måste uppenbarligen forceras. I den mån som utlänningarna har familjer med barn i skolåldern undrar jag om inte särskilda hjälpklasser om möjligt bör inrättas där så låter sig göra med språkkunniga lärare. Att utan vidare — vilket förekommer — sätta turkiska småbarn i vanlig svensk skolklass tror jag inte ger nämnvärt resultat.

Frågan om sjukkasseersättningen är tydligen ett problem i det här sammanhanget. Vissa företag har löst detta problem genom att teckna särskild försäkring för den första tiden fram till mantalsskrivningen och det har slagit mycket väl ut.

Herr talman! Jag tackar än en gång herr inrikesministern för svaret.

Herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Herr Jacobsson hade gärna önskat en annan uppläggning av mitt svar. Jag har försökt att svara på hans frågor och i anslutning till dessa lämnat ett svar som ryms på de fem sidor som är utdelade; det är således en relativt vidlyftig redovisning.

Herr Jacobssons fråga hur vi i allmänhet ser på den utländska arbetskraften kan jag kort besvara genom att säga att vi är välvilligt inställda till en invandring av arbetskraft från andra länder. Det har vi varit och det är vi dels därför att vi har ett behov på den svenska arbetsmarknaden av utländsk arbetskraft och dels därför att vi i

Ang. importen av utländsk arbetskraft

vissa sammanhang har möjligheter att göra en humanitär insats — jag tänker då på flyktingproblemet. Vi har kunnat tillmötesgå den internationella flyktingorganisationens framställningar om att ta emot ett visst antal människor från flyktinglägren i Grekland och andra länder. Det har rört sig om mellan 800 och 1 000 flyktingar varje år under en lång tidsperiod.

Men arbetskraftssidan är naturligtvis den väsentligaste. Vi har under krigstiden och fram till nu tagit emot ungefär 300 000 utlänningar. Av dem har väl i runt tal 150 000 så småningom blivit naturaliserade och är nu svenska medborgare. Av mitt svar framgår att ungefär 155 000 hade arbetstillstånd den 1 oktober i år.

Om vi ser på den närmaste framtiden är det riktigt som herr Jacobsson nyss sade, att de prognoser som har gjorts upp i fråga om behovet av arbetskraft inom industrien, inom serviceyrkena och på andra områden visar att vi även med en årlig immigration av cirka 10 000 och med en ökad sysselsättningsgrad bland de gifta kvinnorna, vilket man bör skapa förutsättningar för, kommer att ha en brist på ungefär 135 000 à 150 000 personer år 1970.

Vårt stora problem är alltså om vi i någon mån kan klara den svåra situationen genom att få arbetskraft från andra länder.

Om vi ser på från vilka länder vi under de gångna åren i huvudsak har fått arbetskraft så dominerar klart de nordiska grannländerna. Av de 155 000 kommer cirka 107 000 från Finland, Danmark och Norge. Bland de nordiska länderna dominerar Finland med ungefär 67 000. De kontakter som vi har haft med de finska myndigheterna visar att man i Finland räknar med att om några år dessa strömmar kommer att sina. Finland är på väg att bygga upp ett eget näringsliv. Jag hade i somras tillfälle att se på en del av den industri som nu växer fram i Finland och som kommer att dra till sig arbetskraft och

som förmodligen också kommer att bli mera konkurrenskraftig i fråga om lönesättningen. Om den uppgift som jag har fått är riktig, nämligen att löneläget i Finland i dag ligger 40 procent under vårt, är det självklart att det inte minst för ungdomen är lockande att resa över för att här tjäna pengar och få en utbildning, i den mån man inte har fått den tidigare. Nu tycks finländarna i allmänhet vara av den uppfattningen att de vill resa tillbaka. Det är mycket typiskt att det är svårt att få dem med i språkundervisningen. De kurser som nu anordnas på skilda håll i landet besöks flitigt av exempelvis jugoslaver och greker, men det går mycket trögt när det gäller den finska arbetskraften. Detta visar nog deras inställning att efter några månader, eller kanske efter något år, resa tillbaka till sitt land. Företagen har härvidlag något olika erfarenheter. En del företagare säger att finländarna stannar i allmänhet sex à sju månader, andra säger att genomsnittstiden är upp till två år. Om vi därför kan se fram emot att man i Finland kommer att bli mindre benägen att rekrytera vår arbetsmarknad får vi finna oss i det. Frågan är om vi här i landet har några år på oss för en omställning eller anpassning. Jag tror att vi har det. Den finske arbetsministern sade vid sitt besök att Finland i slutet av 1960-talet eller i början på 1970-talet kommer att ha behov av den arbetskraft man har inom landet, men att vi under de närmaste åren har anledning räkna med att kunna få ett betydande tillskott.

Då återstår frågan vilka andra länder vi kan rekrytera arbetskraft ifrån, och här kommer självfallet kontaktverksamheten in i bilden och de erfarenheter vi kan göra. Den tillströmning som vi kan räkna med från Jugoslavien, från Grekland och delvis från Österrike och Turkiet är väl till viss del spontan och tillfällig, men förmodligen bygger den också på växande besvärigheter i hemlandet, och detta framför allt när det gäller Jugoslavien. Den jugoslaviske social-

ministern har vid ett besök i Stockholm och överläggningar här i dessa frågor klart deklarerat att det finns ett mycket positivt intresse från Jugoslaviens sida att bistå i den rekryteringsverksamhet som vi vill bedriva; han har också klart uttalat att det i hans land finns ett betydande arbetskraftsöverskott och att man räknar med att ha ett sådant också under de närmaste åren framöver.

Jag anser därför att våra möjligheter är ganska stora att rekrytera 10 000 å 20 000 personer; skulle vi vilja anstränga oss för att komma upp till ungefärligen 20 000 om året tror jag att vi kan nå det resultatet.

Självfallet kommer då anpassningsproblemen in i bilden. Vi kan väl säga att den arbetskraft, som kommer hit, i stort sett har kunnat anpassa sig hyggligt. Att störningar inträffat här och var skall inte undanskymmas, och vi skall heller inte bortse från att många utlänningar har känt det svårt. Vi har kanske gjort för litet i syfte att åstadkomma en snabbare och bättre anpassning. Men sedan något är tillbaka pågår ansträngningar att ordna språkundervisning för utlänningarna, och jag tror att de kurser, som folkbildningsorganisationerna påbörjat i höst och som står under skolöverstyrelsens överinseende, kommer att bli av utomordentligt stort värde. Myndigheterna begärde 3 miljoner kronor till sådan undervisning, och det anslaget har regeringen beviljat. Vi får nu se vilken omfattning denna undervisning kan ta. Men det gäller ju också att följa upp undervisningen — de familjer som kommer hit gör självfallet anspråk på undervisning i svenska språket för sina barn. Skolorna har här en uppgift i att skaffa fram lärare och ordna en bättre undervisning i detta hänseende.

Men anpassningen på arbetsplatsen är också ett problem. Därvidlag hälsar vi med tillfredsställelse de uttalanden som gjorts vid våra överläggningar, både från Arbetsgivareföreningen och från

Ang. importen av utländsk arbetskraft
fackföreningshåll, om att man är beredd till gemensamma ansträngningar för att åstadkomma en hygglig anpassning av arbetskraften. Vidare är det meningen att utge en skrift, såsom jag redan har meddelat. I första omgången blir det närmast en handledning som kommer att heta »Ny i Sverige». Den är praktiskt taget färdig och ger en allmän beskrivning av vårt samhälls- och arbetsliv. Meningen är att följa upp den handledningen med en mera lätt-tillgänglig skrift, som kommer att tryckas på en rad språk för att utdelas till den arbetskraft som kommer till oss.

Jag tror alltså att här finns mycket att göra, och åtskilligt är redan på gång som kommer att underlätta den angelägna anpassningen och göra att vi kan räkna med att utifrån få ett tillskott av den omfattning som kommer att finnas erforderligt för den svenska arbetsmarknaden.

Herr Jacobsson har frågat hur det nya system kommer att fungera, som består i att arbetsmarknadsstyrelsen har fått bemyndigande att överföra arbetskraft efter överenskommelse mellan arbetsgivarorganisationen eller företaget och den fackliga organisationen. Ja, avsikten är ju att öppna speciella rekryteringskontor i vissa länder. Redan nu har ett provisoriskt sådant upprättats i Belgrad, och vi har representanter för arbetsmarknadsstyrelsen ute i Grekland, Turkiet och andra länder för att orientera sig om situationen. Meningen är att de personer, som vill resa till Sverige, skall anmäla sig till dessa kontor eller till våra beskickningar, där de uppföres på listor. Dessa utlänningar blir alltså arbetsökande i samma bemärkelse som man är det om man vänder sig till ett arbetsförmedlingskontor i vårt eget land.

Om ett företag begär att få rekrytera arbetskraft från andra länder skall framställning härom göras. Den går närmast till arbetsmarknadsstyrelsen som tar upp överläggningar också med den fackliga organisationen. Sedan överenskommelse

Ang. importen av utländsk arbetskraft

nåtts om antalet utläningar och vilket eller vilka företag som i huvudsak skall få arbetskraften, företar man rekryteringsaktionen. Den kan komma att tillgå på det sättet att någon tjänsteman i AMS, någon representant för företaget eller företagen jämte någon från den fackliga organisationen tillsammans med en person från utlänningskommisionen — som skall ordna viseringshandlingar och andra papper som respektive utläningar behöver — reser ned och tar ut den grupp som skall rekryteras. Det blir då också möjligt att välja folk med hänsyn till deras yrkeskunskap och lämplighet för de speciella uppgifter som väntar här i Sverige.

Vi hoppas att denna form för organiserad arbetskraftsrekrytering och därmed immigration skall onödiggöra den spontana invandringen till vårt land, som under de senaste månaderna har ställt oss inför betydande problem i och med att den blivit så att säga alldeles okontrollerad och strömmen blivit så strid att våra mottagningsresurser har utnyttjats till bristningsgränsen; för att inte säga att strömmen i vissa fall satt oss ur stånd att klara problemen på ett hyggligt sätt. Jag erinrar om att vi, sasom framgår av svaret, nu har fått öppna de mottagningsläger vi hade omedelbart efter kriget och i anslutning till Ungern-krisen. För närvarande vistas mellan 800 och 1 000 utläningar i dessa läger, och vi kan i dag inte säga hur snabbt det blir möjligt att arbetsplacera dem. Från arbetsmarknadsmyndigheternas sida tror man att det kommer att ta flera månader, därför att en viss mättnad redan har visat sig, framför allt i södra Sverige. Det kan ha samband med att vi i våra prognoser visserligen räknar med en brist på arbetskraft eller en betydande efterfrågan, men att man när arbetskraften plötsligt kommer i stora mängder inte är mogen för att ta emot den. Jag tror att detta är en ganska rimlig förklaring till det som vi just nu upplever.

Vi hoppas alltså att vår organisation skall kunna fungera och att man därmed också skall ha möjlighet att förbereda den rekryterade arbetskraftens ankomst. Det gäller ju bl. a. att ordna bostadsfrågan, antingen i form av bostäder på den ordinarie bostadsmarknaden eller såsom på vissa orter bostäder eller dylikt som övergångsbostäder.

Jag vill gärna säga att vi skall ha klart för oss, att vi inte bara skall betrakta den utländska arbetskraften som välkomna producenter i vårt arbetsliv. De är också konsumenter och har rätt att få en behandling som är likvärdig med svenska medborgares. Det ligger därför vikt uppå att vi verkligen försöker skapa en organisation som möjliggör en så smidig arbetskraftsrekrytering som möjligt.

Vi skall också ha klart för oss att man inom de fackliga kretsarna inte ställer sig avvisande men självfallet ändå är betänksam i viss omfattning, framför allt om denna arbetskraft skulle komma att kanaliseras över till en rad låglöneföretag som endast genom denna form av arbetskraftsrekrytering kan fortsätta sin verksamhet. Jag tror att den målsättning som vi i allmänhet har för vår samhällspolitik, det vill säga full sysselsättning — men att denna fulla sysselsättning bör ordnas i så lönsamma uppgifter som möjligt — inte får äventyras genom att man på andra vägar kanaliserar över strömmar av inkommande arbetskraft som kan komma att bilda en särskild grupp av lågavlönade utläningar på vår arbetsmarknad.

Herr Jacobsson frågar ytterligare om de utläningar som i fortsättningen spontant reser hit kommer att avvisas och skickas hem eller om de kommer att tas upp i speciella upptagningsläger för att sedan flyttas ut på arbetsmarknaden i den mån så är möjligt. Detta är en betydande fråga. Jag har sagt att i den mån som den nya formen för arbetskraftsrekrytering onödiggör

den spontana invandringen, är detta vad vi hoppas skall komma att ske. Det utesluter väl inte att vi under den närmaste tiden får räkna med att det kan komma en och annan utlänning resande hit ändå utan att vederbörande först har ordnat sitt arbetstillstånd i hemlandet. För den närmaste framtiden blir det nödvändigt att man försöker klara även dessa människors problem. Kanske får man göra som herr Jacobsson nämnde i en av sina frågor, nämligen hålla ett par upptagningsläger, där man tar in de spontant invandrande för att sedan söka arbetsplacera dem. Men det är också möjligt att man måste göra klart för myndigheterna, att de som kommer från länder där vi har arbetskraftsrekryteringskontor får anvisas att söka arbetstillstånd i dessa kontor innan de kommer hit. Det betyder en viss skärpning av våra myndigheters praxis i fråga om mottagandet av utlänningar.

Detta berör självfallet inte de problem som har samband med att politiska flyktingar kommer hit, utan detta gäller arbetskraftsrekryteringen. Man måste ha klart för sig att den fackliga rörelsens anslutning till en organiserad arbetskraftsrekrytering bygger på att vi skall kunna undvika den hittillsvarande spontana och okontrollerade invandringen. Det är därför ett intresse från vår sida att Arbetsgivareföreningen och fackföreningsrörelsen i samverkan söker göra så mycket som möjligt av den form för arbetskraftsrekryteringen som vi nu har bestämt oss för.

Jag har redan nämnt om introduktionsproblemet. Vi ser det som viktigt. Företagens och fackföreningarnas uppgift i sammanhanget är mycket stor.

De sociala problemen har vi också diskuterat. En del kommuner, inte minst gäller detta Malmö, har gjort betydande insatser framför allt under denna höst. Vid ett besök där nere upp-gavs det för mig att man i Malmö betalat ut ungefär 100 000 kronor i år i socialvårdskostnader för omhändertagande av en del av dem som kommit

Ang. importen av utländsk arbetskraft hit och varit alldeles utblottade, råkat ut för sjukdom eller något liknande. Vi får diskutera frågan om i vilken omfattning man eventuellt skall ersätta de kommunala myndigheterna för de utgifter som de har tagit på sig i annan ordning än vad som stadgas i vår socialförfattning.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (h):

Herr talman! Jag ber att få tacka inrikesministern för de kompletterande upplysningarna. Jag är mycket tillfredsställd med svaret. Särskilt är jag tacksam för att man avser att tala med kommunerna om vem som skall betala de sociala utgifterna ute i landet för ivandrarnas omhändertagande för det fall att de kommit hit utan föregående arbetstillstånd.

Herr WALLMARK (h):

Herr talman! Jag skall bara med några ord beröra dessa frågor, eftersom de intresserar mig i mycket hög grad.

När statsrådet talar om angelägenheten av att man i samarbete med arbetsgivarna och fackföreningarna skall söka få till stånd en hygglig anpassning på arbetsplatsen, har jag ingenting att invända mot det. Det är ett besvärligt problem, som kanske kan lösas. Men det finns en rad arbetsplatser, där man inte kan tala om organiserad import av arbetskraft, men där man ändå använder utländsk arbetskraft i stor omfattning. Jag skulle vilja föreslå att det skall vi säga minimiprogram som man kommit fram till när det gäller introduktionen av utlänningar görs mera allmänt tillgängligt, så att det kan tillämpas även hos dessa mindre och medelstora företag som i lika hög grad har detta problem. Jag tror det vore mycket värdefullt.

Sedan vill jag göra en liten kommentar till en fråga som statsrådet berörde, när han talade om att vi i anslutning till vår fulla sysselsättning vill sätta arbets-

Ang. utredning om storstadsproblem och samhällsstruktur

kraften på så lönsamma uppgifter som möjligt. Därom råder väl inga delade meningar. Men när statsrådet säger att man inte skall kanalisera arbetskraften till låglöneföretag och därmed konservera dem, vill jag sätta ett frågetecken. Jag kanske har rätt att göra det, eftersom jag själv inte tillhör ett låglöneföretag. Det är väl inte meningen att arbetsmarknadsmyndigheterna skall frångå sin neutrala ställning på arbetsmarknaden och medvetet kanalisera arbetskraft i den ena eller andra riktningen? Då är vi inne på farliga vägar. Låglönebegreppet är för övrigt inte ett entydigt begrepp. Det är inte bara bruttolönerna man skall diskutera. Problemen är betydligt mera invecklade. Jag hoppas få svar från inrikesministern om arbetsmarknadsmyndigheternas neutralitet i denna fråga.

Herr statsrådet **JOHANSSON**:

Herr talman! Det är ingen tvekan om arbetsmarknadsmyndighetens neutralitet.

Det bemyndigande som lämnats till arbetsmarknadsstyrelsen bygger på att en överenskommelse träffas mellan arbetsgivarparten och arbetstagarparten om den arbetskraftsrekrytering som skall ske för företaget. Man kan därför säga att denna bevakningsuppgift ligger på den fackliga sidan, där man alltså får in diskussionen. Det är inte så att arbetsmarknadsstyrelsen bestämmer, vilka företag som skall få arbetskraft eller inte. Företaget begär att få rekrytera arbetskraft. Som jag sade i mitt besked till herr Jacobsson tar arbetsmarknadsstyrelsen då upp överläggningar med företaget och den fackliga organisationen, och så bestämmer man sig om möjligt för det antal utländska arbetare som kan komma i fråga. Däri ligger en vetorätt för båda parterna. Arbetsmarknadsstyrelsen har bara att leda överläggningarna och sedan verkställa den administrativa anordningen. Därmed är det alldeles klart att arbets-

marknadsstyrelsen är en neutral part i detta sammanhang.

På ett område har man redan tagit upp förhandlingar. Det gäller restaurangbranschen, där det har funnits ett undantag i den gällande författningen och det ifrågasatts om man inte bör häva det. Jag har den mycket bestämda uppfattningen att man bör göra det. Där har arbetsmarknadsstyrelsen tagit upp förhandlingar med dels personalförbundet, dels företagarorganisationerna, om man skall bestämma en viss kvot för utländsk diskpersonal. Det anser jag att man bör göra eftersom dessa parter avtalat en kvot för den kvalificerade personalen inom restaurangbranschen. Man har bestämt ett ungefärligt antal som varje år mellan — om jag minns rätt — den 15 april och 15 oktober skall rekryteras för dessa uppgifter. Det har gått utmärkt. Då räknar man med att man också kan ange hur mycket folk man behöver för disknings- och andra uppgifter som inte betraktas som så kvalificerade. På det sättet kan man ta upp överläggningar och komma fram till ett resultat. Här gäller det parternas positiva inställning till själva den organisationsform för arbetskraftsrekrytering som vi har.

Överläggningen förklarades härmed slutad.

Ang. utredning om storstadsproblem och samhällsstruktur

Ordet gavs därefter åter till herr statsrådet och chefen för inrikesdepartementet **JOHANSSON**, som tillkännagivit, att han ämnade vid detta sammanträde besvara även herr *Johan Olssons* interpellation angående utredning om storstadsproblem och samhällsstruktur, och nu anförde:

Herr talman! Herr Johan Olsson har frågat mig om jag har för avsikt att tillätta den av riksdagen begärda utredningen om storstadsproblemen och om

Ang. utredning om storstadsproblem och samhällsstruktur

jag är beredd att ge utredningen ett vidare syfte så att jämväl frågan om den för vårt land lämpligaste och mest önskvärda samhällsstrukturen kan prövas.

I prop. 1964:185 angående riktlinjer för en aktiv lokaliseringpolitik m. m. uttalade jag att de problem som är förknippade med storstädernas tillväxt borde ingående undersökas till ledning för lokaliseringspolitikens fortsatta utformning. Riksdagen fann en sådan undersökning angelägen och förutsatte att den så snart som möjligt skulle komma till stånd.

Som svar på första delen av interpellantens fråga får jag meddela att detta utredningsarbete redan påbörjats inom ramen för den lokaliseringpolitiska organisation, som byggts upp fr. o. m. den 1 juli i år.

Innan jag går närmare in på formerna för och uppläggningsen av detta arbete vill jag något beröra omfattningen av problemkomplexet.

Inom begreppet storstadsproblematiken kan inrymmas en rad var för sig omfattande delproblem. En grundläggande fråga är, vilka faktorer det är som ger upphov till och vidmakthåller storstadstillväxten. Ett annat undersökningsområde är de nuvarande utvecklingstendenserna i olika avseenden och de framtidssituationer som kan förutses. Interpellanten har själv lämnat exempel från några samhällssektorer, där utvecklingens konsekvenser och krav måste belysas. Först mot bakgrund av ökade kunskaper bl. a. om de nu antydda frågorna torde möjligheter föreligga att göra bedömningar om önskvärheten av och möjligheterna till att styra utvecklingen i viss riktning.

Problemen är visserligen stora och mångsidiga men samtidigt gäller också att utredningsarbetet inte rör ett forsknings- och utredningsmässigt obearbetat fält. Storstadsproblemen har ur olika aspekter sedan länge varit föremål för studium och är så alltjämt i hög grad såväl internationellt som i vårt

eget land. Av vad som pågår i Sverige vill jag erinra om revideringen av regionplanen för Storstockholm, som innefattar analyser av många här relevanta problem. Utredning och forskning pågår också i andra sammanhang inte bara beträffande huvudstadsregionen utan också beträffande Göteborgs- och Malmö-områdena. Flera av de problem som interpellanten givit exempel på behandlas dessutom i särskild ordning i anslutning till respektive fackorgan på skilda nivåer.

Redan denna korta översikt antyder att en första huvuduppgift i utredningsarbetet måste bli att samla informationer från redan pågående verksamhet och att därefter försöka samordna och komplettera vad som redan pågår.

Mot denna bakgrund har det bedömts lämpligt att en första vidareutveckling av utredningsarbetet om storstadsproblematiken sker på expertplanet. I anslutning till lokaliseringsberedningen har inom inrikesdepartementet tillsatts en expertgrupp för regional utredningsverksamhet. Denna expertgrupp har utarbetat ett arbetsprogram, som sedan behandlats inom lokaliseringsberedningen. En av punkterna på detta program är just storstadsproblematiken. Till gruppen har överlämnats de analyser om tillväxtproblemen i storstäderna som startats inom finansdepartementet i anslutning till långtidsutredningen. En annan arbetsuppgift som expertgruppen redan tagit upp är en bedömning av möjligheterna att i orter eller kanske snarare regioner av olika storlek erbjuda invånarna valmöjligheter i fråga om utbildning, miljö och service av olika slag samt en differentierad arbetsmarknad.

Utän att gå närmare in på den ekonomiska och strukturella bakgrunden till storstadsproblemen vill jag instämma med interpellanten i den bedömningen, att dessa problem inte kan ses isolerade från övriga regionala samhällsproblem. Dels är storstadsproblemen på många sätt förbundna med sin

Ang. utredning om storstadsproblem och samhällsstruktur

direkta motsats, glesbygdsfrågorna. Dels torde utvecklingen komma att leda till uppkomsten av stadsregioner av olika storlek och struktur, som kanske kan komma att utgöra alternativ till våra nuvarande storstäder. Även storstäderna kommer förmodligen att alltmera utvecklas i den riktningen, och det gäller då att finna lämpliga former för en god planering av denna utveckling.

Analysen av storstadsproblemen bör alltså enligt min mening sättas in i ett större regionalpolitiskt sammanhang, där man eftersträvar en avvägning mellan olika bebyggelse typer som tar hänsyn till både ekonomisk effektivitet samt sociala och miljömässiga aspekter. Även detta ställningstagande leder enligt min mening till slutsatsen att det nu inledda utredningsarbetet tills vidare bör bedrivas på expertplanet inom den ram som jag tidigare nämnt. Detta ger möjlighet till samordning med övriga pågående arbeten bl. a. avseende glesbygden. Först när en ytterligare utveckling av utredningsarbetet på expertplanet ägt rum och problemen kan överblickas bättre torde det bli meningsfullt att ge utredningsarbetet, eventuellt uppdelat på delfrågor, en parlamentarisk anknytning.

Herr OLSSON, JOHAN, (cp):

Herr talman! Jag ber att till statsrådet och chefen för inrikesdepartementet få framföra mitt tack för svaret på interpellationen.

Det besked som lämnades, att visst utredningsarbete redan är på gång, är glädjande. Jag vill särskilt uttala min tillfredsställelse över att inrikesministern klart uttalat, att »analyser av storstadsproblemen bör sättas in i ett större regionalpolitiskt sammanhang, där man eftersträvar en avvägning mellan olika bebyggelse typer som tar hänsyn till både ekonomisk effektivitet samt sociala och miljömässiga aspekter».

Jag vill gärna konstatera att vi i dag

kan se ett betydande intresse från olika håll — inte minst från samhällets sida — för de lokaliseringspolitiska frågorna och för de problem som en alltför hastig struktururomvandling för med sig i form av stark koncentration eller långt gående utglesning av befolkningen. Man måste emellertid allvarligt beklaga att inte detta intresse kom till uttryck i åtgärder redan för tio, femton år sedan, då ju många röster höjdes i den riktningen. Då hade det varit lättare att komma till rätta med många av de betydande olägenheter vi i dag ser som en följd av denna struktururomvandling, och kostnaden för samhället hade varit mindre än vad som i dag erfordras.

Det är rätt anmärkningsvärt att vi i dag ser en utveckling där rikets totala folkökning, som i storleksordning under ett år kan jämföras med en medelstor svensk landsortsstad, så gott som helt sugts upp av de tre s. k. storstadsområdena utan att vi har utrett vilka konsekvenser denna koncentration för med sig, konsekvenser i fråga om produktionsresultat, samhällskostnader, försvarsmöjligheter, socialproblem, hygien- och hälsoproblem, medicinska problem, människornas fritidsfrågor och önskemål om en sund bostadsmiljö, kommunikationer; kort sagt: vi har inte klart för oss vilka bebyggelse typer som passar vårt lands förutsättningar eller som människorna vill ha.

Det är heller inte utrett vad som ger upphov till och vidmakthåller t. ex. storstadstillväxten. Är den resultatet av en sund ekonomisk samhällsutveckling med hög produktivitet, eller är det mera en slumpmässig utveckling, där människorna så att säga följer med flyttningsströmmen, eller är det kanske krassa ekonomiska spekulationer som ligger bakom, där de som har någonting att placera i form av kapital, arbetskraft eller andra resurser, kallt räknar på var dessa resurser kommer att stiga mest i värde, så att man söker de orter som bara växer och där man

Ang. utredning om storstadsproblem och samhällsstruktur

vet att realvärdena kommer att stiga? Det är risk för att sistnämnda faktor, den spekulativa faktorn, är en betydande drivkraft i detta sammanhang. Den faktorn är inte lätt att komma till rätta med, och det torde bli svårare ju längre utvecklingen pågår.

Det märkliga är ju att varken storstädernas invånare eller landsortsbefolkningen önskar denna hastiga omvandling. Den skapar svårigheter för alla parter. Det mest riskabla i sammanhanget anser jag vara att samhällsplanerarna och de, som sysslar med prognoser och skall ge hållpunkter för våra beslut i fortsättningen, lätt frestas att med ledning av den trend som de senaste åren har visat finna denna utveckling vara orubblig och opåverkbar, någonting ödesbestämt som vi liksom bara måste rätta oss efter. Man kan skönja sådana slutsatser på olika håll i dag, och jag tror att detta är en av de allra värsta stötestenarna för kommunalmän och planeringsråd ute i landet i det planeringsarbete som pågår. Det är i hög grad angeläget att dessa frågeställningar tas upp till snabba utredningar.

Andra frågeställningar som bör tas upp i dessa resonemang är huruvida storstadsregionerna skapar ett onormalt ekonomiskt övertryck, vilket verkar inflationsdrivande och skapar konstlade löne- och nivåskillnader i vårt samhälle. En av de intressantaste uppgifterna för utredarna bör vara att komma fram till lösningar som tillgodoser sådana relativt nya yttringar som vad bilen, den ökade fritiden och kravet på en bättre bostadsmiljö representerar. Jag är också angelägen om att vi försöker finna sådana samhällsformer att vårt avlånga lands förutsättningar och resurser i fråga om naturtillgångar, arbetskraftsresurser och samhällsfunktioner tas till vara på det mest effektiva sättet.

Om jag nu gärna uttalar, att svaret synes vara positivt till de frågor jag påtalat i interpellationen, måste jag

ändå ställa frågan: Varför endast en expertutredning? Jag föreställer mig att även en utredning där parlamentarikerna är med måste anlita erforderlig expertis. En parlamentarisk utredning med ett starkt inslag av experter har väl alla utsikter att snabbare finna möjliga handlingslinjer och komma fram till resultat än om vi först låter experterna arbeta och sedan sätter in parlamentarikerna — då kanske riksdagsmännen får ta ställning till ett expertmaterial som redan är förlegat.

Jag vill ånyo framföra mitt tack för svaret.

Herr statsrådet JOHANSSON:

Herr talman! Det som här delar oss är ju egentligen bara tidpunkten för parlamentarikernas inträde i arbetet. Jag har sett det såsom väsentligt att man först låter experterna samla materialet och göra vissa specialundersökningar. Detta kartläggningsarbete är redan i gång. Inte minst herr Olssons anförande visar vilken rad av problem man ställs inför.

När detta arbete har pågått en tid, så att området kartlagts och man börjat få in en del material, anser jag tiden vara inne för att vidga arbetet och låta även en parlamentarisk grupp delta. Den kommer självfallet att ha möjlighet att påkalla ytterligare utrednings- och forskningsarbete, om den finner detta erforderligt. Någon tidsförlust ligger det inte i detta. Tvärtom skulle jag vilja säga att man gör tidsvinster genom det förfaringssätt som vi nu tillämpar.

Överläggningen ansågs härmed slutad.

Föredrogos och hänvisades motionen nr 812 till konstitutionsutskottet,

motionen nr 813 till statsutskottet och motionen nr 814 till lagutskottet.

Om statsbidrag till riksdagspartiernas kostnader för gruppkanslier

Vid föredragning av motionen nr 815 hänvisades densamma till konstitutionsutskottet, utom i vad avsåge anvisande av anslag, i vilket hänseende motionen hänvisades till statsutskottet.

Föredrogs och hänvisades till konstitutionsutskottet motionen nr 816.

Vid föredragning av motionerna nr 817—819 hänvisades motionerna till konstitutionsutskottet, utom i vad de avsåge anvisande av anslag, i vilket hänseende motionerna hänvisades till statsutskottet.

Föredrogs statsutskottets utlåtande nr 178, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1965/66 till Förvärv av viss fastighet inom stadsdelen Lilla Essingen i Stockholm.

Beträffande detta utlåtande hade utskottet hemställt, att detsamma måtte företagas till avgörande efter allenast en bordläggning.

På gjord proposition bifölls denna hemställan.

Sedermera bifölls på gjord proposition vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Föredrogs ånyo statsutskottets utlåtanden:

nr 163, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition angående ny organisation av försvarets fabriksstyrelse m. m., dels riksdagens år 1964 församlade revisorerers berättelse angående statsverket, i vad berättelsen avser det ekonomiska utfallet av driften vid försvarets fabriksverks tvätt- och reparationsanstalter, jämte i ämnet väckta motioner;

nr 164, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående ökad läkarutbildning i Göteborg m. m.;

nr 165, i anledning av väckta motioner angående bidragsunderlaget för statliga lån till kommuner vid ny- eller tillbyggnad av permanenta skollokaler;

nr 166, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående eftergift av den rätt staten kan ha på grund av s. k. garantiförbindelser som avgetts i ärenden om visering jämte i ämnet väckta motioner; och

nr 167, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att i vissa fall avstå allmänna arvsfondens rätt till arv.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Föredrogs ånyo bevillningsutskottets betänkanden:

nr 48, i anledning av väckta motioner om avskaffande av skatten på teknisk sprit; samt

nr 51, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående godkännande av ändringar i det allmänna tull- och handelsavtalet (GATT).

Vad utskottet i dessa betänkanden hemställt bifölls.

Om statsbidrag till riksdagspartiernas kostnader för gruppkanslier

Föredrogs ånyo bankoutskottets utlåtande nr 54, i anledning av motioner om statsbidrag till riksdagspartiernas kostnader för gruppkanslier.

I två till bankoutskottet hänvisade likalydande motioner, nr 489 i första kammaren av herr *Näsström m. fl.* och nr 600 i andra kammaren av herr *Ohlin m. fl.*, hade bland annat hemställts, att riksdagen måtte besluta, att statsbidrag från och med budgetåret 1965/66 skulle utgå till de i riksdagens utskott representerade partiernas kostnader för gruppkanslier.

Utskottet hade i det nu föreliggande utlåtandet på anförda skäl hemställt,

Om statsbidrag till riksdagspartiernas kostnader för gruppkanslier

att riksdagen i anledning av motionerna I: 489 och II: 600, såvitt nu vore i fråga, måtte

a) godkänna de av utskottet i utlå-tandet förordade grunderna för statsbi-drag till riksdagspartiernas kostnader för gruppkanslier,

b) på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1965/66 under fjortonde hu-vudditeln anvisa till Riksdagen: Bidrag till riksdagspartiernas kostnader för gruppkanslier ett förslagsanslag av 720 000 kronor.

Utskottets förslag innebar bland an-nat, att statsbidrag skulle utgå till varje partigrupp i riksdagen med 3 000 kro-nor per medlem och år, därest gruppen var företrädd i regeringen, och eljest med 4 500 kronor per medlem och år.

Reservation hade anmälts av herr Åkerlund, som dock ej antytt sin me-ning.

Herr ÅKERLUND (h):

Herr talman! Jag har vid detta ut-skottsutlåtande fogat en blank reserva-tion, till vars motivering jag skall be att få anföra några ord. Jag vill säga något om den principiella innebörden av hela den frågeställning, varav detta utlåtan-de om statsbidrag till riksdagspartier-nas kostnader för gruppkanslier utgör en del.

Sedan någon tid tillbaka har frågan om riksdagsledamöternas arbetsförhål-landen blivit föremål för ökad upp-märksamhet, som det står i utskottsut-låtandet. Därvid har det gällt sådana praktiska frågor som arbetsrum och skrivhjälp åt de enskilda ledamöterna. Detta är ett önskemål som är så rimligt att helt säkert en bred opinion bland svenska folket är villig att bifalla detta önskemål utan vidare omständigheter.

Med utskottets förslag om statsbidrag till de politiska riksdagspartierna för deras kostnader för gruppkanslier är riksdagen nu i färd med att gå ett steg längre än enbart att ge sina enskilda ledamöter bättre förutsättningar att var

och en för sig utföra sitt arbete. Det är nu partierna som skall bli hjälpmot-tagare bidragsvägen till skillnad från de enskilda ledamöterna. Enligt min mening är detta principiellt en sådan nyhet att det motiverar dessa mina syn-punkter just i detta speciella samman-hang. Det är nämligen alls inte så sä-kert att svenska folket har samma för-stående inställning till frågan om stats-bidrag till partierna som till arbetsrum och skrivhjälp åt ledamöterna, sina eg-na representanter. I varje fall är detta inte uttrönt.

När det genom förberedelsearbetet för detta statsbidrag börjat stå klart, att ett partistöd i någon form skulle komma att införas och en ny princip därigenom godtagas, har möjlighet gi-vetvis öppnats att gå ett steg längre. Förslag till ett allmänt partistöd ligger som bekant följdriktigt redan på riks-dagens bord.

Därest man vid lämnande av penning-stöd till politiskt arbete velat någon-stans draga en gräns för stödet, hade denna på ett naturligt sätt kunnat läg-gas så, att gränsen gått mellan de en-skilda ledamöterna och partierna. I så fall hade ledamöterna erhållit statsbi-draget, inte partierna. Detta är exem-pelvis fallet — om jag är rätt underrät-tad — i Förenta staterna, för vars sys-tem, inom parentes sagt, ingen redogö-relse lämnas. Inte desto mindre uträk-nas kanslistödet lika väl som det allmän-na partistödet som ett bidrag per leda-mot eller per mandat, att utgå inte åt ledamoten eller mandatets innehavare utan åt partierna. Steget över till att göra partierna som sådana till bidrags-berättigade tages med andra ord med föreliggande utskottsförslag. Det all-männa partistödet är endast en upp-följning av den knäsatta principen.

Man kan fråga sig hur det kommit sig att vi hamnat i ett sådant läge. Som framhålles i reciten till utskottets utlå-tande var den ursprungliga avsikten med kanslistödet att ge ledamöterna sekreterarhjälp för utredningar m. m.

Om statsbidrag till riksdagspartiernas kostnader för gruppkanslier

Men som författningsutredningen framhöll kunde sekreterarna komma att tas i anspråk även för allmänt partiarbete, och utskottet vitsordar självt att så också regelbundet numera är fallet. Härigenom är dubbelställningen hos sekreterarhjälpn att dels bistå ledamöterna, dels partierna fastslagen. Den fullständiga brytningen med tanken på den av mig här redovisade gränsdragningen mellan ledamöter och parti kom med de fyrapartimotioner, som väcktes i våras, nr 600 i andra kammaren och nr 489 i första kammaren. I dessa motioner sägs nämligen som invändning mot författningsutredningens framhållande av sekreterarnas dubbelställning som tjänare åt två herrar, att grupperna har behov av inte bara en utan flera sekreterare och att behovet inte kommer att minska. Att det finns behov av sekreterarhjälp skall inte bestridas men ligger enligt min mening helt vid sidan av frågan vems tjänare sekreterarna skall vara, vilket var författningsutredningens huvudbry. Detta problem sköts helt enkelt behandligt åt sidan i motionerna.

Herr talman! Jag har sett det angeläget att påvisa glidningen i tankegången bakom den utveckling vi fått på partistödsområdet. Jag har tagit kammarens uppmärksamhet i anspråk för min kanske något subtila presentation i avsikt att få den inskriven i protokollet. Jag har behov därav. Jag har nämligen biträtt utskottets beslut. Jag kan inte göra gällande att jag inte varit medveten om den slingrande gången i handläggningen av detta ärende och om motivförskjutningen. Jag är helt medveten om att faror lurar när man gått så långt som jag gjort och medverkat till att knäsetta principen om partistöd, låt vara i dess speciella form.

En stor fara kan, som jag ser det, ligga i det allmänna partistöd, som visserligen inte tillhör dagens ärenden men ändå är så förknippad med dagens fråga, varför ett par ord är motiverade. Faran med penningbidrag ligger i att de ger upphov till beroendeställning,

att i detta fall folkets representanter kan bli alltför beroende av staten. Exempel från andra länder visar att fördomsfria utövare av statsmakt kan använda statens pengar som inkörsport till fria partiets förvandling till statspartier.

Även med blicken öppen för att frivilliga bidrag till partierna när de är förknippade med villkor innebär påtryckningar måste framhållas, att dessa former för partistöd inte innebär så stora faror, därför att de lättare kan avböjas. Tillfredsställande är det förvisso i alla händelser inte med villkor fogade till bidrag, varifrån dessa än kommer.

Vad som nu är aktuellt är emellertid en förändring i själva systemet för stöd åt partierna, som påtagligt ändrar förutsättningarna för folkrepresentanternas arbete. Detta är av så ingripande natur att folkets mening i val eller på annat sätt borde inhämtas, innan steget definitivt togs över till ett nytt system med dettas konsekvenser. Detta görs varje gång vi ändrar grundlagen. Som justitieministern framhåller i propositionen om partistöd har även folkomröstningar tillgripits före avgörande av andra viktiga frågor än grundlagsfrågor, exempelvis tjänstepensioneringen. I sådana fall har penningbidrag utbetalats till partierna för upplysningsverksamhet om de olika ståndpunkterna i dessa frågor.

Det nu aktuella stödet till partierna kunde ges samma uppgift, att till 1966 års val användas för att presentera frågan om partistöd till folkets avgörande, därest en folkomröstning inte anses kunna anordnas.

När jag för egen del biträtt det speciella partistödet vill jag bli uppfattad så att jag godtar saken som ett provisorium för slutligt avgörande i 1966 års val. Kanske framstår jag därmed som en ropandes röst i öknen. Men jag vill ändå ropa så högt att det hörs till medkammare och utskottssal att man med hänsyn till systemförändringens stora

Om statsbidrag till riksdagspartiernas kostnader för gruppkanslier

betydelse bör söka finna en form för en ytterligare och noggrannare prövning av hela denna fråga — det speciella lika väl som det allmänna parti-stödet. Därvid kan det kanske visa sig att formerna för ett partistöd kan ha sådan betydelse att folkrepresentanternas oberoende ställning inte behöver äventyras vid en riktig utformning av stödet. Det kravet är enligt min mening inte uppfyllt med nu föreslagna utformning.

Herr ADOLFSSON (k):

Herr talman! Det är inte med någon större entusiasm som jag yttrar mig i denna fråga, men jag skall i alla fall be att få knyta åtminstone några kommentarer till det förslag som föreligger. Jag gör det i anslutning till att den kommunistiska riksdagsgruppen i denna fråga uppvaktat bankoutsittet med en skrivelse, som utskottet har refererat men på intet sätt kommenterat. Vi har menat att skall det nu införas bidrag för gruppkansliernas kostnader, så bör dessa bidrag utmätas någorlunda rättvist. Rättvist kan det verkligen inte bli om bidragets storlek skall baseras på antalet ledamöter i gruppen, såsom här föreslås av bankoutsittet.

Man kunde här ställa en fråga, som i förstöring ter sig rent av dum: Får de större riksdagsgrupperna t. ex. fler Kungl. Maj:ts propositioner än de mindre riksdagsgrupperna att genomarbete och ta ståndpunkt till? Enligt min uppfattning får vi i den mindre gruppen lika många. Det brukar ligga lika mycket papper på min bänk som på närmaste grannes bänk, för att ta ett konkret exempel.

I utskottets utlåtande står följande: »Partigruppernas möjligheter att grundligt gripa sig an med olika politiska problem är i hög grad beroende av vilka möjligheter de har att skaffa fram material, verkställa utredningar och kontinuerligt ta del av samt från sina utgångspunkter komplettera riksdagens arbetsmaterial.»

Jag instämmer i dessa ord i utskottets yttrande. Och frågan kvarstår: Är det sex gånger svårare för exempelvis högergruppen än för den kommunistiska gruppen att komplettera riksdagens arbetsmaterial? Jag tar bara högergruppen som ett exempel. Den skall ha sex gånger större bidrag än vår grupp enligt detta förslag. Är det verkligen sex gånger svårare för högergruppen, eller för en annan motsvarande grupp utanför regeringspartiet, än för den kommunistiska gruppen och dess kansli att skaffa fram behövt utredningsmaterial, noggrant genomlysning propositioner eller frambringa underlag för motioner och allt det andra som sammanhänger med arbetet i riksdagen? För så vitt kapaciteten är någorlunda likvärdig i de olika grupperna är det naturligtvis inte så. Inte desto mindre anser utskottet att bidragsgivningen skall präglas av en sådan snedbelastning.

Jag talar nu inte bara för vår riksdagsgrupp, utan jag talar i princip. Men för vår riksdagsgrupp är arbetet till och med svårare än för de övriga partigrupperna i riksdagen. Med undantag för i statsutskottet saknar vi ju utskottsrepresentation. Detta komplicerar vårt arbete eftersom vi inte är i tillfälle att genom utskottsarbete få kontinuerlig överblick av ärendenas gång och göra en djuplodning av deras innehåll på ett tidigare stadium.

Jag upprepar att jag inte särskilt talar för vår grupps intressen i detta sammanhang. Det skulle jag inte tycka om att göra, måste jag säga, utan jag talar för principen. Jag vill ändå påpeka att bakom varje gruppledamot hos oss står ett betydligt större antal väljare än hos någon annan grupp i riksdagen. Också med tanke på detta är det djupt oriktigt att knyta bidragen fixt till antalet ledamöter i gruppen. Därför har vi i skrivelse till bankoutsittet förordat ett system liknande det norska, d. v. s. ett grundbelopp som är ett minimum för att trygga ett gruppkan-

Om statsbidrag till riksdagspartiernas kostnader för gruppkanslier

slis praktiska funktionerande, och ovanpå detta grundbelopp ett tilläggsbelopp per ledamot. Det anser vi vara så nära rättvisa man kan komma i detta sammanhang.

Vi för vår del överlever nog orättvisan i den fördelningsmetod som utskottet nu anvisar. Som hittills får vi väl, om än i något mindre utsträckning än nu, lita till ledamöternas egna avgifter för att klara arbetsuppgifterna inom kansliet. Jag tar mig ändå friheten att här uttala åtminstone misshag mot den mannamånsprincip som kommer att knäslättas i och med det förslag som här föreligger.

Eftersom frågan gäller ett långt vidlyftigare värde än gruppernas ledamotsantal just nu, som ju är föränderligt med tidens gång, får vi säkerligen anledning att ta upp ämnet till behandling igen. Något härutöver känner jag mig inte manad att yttra i denna fråga för tillfället och, herr talman, jag avstår även från att framställa något yrkande.

Herr STÄHLE (s):

Herr talman! Då jag lyssnade på herr Åkerlund, vars anförande slutade med en begäran om en noggrannare prövning av hela frågan — det var ganska givet med hänsyn till hans blanka reservation inom bankoutskottet — kunde jag inte annat än göra vissa reflexioner.

Herr Åkerlund var inne på en fråga som utskottet över huvud taget inte behandlat, nämligen partistödet. Utskottet påpekar att sedan Kungl. Maj:t i proposition nr 174 framlagt förslag om statsbidrag till de politiska partierna har utskottet inskränkt sig till att nu uteslutande behandla frågan om bidrag till partikanslierna. Vi skriver: »Utskottet har för sin del vid beredningen av motionerna I: 489 och II: 600 utgått från att den där väckta frågan om statsbidrag till riksdagspartiernas kostnader för gruppkanslier kunnat behandlas

oberoende av frågan om ett allmänt partistöd. Följaktligen har utskottet inte ansett sig ha anledning att i detta utlåtande ägna närmare uppmärksamhet åt den allmänna diskussion som på senare tid förekommit rörande statligt stöd till de politiska partierna.»

Jag fick av herr Åkerlunds anförande det intrycket att han utgick just från bidraget till de politiska partierna. Han sade att han i princip kunde godkänna bidrag till den enskilde riksdagsmannen men icke bidrag till partikanslierna, såsom utskottet här föreslår. Jag anser att utskottet här sett mera praktiskt på frågan. Om vi skulle gått in för att lämna bidrag till den enskilde riksdagsmannen enligt de intentioner herr Åkerlund talat för vore det säkerligen svårt för den enskilde riksdagsmannen att på ett vettigt sätt utnyttja anslaget. Vi anser inom utskottet att om parti-grupperna får detta bidrag finns det större möjligheter att på ett mera riktigt sätt utnyttja detta, således att skaffa sekreterare som står de enskilda ledamöterna till tjänst och att bygga upp ett kansli, där man enligt mitt sätt att se, på ett bättre sätt än i dag kan bedriva ett ordentligt politiskt arbete. Jag tycker att herr Åkerlund, om jag får använda det uttrycket, har huggit i sten när han godkänner principen om bidrag men endast vill ge detta till den enskilde riksdagsmannen.

Till herr Adolfsson vill jag säga att det inom utskottet inte varit lätt att utforma en regel för fördelningen av dessa pengar. Vi har haft en beredning, en mindre delegation, som penetrerat olika system för att på bästa möjliga sätt få fram linjer för denna fördelning. Herr Adolfsson sade att man borde ha ett grundbidrag till varje parti. Jag vill rikta en fråga till herr Adolfsson: Det finns olika partikonstellationer här i riksdagen. Vi har t. ex. MbS och dess representant, herr Rubin. Menar herr Adolfsson att herr Rubin, som alltså är alldeles ensam, skulle ha samma grundbidrag som exempelvis den grupp som

Om statsbidrag till riksdagspartiernas kostnader för gruppkanslier

herr Adolffson företrädar? Jag tror att det skulle bli mycket svåra bedömningar om man skulle gå på den linjen.

Enligt den lösning, som vi blev eniga om inom beredningen och som senare accepterats av utskottet, har vi funnit en linje som åtminstone enligt vår uppfattning ger partigrupperna möjlighet att på ett vettigt sätt bygga upp sina kanslier, som skall stå den enskilde riksdagsmannen till tjänst för att han på bästa sätt skall kunna fullgöra sitt arbete här i riksdagen.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr AKERLUND (h):

Herr talman! Herr Ståhle hänvisar till att utskottet sagt, att det utgått ifrån att den väckta frågan om statsbidrag till partikanslierna kan behandlas oberoende av frågan om ett allmänt parti-stöd. Jag trodde att jag med mitt inlägg tillräckligt klart angivit att man enligt min uppfattning inte kan det, och att det följaktligen är av detta skäl som jag avgivit min blanka reservation, för vilken jag just lämnat en redovisning.

Sedan har herr Ståhle missförstått mig när det gäller bidrag till enskilda riksdagsledamöter. Jag har inte uttalat något godkännande av den tanken. Jag hänvisade till att man, om jag är riktigt underrättad, i Förenta staterna har ett system som ligger åt det hållet, men ett sådant system har utskottet inte undersökt.

Man måste enligt min mening göra en gransdragnings mellan penningbidrag å ena sidan och sådan hjälp å andra sidan som kan utgå till riksdagsledamoten i form av arbetsrum, telefon, skrivhjälp och sådant som normalt tillkommer personer som utför sitt arbete på en arbetsplats.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets memorial nr 56, angående överlämnande till konstitutionsutskottet av vissa till bankoutskottet hänvisade motioner, bifölls vad utskottet i detta memorial hemställt.

Föredrogos ånyo första lagutskottets utlåtanden:

nr 35, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 29 november 1946 (nr 722) med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för försvaret; samt

nr 36, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition om ändring i reglerna angående särskilt forum vid talan om ämbetsbrott, i vad propositionen hänvisats till lagutskott, dels ock Kungl. Maj:ts proposition om upphävande av reglerna i konkurrensbegränsningslagen angående särskilt forum vid talan om ämbetsbrott.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av bankoutskottets utlåtande nr 55, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition om ändring i reglerna angående särskilt forum vid talan om ämbetsbrott, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av första lagutskottets utlåtande nr 37, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i brottsbalken m. m., bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Föredrogos ånyo andra lagutskottets utlåtanden:

nr 73, i anledning av väckta motioner om ändrade bestämmelser angående kostnaderna för skolskjutsar i vissa fall; och

Ang. maximibeloppet för enskild arbetstagares skadeståndsskyldighet enligt kollektivavtalslagen

nr 74, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa författningsändringar m. m. som sammanhänger med förhandlingsrättsreformen, i vad propositionen hänvisats till lagutskott.

Vad utskottet i dessa utlåtanden hemställt bifölls.

Vid förnyad föredragning av statsutskottets utlåtande nr 168, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa författningsändringar m. m. som sammanhänger med förhandlingsrättsreformen, såvitt propositionen hänvisats till statsutskottet, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Vid ånyo skedd föredragning av andra lagutskottets utlåtande nr 77, i anledning av väckta motioner angående vattenvård, luftvård och bullerfrågor, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Ang. maximibeloppet för enskild arbetstagares skadeståndsskyldighet enligt kollektivavtalslagen

Föredrogs ånyo andra lagutskottets utlåtande nr 78, i anledning av väckta motioner angående maximibeloppet för enskild arbetstagares skadeståndsskyldighet enligt kollektivavtalslagen.

Andra lagutskottet hade till behandling förehaft två inom riksdagen väckta, till lagutskott hänvisade motioner, nr 128 i första kammaren av herr *Jacobson, Gösta*, och nr 168 i andra kammaren av herr *Löfgren*.

I motionerna, vilka voro likalydande, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en förutsättningslös utredning rörande den s. k. 200-kronors-regeln i kollektivavtalslagen.

Utskottet hade i det nu ifrågakvarande utlåtandet på återopade grunder hemställt, att förevarande motioner, I: 128 och II: 168, icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Reservation hade avgivits av herrar *Hübinette* och *Ringaby*, vilka ansett, att utskottets yttrande bort i viss angiven del hava den lydelse, reservationen visade, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen med bifall till förevarande motioner, I: 128 och II: 168, i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en förutsättningslös utredning rörande den s. k. 200-kronorsregeln i kollektivavtalslagen.

Herr **HÜBINETTE** (h):

Herr talman! Reserverna i detta ärende hävdar i likhet med motionärerna att en revision av den s. k. 200-kronorsregeln i kollektivavtalslagen bör ske. Jag vill då med detsamma erinra om att den här berörda kollektivavtalslagen med 200-kronorsregeln kom till redan år 1928. Jag tror visserligen inte att man kan komma till rätta med oömliga strejker enbart genom att kräva skadestånd, men det är uppenbart att den urholkning av skadeståndspåföljden som har uppstått genom att 200-kronorsregeln varit oförändrad i snart 40 år har lett till pratiska problem. Nackdelarna finns inte endast på arbetsgivar sidan utan gör sig även gällande för organisationerna på den fackliga sidan. De senare har ju att i trassliga situationer försöka komma till rätta med befarade eller påbörjade oömliga strejker.

Även för arbetsdomstolen måste rådande förhållanden framstå såsom besvärande. Domstolen har ju att gradera olika avtalsbrott inom en maximerad ram av 200 kronor, även för arbetstagare med betydande inkomster. Under sådana betingelser försvinner den grundläggande respekten för domstolens verksamhet, och därför bör en rimligare ordning åstadkommas.

Ang. maximibeloppet för enskild arbetstagares skadeståndsskyldighet enligt kollektivavtalslagen

När utskottsmajoriteten följer vissa remissinstanser och säger att det inte är lämpligt att bryta ut en detalj ur regelsystemet, har jag en annan uppfattning. Man kan ju säga att en översyn av 200-kronorsregeln endast söker skapa den balans som rådde vid lagens tillkomst men som nu är borta. För egen del känner jag inte till att det skulle föreligga något önskemål om en ändring av kollektivavtalslagens övriga bestämmelser. Även om så skulle vara fallet kan det inte vara skäl att motsätta sig en ändring av 200-kronorsregeln, en ändring som utslutande tar sikte på en anpassning till de ekonomiska förändringar som har skett sedan år 1928.

Med detta, herr talman, skall jag be att få yrka bifall till den vid andra lagutskottets utlåtande nr 78 fogade reservationen.

Herr JACOBSSON, GÖSTA, (h):

Herr talman! Mina är i riksdagen har lärt mig den av någon konstaterade sanningen, att det är lättare för en kamel att gå igenom ett nålsöga än för en enskild motionär att övertyga ett utskott om det berättigade i hans förslag. När jag framlade denna motion trodde jag dock faktiskt i min oskuld att jag fäste uppmärksamheten på en liten detalj i samhällssystemet vilken krävde en anpassning efter de ändrade förhållandena. Jag trodde också i min oskuld, att utskottet skulle säga: »Motionären har rätt, låt oss enhälligt tillstyrka hans förslag.» Jag trodde detta särskilt som i motionen inte har begärts annat än en förutsättningslös utredning. Men, herr talman, jag bedrog mig.

Jag är medveten om att respekten för ingångna avtal ytterst beror på andra förhållanden än om maximeringen av skadeståndsregeln i kollektivavtalslagen är den eller den. Efterlevnaden av kollektivavtalen garanteras främst av de avtalslutande organisationernas mora-

liska auktoritet, inte minst hänger det självfallet på arbetstagarpartens moraliska auktoritet. När kollektivavtalslagen kom till menade dock lagstiftaren med rätta att det inte räckte med detta utan uppställde dessutom kravet att den som har vållat skada vid avtalsbrott — observera, skada vid avtalsbrott — ålades att ersätta denna skada. Denna skadeståndsregel är ett utflöde av den allmänna civilrättsliga skadeståndsregel som gäller vid avtalsbrott. Av billighets-skäl satte lagstiftaren dock här en gräns vid 200 kronor.

När jag utgick ifrån att alla skulle säga att motionären har rätt, gjorde jag detta utifrån den utgångspunkten, att ingen kunde väl förneka, att penningvärdeförsämringen urholkat denna skadeståndsregel, varigenom skadeståndet förlorat en del av sitt förebyggande syfte att hindra vilda strejker. 200 kronor år 1965 har, som vi alla vet, ett annat och mindre realvärde än motsvarande belopp hade år 1928, när beloppet fixerades. Standardstegringen behöver vi inte tala om i detta sammanhang.

Jag trodde också att alla skulle vara lika angelägna som jag att se till att preventivregeln mot olovliga strejker skulle återställas i sin ursprungliga kraft. Inte minst måste det, trodde jag, ligga i arbetstagarorganisationernas intresse att kunna hänvisa den enskilde medlemmen till dennes skadeståndsansvar vid avtalsbrott. Att vissa kollektivavtal innehåller en regel om ett annat och högre skadestånd än vad lagen föreskriver är ju ett högt betyg åt de avtalslutande parternas önskan om att slå vakt om avtalets helgd. Men om dessa avtal behöver inte talas. Det är de andra avtalen, i vilka parterna inte lyckats uppnå någon överenskommelse om ett högre skadeståndsbelopp, som det är fråga om.

Jag ser den föreslagna lagändringen närmast som en beredskapsfråga. Vem garanterar ett fortsatt lugn på arbetsmarknaden med respekt för ingångna

Ang. maximibeloppet för enskild arbetstagares skadeståndsskyldighet enligt kollektivavtalslagen

avtal? I en nära framtid kan vi lätt nog komma in i ett tillstånd, där de avtalslutande parterna inte ensamma behärskar situationen och oro råder i de djupa leden och då kan skadestandsregeln i kollektivavtalslagen, anpassad till dagens penningvärde, vara en värdefull och återhållande faktor.

Herr talman! Jag yrkar bifall till reservationen.

Herr GEIJER, LENNART, (s):

Herr talman! Det är givetvis riktigt som motionären framhåller att 200 kronor i dag inte är detsamma som 200 kronor 1928. Därav behöver man naturligtvis inte omedelbart dra den slutsatsen att det skall vara erforderligt att göra en ändring i lagen.

Motionären tycks utgå ifrån att skadeståndet 1928 sattes på en skälig nivå, men det kan man kanske diskutera. Jag vill inte direkt ifrågasätta det, men det fastställdes dock till vad som då var en månadslön. Det som emellertid är väsentligt i den här frågan är väl om det finns något behov av att göra en ändring.

Om den fortskridande urholkningen av bestämmelsen hade ägt rum samtidigt med att antalet olovliga strejker hade ökat här i landet, och om man kunnat påvisa ett samband mellan dessa båda omständigheter, då hade det naturligtvis kunnat vara ett allvarligt skäl för att nu ta upp frågan. Så är emellertid ingalunda fallet, och det har heller inte motionären påstått. Situationen är väl snarast den motsatta, nämligen att antalet vilda strejker i dag är färre än de var på den tid då bestämmelsen kom till.

När det i utskottsmajoritetens utlåtande har påpekats att man inte utan direkt anledning bör bryta ut en bestämmelse i regelsystemet, så är det väl därför att 200-kronorsregeln inte kan ses isolerad utan måste ses i sitt sammanhang med de övriga skadestandsregler kollektivavtalslagen innefattar.

När det gäller olovliga strejker ligger ju tyngdpunkten i lagens regler för att förhindra sådana strejker i de ovanliga bestämmelser lagen har beträffande organisationens skyldigheter — och inte i skadestandsbestämmelsen för den enskilde. I vanliga fall kan, som herr Jacobsson väl vet, passivitet inte föranleda att man får betala skadestånd. Men i kollektivavtalslagens 4 § har skrivits in att en fackförening inte får förhålla sig passiv om medlemmarna går ut i en olovlig strejk. Det står att förening som är bunden av kollektivavtal är pliktig att söka hindra sina medlemmar att vidta olovlig stridsåtgärd och att om sådan redan vidtagits söka förmå dem att häva den. Detta är inte bara någonting som står i lagtexten, utan det är någonting som arbetsdomstolen har tagit allvarligt på. Det finns exempel på att fackföreningar som inte tillräckligt energiskt har sökt ingripa vid en olovlig strejk har fått betala mycket höga skadestånd. Då finns det ingen 200-kronorsgräns som skydd. Det finns exempel på att det har utdömts skadestånd i sådana fall på både 20 000 och 25 000 kronor. Det är häri det väsentliga skyddet ligger när det gäller arbetsfreden och de olovliga strejkerna.

När det gäller andra fall av brott mot kollektivavtalslagen kan jag inte instämma i reservanternas påstående att det inte genom avtal på arbetsmarknaden synes ha varit möjligt att undanröja dessa olägenheter — till vilka de räknar bestämmelsens urholkning. När det på någon punkt har kunnat påvisas brott mot kollektivavtal från enskildas sida i någon större utsträckning, har arbetstagar sidan faktiskt försökt att tillmötesgå ett rimligt anspråk från arbetsgivar sidan. Särskilt gäller det i de mycket vanliga fallen att någon bryter mot ett kollektivavtal genom att sluta sin anställning utan att iaktta uppsägningstid. I sådana fall har man, i varje fall på tjänstemannasidan, som jag känner väl till, i kollektivavtal gått med på högre

Ang. maximibeloppet för enskild arbetstagares skadeståndsskyldighet enligt
kollektivavtalslagen

skadeståndsbelopp och på så sätt tillgodosett ett rimligt arbetsgivarintresse.

I reservationen framhålls som ytterligare ett skäl att kollektivavtalsområdet från och med den 1 januari 1966 kommer att vidgas till att också gälla för statens och kommunernas tjänstemän och således kommer att omfatta stora grupper i delvis höga inkomstlägen. Det är riktigt, men det är ingen nyhet. Vi har ju redan på den privata marknaden kollektivavtal för tjänstemän som delvis befinner sig i höga inkomstlägen. Det förhållandet har i vart fall när det gäller den av motionärerna påtalade frågan om de olovliga strejkerna inte lett till några olägenheter på arbetsmarknaden.

Med hänvisning till det anförda ber jag, herr talman, att få yrka bifall till utskottets hemställan.

Herr HÜBINETTE (h):

Herr talman! Jag kan inte hjälpa att jag tycker att det är en något torftig motivering som herr Geijer presterar till försvar för bibehållandet av 200-kronorsreglen. Han säger precis vad som står skrivet i utlåtandet, att antalet vilda strejker inte har ökat och att det därför inte finns någon anledning att rubba på regeln. Detta är en rätt underlig motivering. I absoluta tal har antalet kanske inte ökat, men på vissa verksamhetsområden är dessa strejker tillräckligt många för att det skulle vara motiverat med ett mera kännbart skadestånd. Jag tycker att det är märkligt att man skall slå vakt om de olovliga strejkerna, även om de är relativt få. Det skulle väl vara bättre att försöka justera beloppet och få till stånd en bättring.

Herr Geijer kom tillbaka till resonemanget att vi inte kan bryta lös denna 200-kronorsregel. Jag försökte klara ut den saken nyss. Varför skall vi inte kunna göra en justering på den här punkten utan att bearbeta hela kollek-

tivavtalslagen, som mig veterligt inte någon har aktualiserat en ändring av. Jag tycker att det är ganska orimligt att en så pass angelägen sak som denna skall skjutas upp bara därför att det sägs att lagen skall ses över i sin helhet.

Jag vidhåller, herr talman, mitt yrkande om bifall till reservationen.

Herr GEIJER, LENNART, (s):

Herr talman! Jag vill bara understryka att jag i mitt anförande inte lade tyngdpunkten vid att man skulle behöva vänta tills hela lagen överses, utan när jag talar om att man inte skall bryta ut 200-kronorsregeln är det därför att den måste ses i sitt större sammanhang med övriga skadeståndsregler. Eftersom dessa inte undergått någon urholkning och de enligt min uppfattning är det effektivaste i lagens skadeståndssystem har jag kommit fram till att det inte för dagen finns någon anledning att göra en höjning.

Sedan överläggningen ansetts härmed slutad, gjorde herr andre vice talmanen, som för en stund övertagit ledningen av kammarens förhandlingar, jämlikt föreliggande yrkandens propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på antagande av det förslag, som innefattades i den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr andre vice talmanen, efter att hava upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig finna denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr *Hübinette* begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller vad andra lagutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 78, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Ang. möjligheterna för inlandssågverken i Norrbotten och Västerbotten att köpa virke från domänverket

Vinner Nej, antages det förslag, som innefattas i den vid utlåandet avgivna reservationen.

Sedan denna voteringsproposition ånyo uppläst, verkställdes omröstningen genom uppresning; och befanns därvid, att flertalet röstade för ja-propositionen.

Ang. möjligheterna för inlandssågverken i Norrbotten och Västerbotten att köpa virke från domänverket

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets utlåtande nr 26, i anledning av väckta motioner angående möjligheterna för inlandssågverken i Norrbotten och Västerbotten att köpa virke från domänverket.

I två inom riksdagen väckta, till jordbruksutskottet hänvisade likalydande motioner, nämligen I: 553, av herr *Mattsson m. fl.*, samt II: 678, av herr *Petersson m. fl.*, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte uttala, att inlandssågverken i Norrbotten och Västerbotten borde beredas möjlighet att inköpa virke från domänverket på med Aktiebolaget Statens skogsindustrier (ASSI) likvärdiga villkor.

Utskottet hade i det nu föredragna utlåandet hemställt, att riksdagen måtte i anledning av motionerna I: 553 och II: 678 i skrivelse till Kungl. Maj:t som sin mening giva till känna vad utskottet i utlåandet anfört.

I sitt yttrande över motionerna hade utskottet anfört bland annat följande:

»Utskottet vill för sin del erinra om att den år 1964 tillsatta s. k. virkesbalansutredningen enligt sina direktiv har att upprätta landsomfattande virkesbalanser, vilka avses ingå som ett led i olika undersökningar angående skogsbrukets och skogsindustriens strukturella problem. I direktiven har bl. a.

framhållits önskvärdheten av att en virkesbalans för de norra delarna av landet upprättas med förtur. Enligt utskottets mening synes de av motionärerna berörda spörsmålen vara av den arten att de bör falla inom ramen för vad virkesbalansutredningen sålunda har att undersöka.»

Reservation hade avgivits av herrar *Lage Svedberg, Mossberger, Magnusson, Manne Olsson, Wanhainen, Lindström, Arweson, Johanson* i Västervik, *Trana* och *Johansson* i Simrishamn, vilka ansett, att utskottets yttrande i viss del bort hava den avfattning, som i reservationen angivits, samt att utskottet bort hemställa, att riksdagen måtte lämna motionerna I: 553 och II: 678 utan åtgärd.

Enligt reservanternas förslag skulle det nyss återgivna stycket av utskottets motivering erhålla följande lydelse:

»Utskottet vill — — — med förtur. Enligt utskottets mening synes de av motionärerna berörda spörsmålen vara av den arten att de faller inom ramen för vad virkesbalansutredningen sålunda har att undersöka. Någon särskild åtgärd i anledning av motionerna synes därför icke erforderlig från riksdagens sida.»

Herr **MOSSBERGER** (s):

Herr talman! Till detta utskottsutlåtande har fogats en reservation varav framgår att vi reservanter inte ansett det nödvändigt att, såsom utskottet föreslagit, i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad utskottet anfört. Det är således i själva klämman som reservationen skiljer sig från utskottets utlåtande. Jag skall inte gå närmare in på själva sakfrågan — det vet jag att andra kommer att göra — utan vill bara med några ord redovisa hur reservanterna ser detta spörsmål.

Utskottet har haft att behandla två likalydande motioner som i korthet går ut på att man i skrivelse till Kungl.

Ang. möjligheterna för inlandssågverken i Norrbotten och Västerbotten att köpa virke från domänverket

Maj:t måtte uttala att inlandssågverken i Norrbotten och Västerbotten bereds möjlighet att inköpa virke från domänverket på med Aktiebolaget Statens skogsindustrier likvärdiga villkor. Yttranden över dessa motioner har avgivits från domänstyrelsen och Sveriges skogsägareföreningars riksförbund, och dessutom har en skrivelse inkommit från Svenska sågverksföreningars riksförbund.

Domänstyrelsen har avstyrkt motionärernas hemställan och bl. a. sagt: »Vad slutligen beträffar önskemålen att inlandssågarna skulle erbjudas virke från domänverket på lika villkor som ASSI finner domänstyrelsen med hänsyn bl. a. till sina virkesförsäljningar i stort det vara helt uteslutet.» Styrelsen säger vidare att ett bifall till motionerna skulle påverka försäljningen även i övriga delar av landet på ett för domänverket ogynnsamt sätt.

När det gäller yttrandet från Skogsägareföreningarnas riksförbund kan man väl säga att frågan är med »jaså» besvarad. Förbundet har ansett att synpunkterna i motionerna är värda beaktande.

Då utskottet behandlade ärendet upplyste det om att år 1964 tillsattes en utredning som har kallat sig virkesbalansutredningen. I dess direktiv ingår att den skall upprätta landsomfattande virkesbalanser, vilka avses ingå som ett led i olika undersökningar angående skogsbrukets och skogsindustriens strukturella problem. En virkesbalans för de norra delarna av landet bör upprätthållas med förtur. Vi har i utskottet varit överens om att de av motionärerna berörda spörsmålen faller inom ramen för vad denna utredning har att undersöka, och reservanterna har med hänsyn härtill ansett att någon särskild skrivelse till Kungl. Maj:t inte behövs.

Då frågan är under utredning har vi reservanter yrkat att riksdagen måtte lämna motionerna utan åtgärd, och jag

ber, herr talman, att med det anförda få hemställa om bifall till reservationen.

Herr HANSSON, NILS, (fp):

Herr talman! Herr Mossberger framhöll att reservanterna inte funnit det nödvändigt att bringa vad utskottet anfört till Kungl. Maj:ts kännedom. Det bevisar kanske att reservanterna inte tar läget i Norr- och Västerbotten fullt så allvarligt som jag och antagligen hela utskottsmajoriteten gör. Jag vill redan nu understryka att vi inte skiljer oss så mycket i sak, men jag finner att ärendet har så stor betydelse att det är nödvändigt att ge en liten bakgrund till det.

Jag skulle då först vilja något beröra råvarusituationen i Norrbotten och Västerbotten.

Kammarens ledamöter vet säkert alla att övre Norrlands skogar tidigare — under 1800-talet och långt in på 1900-talet — har varit föremål för ett enbart exploaterande skogsbruk. Man har tillgodogjort sig de gamla urskogarnas grövre och mera värdefulla virke, som gav ett ekonomiskt gott utbyte, men man har lämnat kvar klenare skog, som man inte funnit värd att tillvarata, liksom skadad skog. Det var på den tiden inte tal om någon skogsvård, utan man trasade sönder beståndet. Konjunkturererna tillät då ännu en lönande sågverksdrift även norr om Kvarken, alltså där sågverksindustrierna senare har lagts ned i stor utsträckning. Nedläggningen beror på att skeppningsförhållandena där är väsentligt ogynnsammare än längre söderut i Bottniska viken och i Östersjön.

Urskogsförrådet är numera i stort sett förbrukat, och ny, yngre skog har dragits upp i kusttrakterna, men i de inre delarna av Norrbotten och Västerbotten — vi kan i huvudsak säga Lappmarken — är övergången från ett exploaterande till ett producerande skogs-

Ang. möjligheterna för inlandssågverken i Norrbotten och Västerbotten att köpa virke från domänverket

bruk långt ifrån avslutad. Kvar står där uppe ännu stora arealer med oväxtliga restskogar av klena dimensioner, som inte har någon utvecklingsmöjlighet, och som sagt också skadad skog. Ungskogarna i Lappmarken har i allmänhet ännu långt kvar till avsättningsbara dimensioner.

Domänverket förvaltar 45 procent av skogsmarken i denna del av landet. Verket har under senare år, helt riktigt, starkt forcerat omföringen av restskogarna till nya, produktiva bestånd. Det har givetvis dragit stora kostnader och ofta resulterat i betydande underskott på verksamheten inom de nordligaste överjägmästartrikten. Till dessa underskott har bidragit försämrade konjunkturen, ökade kostnader o. s. v. Resultatet har blivit att vi fått ökade områden med s. k. 0-zoner, där virket i dag inte har något rotvärde. Detta har gjort att man har måst revidera de tidigare prognoserna — det har kanske varit alltför optimistiska beräkningar av råvarutillgången — i fråga om Norrbotten och Västerbotten. Det bekräftas ju av att domänstyrelsen har måst minska sina avverkningar.

Jag vill, herr talman, hänvisa till sid. 3 i jordbruksutskottets utlåtande. Där säger domänstyrelsen bl. a. att »höjningar av avverkningarna från kronans skogar» — det gäller Norrbotten och Västerbotten — »kan enligt aktuella tillväxt- och avverkningsräkningar inte vidtas».

År 1959 hade jag tillfälle att på särskild inbjudan göra en resa med en avdelning av statsutskottet och titta på ASSI:s alla anläggningar. Jag redovisade mina intryck i ett anförande här i kammaren och underströk då särskilt den tveksamhet man har om prognoserna beträffande tillväxten av skogarna i Norrbotten och Västerbotten. Olika utredningar har i viss mån motsagt varandra, och jag tror att jag framhöll att vi inte kunde känna oss säkra på denna punkt. Det kunde visa

sig att råvarutillgången inte blev den som man optimistiskt räknat med.

Detta, herr talman, om råvarutillgången.

För industrisidan gäller som bekant att sedan den privata företagsamheten funnit att exportsågar och massafabriker drives mera ekonomiskt söder om Kvarken eller längre söder ut vid Bottnhavet har staten genom ASSI trätt till som relativt stor företagare vid kusterna längst i norr. Sociala och försvarspolitiska skäl gav ett visst berättigande för dessa ASSI:s anläggningar. Däremot har det, som framgår av vad jag nyss sagt, visat sig att ett annat, mycket diskuterat skäl som åberopades 1957 i samband med förslaget om ASSI:s utbyggnader — nämligen att tillförsäkra domänverket tryggad avsättning av rundvirke — inte varit hållbart. Vi har faktiskt nu råkat i den situationen att det är svårt för domänverket att leverera sågtimmer i erforderlig utsträckning för driften av sågverken längst i norr.

Det förefaller mig som om vi för övre Norrlands del vore på väg in i ett krisläge av ungefär samma typ som det som redan bekymrar Finland. Vår östra granne har byggt ut sin skogsindustri med stora, förnämliga anläggningar till en kapacitet som inte motsvaras av råvarutillgångarna. Detta har för finländarna orsakat en kritisk situation som man hoppas i någon mån kunna lindra genom bl. a. gödsling av skogarna och starkt forcerad utdikning av försumpade marker. För övrigt påverkar läget i Finland vårt land på så sätt att medan vi tidigare hade en viss import av råvara från Finland har det under senare år i stället varit finländarna som uppträtt såsom köpare av våra begränsade virkestillgångar i norr.

Såvitt jag förstår, herr talman, kan man i korta och givetvis mycket ofullständiga drag teckna läget på skogsfronten i Norrbotten och Västerbotten så som jag nu försökt göra.

Ang. möjligheterna för inlandssågverken i Norrbotten och Västerbotten att köpa virke från domänverket

Vad remissinstanserna uttalat komplementerar bilden, och jag hänvisar till de remissvar som är lämnade.

Med hänsyn till läget finner jag det inte överraskande att motionerna har väckts av riksdagsledamöter från vår nordligaste landsdel, men motionerna får sägas bara beröra en del av ett stort problemkomplex som gäller Norrbotten och Västerbotten.

Om jag något skulle behandla detta komplex, som jag ser det, vill jag framhålla att i Norrbotten och Västerbotten producerar 220 inlandssågverk drygt 100 000 standards sågad vara per år, ASSI:s fyra sågverk 68 000 standards, skogsägareföreningarnas fyra sågverk 10 500 standards — alltså ungefär bara 10 procent av vad inlandssågarna producerar — och de enskilda kustbolagens sex sågverk 62 000 standards. Inlandssågarna som är helt hänvisade till att köpa sin råvara — de är i allmänhet inte skogsägare själva och kallas därför också köpsågverk — är alltså tillsammans den största timmerförädlaren av de fyra nämnda kategorierna och tillfredsställer det lokala behovet av sågad vara, främst då för de till dem knutna trävarumanufaktur-tillverkningarna.

Men råvaran förefaller att ha börjat tryta, som jag nämnde, och detta har medfört ändringar i domänverkets virkesutbud. Ändringarna har skett, som domänstyrelsen redovisar överst på sidan 3 i utlåtandet, dels med hänsyn till ASSI:s på grund av utbyggnader starkt ökade massavedsbehov — efter Lövholmens tillkomst är behovet fördubblat — samt bolagets stora timmerbehov, dels på grund av det under senare tid minskade timmerutbytet från domänverkets avverkningar, en minskning, som icke helt kunnat kompenseras genom ökade avverkningar.

Domänstyrelsen hänvisar vidare — kanske lite syrligt — till statsmakternas beslut beträffande ASSI:s industriella utbyggnader och därav föranledda di-

rektiv rörande upprättandet av långsiktiga leveransavtal mellan styrelsen och ASSI. I Norrbotten är bolaget till 90 procent beroende av leveranser från domänverkets skogar. Läget synes, säger domänstyrelsen, tvinga till en nedskärning av ASSI:s sågrörelse i Norrbotten. Styrelsen beklagar livligt om minskad sysselsättning inom ortsindustrin dessutom skulle uppkomma.

Sågverksföreningarnas riksförbund är i sin tur givetvis oroat av utvecklingen. Man framhåller att fem köpsågverk i övre Norrland nedlagts under säsongen 1964—1965 på grund av bristande råvarutillgång, att domänverkets utbud av skog på rot minskat med 45 procent sedan 1960 och att inlandssågverken allmänt lever i en tilltagande otrygghet. Jag kan inte ansvara för siffrorna utan citerar dem utan att ha kontrollerat att de är riktiga. Detta om industrisidan.

Herr talman! Som representant för en helt annan landsända än den som vi nu sysselsätter oss med, anser jag mig ha kunnat se helt oengagerat på detta ärende. Jag har inte någon avsikt eller anledning att nu diskutera eventuella misstag i det förgångna utan vill endast se problemen som de gestaltar sig i dag och vad man bort vidta för åtgärder.

När vi behandlade motionerna i utskottet intog jag den ståndpunkten att utskottet utan eget ställningstagande i sak skulle hemställa att riksdagen måtte överlämna motionerna till den arbetande virkesbalansutredningen. Jag trodde också att detta blev utskottets beslut, men vid justeringen visade det sig att så inte var fallet. Trots viss ändring av utskottets skrivning i kompromissens tecken föreligger ett yrkande om avslag på motionerna som herr Mossberger just talat om och motiverat. Utskottet vill å sin sida bringa till Kungl. Maj:ts kännedom vad de anfört i ärendet, vilket reservanterna ansåg vara överflödigt. Skillnaden mellan utskottet och reservanterna är väl den att utskot-

Ang. möjligheterna för inlandssågverken i Norrbotten och Västerbotten att köpa virke från domänverket

tet ser mera allvarligt på frågan än vad reservanterna gör. Man kan enligt min mening med fog ställa flera frågor till reservanterna liksom givetvis till kammarens ledamöter i övrigt och speciellt då till dem som representerar Norrbotten och Västerbotten. Man kan fråga dem om de inte finner den konstaterade råvarubristen utgöra ett mycket allvarligt problem med hänsyn till den roll som skogen spelar för näringslivet i övre Norrland. Vidare kan man fråga om inte utskottsutlåtandet har ett betydande värde, väl värt att rikta Kungl. Maj:ts uppmärksamhet på. Man kan vidare fråga om inte allvarliga ansträngningar bör göras snarast för att genom lämpliga åtgärder råda bot i en hotande krissituation. Det finns många alternativa åtgärder att överväga, som jag inte skall ta upp tiden med att ingå på nu.

Utskottet har ansett att det ur lokaliseringssynpunkt är ytterst angeläget att inlandets träförädlingsindustrier får fortleva även i övre Norrland. De uppges bereda sysselsättning åt 1 600 man och ha en omsättning på drygt 100 miljoner kronor per år.

Enligt min mening, herr talman, bör riksdagen inte intresselöst lämna dessa motioner utan åtgärd — läget är alltför allvarligt för en sådan negativ inställning. Riksdagen bör tvärtom, som jag ser det, bringa till Kungl. Maj:ts kännedom — hur mycket Kungl. Maj:t än känner till förhållandena — sitt intresse för positiva åtgärder i syfte att i möjligaste mån lindra verkningarna av den råvarubrist för skogsindustrierna som vi tyvärr kan befara kommer att råda lång tid framöver i Norr- och Västerbotten. För övrigt tror jag att länsstyrelserna och planeringsråden i de berörda länen har goda möjligheter att med virkesbalansutredningens hjälp finna positiva lösningar på en hel del av dessa problem och i varje fall dämpa verkningarna i hög grad.

Herr talman! Detta är en kort moti-

tering för utskottets ställningstagande. Jag ber att få yrka bifall till utskottets förslag.

I detta anförande instämde herrar *Isacson* (h), *Per Jacobsson* (fp) och *Nils-Eric Gustafsson* (cp).

Herr **MOSSBERGER** (s) kort genmäle:

Herr talman! Herr Nils B. Hansson ville framställa saken som om reservanterna saknade intresse för denna fråga. Det är alldeles felaktigt. Reservanterna har liksom utskottet sagt att virkesbalansutredningen har att pröva denna fråga. Om Kungl. Maj:t redan känner till detta, tycker vi reservanter att det är onödigt att skriva till Kungl. Maj:t. När utredningen är färdig kommer resultatet så småningom till riksdagen, och innan dess anser jag inte att vi bör vidta någon åtgärd.

Jag vidhåller mitt yrkande.

Herr **STRANDBERG** (h):

Herr talman! Jag kan inte förstå reservanterna när de säger att denna fråga är under utredning. För mitt eget vidkommande kan jag inte tolka direktiven till den sittande virkesbalansutredningen så att de innehåller de synpunkter som har anförts i motionen. Det är väl ytterst sällan riksdagen behandlar en fråga där endast ett enda ord skiljer uppfattningarna åt, nämligen ordet »bör».

Herr Hansson har redan talat om hur domänverkets utbud i Norrbotten och Västerbotten under perioden 1960—1964 har minskat med i runt tal 200 000 skogskubikmeter — jag har fått samma sifferuppgift — innebärande en sänkning av utbudet med cirka 45 procent. Denna minskning har särskilt hårt drabbat företag utan tillgång till egen skog, och alldeles speciellt uppe i Norrbotten.

Man kan inte bortse från att det

Ang. möjligheterna för inlandssågverken i Norrbotten och Västerbotten att köpa virke från domänverket

finns ett samband mellan lokaliseringspolitiken å ena sidan och den statliga skogspolitiken å den andra. Det har även nämnts i debatten att de s. k. köpsågverken bara i Norrbotten och Västerbotten i dag sysselsätter 1 600 man exklusive skogsarbetare. Det har också nämnts att fem sågverk tvingats lägga ned driften under den senaste säsongen, 1964/65, på grund av bristande råvarutillgång. Nu var det de första fem som försvann, men jag är övertygad om att ytterligare ett flertal är på samma väg. Så sent som för ett par dagar sedan hade jag ett sammanträffande med ett par ägare till sågverk i Norrbottens inland. Dessa sågverk, som varit i drift i drygt 20 års tid, har varit beroende av utbud från domänverket till mellan 80 och 90 procent. I ett av sågverken i fråga har det investerats mellan 800 000 och 900 000 kronor. Ägaren till det är nu ställd och kan icke beräknas utan speciellt höga transportkostnader få tag i ny skog för sin produktion. Jag kan gå i god för att det i de bygder där dessa sågverk ligger icke finns andra möjligheter för de människor som i dag är sysselsatta i sågverken att få utkomst.

Vidare har den underliga situationen uppstått att arbetsmarknadsverket har sökt intressera enskilda träindustriidkare i övre Norrland till utbyggnad. Några av dessa har också utrett sådana projekt, och lokaliseringsstöd har beviljats. Det har skett samtidigt som domänverket tvingats genomföra sin starka utbudsminskning. Kan detta vara rimligt? Man kan nästan använda ordet diskrimination. Att det inte kan positivt gagna sysselsättningen i övre Norrland är fullt klart även av det skälet att Statens skogsindustrier till skillnad från många mindre sågverk endast säljer oförädlade trävaror.

Denna fråga har för övrigt också varit föremål för starkt intresse över partigränserna i våra inlandskommuner i Norr- och Västerbotten. Om jag

inte är fel underrättad har även några av våra statsråd uppvaktats i frågan. Läser man vår egen press uppe i Norr- och Västerbotten ser man att det är en samstämmig uppfattning att vi måste få rätsida på detta problem.

Jag tillåter mig, herr talman, att citera vad som sägs i vår motion: »Vad den enskilda sågverks- och träförädlingsindustrin begär är endast en möjlighet att konkurrera om råvaruköpen på samma villkor som staten ger den egna industrien. Också i denna rimligare konkurrens skulle troligen en del enskilda inlandssågverk stämplas ut, men de som överlever skulle bli kvar, därför att de genom rationell skötsel kunnat hävda sig. Det är sådan industri samhällets alla parter är betjänta av.»

Herr talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Häri instämde fröken *Stenberg* (h).

Herr **WANHAINEN** (s):

Herr talman! Denna fråga är givetvis i och för sig en allvarlig fråga. Herr Hansson förmenade att reservanterna inte skulle ta den allvarligt, men jag vill tillbakavisa ett sådant påstående.

Frågan om domänverkets skogsinnehav och virkesutbud och även verkets skogsinnehav contra ASSI samt de tidigare historiska skeendena i Norrbottens trävaruhantering hör givetvis ihop. Jag skulle nästan vilja säga att de motioner som behandlades i jordbruksutskottets utlåtanden nr 26 och 27 egentligen skulle ha kunnat sammanföras, eftersom det är en avgörande fråga vem som äger och driver skogen och vem som tar det sociala ansvaret ute i skogsbygderna för arbetstagarna där.

Det sociala ansvaret tog sig i 1920-talets Norrbotten det uttrycket att sågverken utefter kusten lades ned. Cellulosabolaget och andra bolag behöll

Ang. möjligheterna för inlandssågverken i Norrbotten och Västerbotten att köpa virke från domänverket

sina skogar trots att de lade ned trävarurörelsen. Domänverket började i slutet av 1920- och början av 1930-talet bygga ut dessa sågverk, beroende på att verket saknade möjligheter att sälja de då överåriga skogar som fanns inom länet i riklig mängd. Det fanns helt enkelt inte avsättning för skogen, och detta var ett av motiven till att domänverket satte i gång sågverksrörelser vid den tiden, när ingen annan gjorde det.

I det läget växte det nuvarande ASSI fram i Norrbotten. Det är uppenbart att ASSI liksom domänverket har gjort en värdefull social gärning. Jag känner t. ex. mycket väl till från diskussioner med skogsarbetare de mycket lösa anställningsförhållanden som tidigare var rådande hos andra arbetsgivare och andra skogsägarkategorier och att man var mycket tacksam över att det fanns en stabil arbetsgivare, nämligen domänverket, som kunde ge arbetskraften en tryggare tillvaro.

Jag skall inte fortsätta att tala om detta utan gå över till att något beröra de saker som här har diskuterats av motionärer och reservanter, och jag vill då först beröra virkesfrågan litet närmare.

Det förhåller sig inte så att Norrbotten för närvarande skulle ha brist på virke, utan i stället exporteras väsentliga mängder virke från Norrbotten. Jag skulle för att bemöta herr Hanssons ifrågasättande av allvaret i råvarubristen vilja referera en artikel i Skogsindustriarbetaren om en utredning som gjordes i våras av tidningen och dess redaktör och som hittills inte blivit motsagd av någon intressent på detta område.

En hel del virke transporteras bort från länet. Skogsägareföreningarna i hela övre Norrland har omfattande avtal, bl. a. med Mo och Domsjö AB, vilka torde i hög grad begränsa köpmöjligheterna för övriga industrier. Enligt uppgift hämtade Mo och Domsjö i fjol från sina fyra flottläggningsplatser i

Norrbotten 14 miljoner kubikfot, varav cirka 3 miljoner kubikfot sågtimmer. SCA:s fångst från tre flottläggningsplatser i Norrbotten till industrierna i härnösandsområdet uppskattas till cirka 10 miljoner kubikfot, varav cirka 1,7 miljon kubikfot sågtimmer. Det beräknas att Svanö AB, Kramfors, från Norrbotten får ett virkestillskott av cirka 2 miljoner kubikfot massaved och cirka 0,5 miljon kubikfot sågtimmer. Från fem flottläggningsplatser i Västerbotten hämtar Mo och Domsjö AB cirka 14 miljoner kubikfot, från två flottläggningsplatser i länet havsflottas till SCA:s industrier i härnösandsområdet cirka 2 miljoner kubikfot, till Köpmanholmen går cirka 5 miljoner kubikfot. Sågtimmerandelen i dessa poster kan uppskattas till drygt en femtedel. Med det som havsflottas av smärre företag kan den totala utförseln från Norr- och Västerbotten uppskattas till 40 miljoner kubikfot massaved och 10 miljoner kubikfot sågtimmer. Detta motsvarar cirka 200 000 ton slipmassa och cellulosa och cirka 30 000 standardsågat virke.

Dessa exempel belyser alltså att icke på långa vägar all råvara som växer och avverkas i Norrbotten och Västerbotten förädlas inom länen. Trots att dessa siffror är flera månader gamla har de fått stå oemotsagda. De är resultatet av en noggrann utredning om vart virket tar vägen från flottläggningsplatserna.

Frågan angående virket till inlandssågverken har varit föremål för flera uppvaktningar, även hos regeringen. Dessa har delvis varit motstridiga. Sålunda har sågverksarbetarna i Båtskärsnäs gjort en uppvaktning, och inlandssågverkens ägare har gjort en. Jag vill i detta sammanhang nämna att medelproduktionen för de 220 inlandssågverken i Norrbotten och Västerbotten för närvarande är c:a 473 standards per år och såg. Herr Nils Hansson har tidigare redovisat siffror

Ang. möjligheterna för inlandssågverken i Norrbotten och Västerbotten att köpa virke från domänverket

rörande produktionen vid sågverk med olika ägarkategorier, och dessa siffror får väl anses vara riktiga.

Dessa 473 standards belyser ett självklart förhållande. Företagarföreningarna beräknar för närvarande att ett inlandssågverk, om lokaliseringsbidrag skall utgå, bör ha en årsproduktion av minst 1 000 standards för att bära upp det hela. Det har ändock hänt en hel del på detta område. När t. ex. herr Strandberg talar om en diskriminering, så kan det framhållas att domänverket har minskat utbudet till samtliga köparkategorier, det har minskat utbudet till ASSI och till inlandssågverken. Det är i och för sig beklagligt, men deras råvaror har inte räckt till. Det finns också planer på nedläggning av sågverk hos ASSI. Anledningen till detta är den råvarubrist eller utbudsbrist som råder i Norrbotten.

En uppvaktning hos regeringen har också företagits angående sågverket i Båtskärsnäs. Den delegation som uppvaktade regeringen från inlandssågverkens sida sade att deras avsikt inte var att ställa till det så att ASSI-sågverken skulle behöva nedläggas, utan man trodde ändå att råvarusidan skulle klaras. Sker det ingen export från Norrbotten och Västerbotten är det tydligt att råvarusidan också klaras. Så torde även lokaliseringsrådet, länsstyrelsen, arbetsmarknadsstyrelsen och regeringen ha bedömt det, när de har beviljat lokaliseringsmedel för ett sågverk i Arvidsjaur, närmare bestämt i Akkavaara. Det är ett sågverk, där investering skulle ske till en kostnad av drygt fem miljoner kronor. Jag har fått uppgiften att Arvidsjaur sågverk har fått vissa garantier på ca femtioprocentig råvarutillgång från domänverket. Huruvida den uppgiften är riktig vågar jag inte vara säker på, men det är ändå en uppgift lämnad av en tjänsteman hos företagarföreningen.

Det är uppenbart att dessa ytterst små sågverk i inlandet måste genom en

strukturrationalisering ändras till större enheter, och det är kanske den vägen man måste gå. Man måste sedan givetvis också se till att de enskilda, som för närvarande äger de bästa skogarna i Norrbotten, också slår vakt om inlandssågverken och levererar och säljer virke till dessa.

Det är av mycket stor social vikt att domänverket även i fortsättningen får verka i dessa bygder, med tanke på kronotorpare och skogsarbetare. Även ASSI bör få verka i Norrbotten, och de råvaror som finns där bör också komma de norrbottniska sågverken till godo.

Virkesbalansutredningen har enligt mitt sätt att se det egentligen påskyndats av diskussionerna angående inlandssågarnas brist på råvaror, bristen för ASSI och nedläggningshotet av Båtskärsnäs. Därför tolkar jag det så, att denna utredning har att göra med virkesfrågorna för både inlandssågverken och ASSI-sågverken.

Med dessa ord, ber jag, herr talman, att få yrka bifall till reservationerna.

Herr TAGMARK (cp):

Herr talman! Jag skall inte lägga mig i denna lokaliseringpolitiska debatt, som är hopkopplad med motionerna om domänverkets försäljningspolitik. Det är helt klart för varje företagarkategori på detta område att självfallet inte alla sågverk som finns i dag blir kvar i framtiden. Detsamma är förhållandet med mejerier och mycket annat. Också inom jordbruket försvinner företag. Det medför att varje kvarstående företag producerar mer och att varje man producerar mer. Det är den enda vägen att på sikt kunna hävda sig i konkurrensen.

Anledningen till att jag dristade mig att i någon mån delta i denna debatt, trots att jag inte är lokaliserad till Norrbotten eller Västerbotten, är att jag har ställt mig något undrande inför både

Ang. möjligheterna för inlandssågverken i Norrbotten och Västerbotten att köpa virke från domänverket

herrar reservanter och utskottets skrivning. Utskottet säger i sitt utlåtande: »Enligt utskottets mening synes de av motionärerna berörda spörsmålen vara av den arten att *de bör* falla inom ramen för vad virkesbalansutredningen sålunda har att undersöka.» Reservationen säger så här: »Enligt utskottets mening synes de av motionärerna berörda spörsmålen vara av den arten att *de faller* inom ramen för vad virkesbalansutredningen sålunda har att undersöka. Någon särskild åtgärd i anledning av motionerna synes därför icke erforderlig från riksdagens sida.» Så långt är allt gott och väl. Slår man sedan upp riksdagsberättelsen för år 1965 sidan 323 och läser vad statsrådet Holmqvist sade till statsrådsprotokollet den 29 juni 1964, skall man finna att han inte sagt ett ord om denna sak.

Domänverkets försäljningspolitik ingår alltså inte i denna utredning, och det betyder, såvitt jag förstår, att både utskott och reservanter här har enats om någonting som utredningen inte sysslar med. Då vill jag fråga, inte vem det är som har mest rätt utan vem som har mest fel, ty det är uppenbart att skillnaden bara är att utskottet vill skriva till Kungl. Maj:t, vilket reservanterna inte vill. I vilket fall som helst kan ingenting ske inom utredningen, ifall inte utredningen får vidgade direktiv. Eftersom jag är synnerligen grön i denna kammare och aldrig kan bli något annat heller, skulle jag vilja fråga: Vem har herrarna tänkt sig skall ge dessa vidgade direktiv, då ingen av parterna synes föreslå någonting sådant?

Herr PERSSON, YNGVE, (s):

Herr talman! Jag vill bringa i erinran att ASSI i Piteå har ett sågverk, en wallboardfabrik och ett pappersbruk, i Karlsborg ett sågverk och en massafabrik, i Båtskärsnäs ett sågverk och i Seskarö ett sågverk. Läggs sågverken i Seskarö och Båtskärsnäs ner, kommer

det inte att finnas någon annan industri på dessa orter som är isolerade. Skulle man lägga ner sågverket i Karlsborg, har det stor verkan på sysselsättningen på den relativt isolerade orten, och detta får en andrahandskonsekvens därigenom att man inte får den naturliga integration mellan sågförädling och massaförädling som man nu har. I Piteå har väl rätt nyligen detta stora pappersbruk byggts bl. a. för att ASSI skall kunna lösa sysselsättningsproblemen på denna ort.

Detta problem, alltså råvarubristen som för närvarande är mycket påtaglig för ASSI, har väl närmast tre orsaker. På massasidan har man i Piteå sugit upp de reserver som fanns i detta område. När det gäller sågverksindustrien har det bedrivits en ganska fortlöpande rationalisering med ökad effekt utan att mer folk kunnat sysselsättas. Slutligen har vi tidigare — vilket framgår av utskottets redovisning — kunnat få betydande virkeskvantiteter från Finland, vilket numera är helt uteslutet.

ASSI står i dag i den situationen att bolaget får arbeta aktivt, om det skall kunna tillgodose massaindustrien däruppe med råvara. Men när det gäller sågverken har man ingen möjlighet att skapa sysselsättning åt dem som nu vill bli sysselsatta vid sågverken, än mindre utnyttja den större kapacitet sågverken har i förhållande till den produktion som nu bedrivs där.

Därtill kommer, vilket herr Hansson också snuddade vid, att skogsindustrien världen över befinner sig i en våldsam expansion, som bl. a. tar sig uttryck i stora produktionsenheter. Alla här uppe i Norden som sysslar med dessa frågor vet att vi inte har någon väg förbi den utvecklingen, om vi vill hävda vår skogsnäring i konkurrensen på världsmarknaden. Att lägga ner större enheter för att hålla små enheter som knappast kan ha framtiden för sig annat än rent undantagsvis vid liv under en tid, måste te sig orimligt.

Ang. möjligheterna för inlandssågverken i Norrbotten och Västerbotten att köpa virke från domänverket

Vad jag tycker är utomordentligt väsentligt i denna bild är att domänverket har överavverkat i flera år och alltså inte har några reserver att ta fram någonstans. Vi får komma ihåg att domänverket alltså levererar betydande kvantiteter till den privata industrien — den som nu i dag klagat — även om en åtstramning skett under den allra senaste tiden. Vad vi kan hoppas på är att de enskilda skogarna har virkesreserver som inte är utnyttjade. Jag tror för min del att det förhåller sig på det sättet, men detta får vi besked om när virkesbalansutredningens resultat föreligger. Det finns dock ingenting att hämta i kronoskogarna, trots en osedvanligt positiv skogsvärd.

Om jag har förstått utskottsmajoriteten rätt, vill den alltså i varje fall låta virkesbalansutredningen pröva den nuvarande politiken, som bl. a. är av den innebörden att domänverket i allt väsentligt svarar för virkesförsörjning till ASSI:s industrier. Jag kan inte uppfatta detta utlåtande på annat sätt än att man är beredd att gå till angrepp mot någon av ASSI:s industrier, d. v. s. reducera verksamheten över hela linjen eller göra ett radikalt grepp och lägga ner verksamheten någonstans. Vi skall komma ihåg att problemet med råvarubristen för ASSI:s del innebär att man redan anmält till Kungl. Maj:t att man räknar med att snabbt få lägga ner ett av sågverken, nämligen Båtskärsnäs, även om det formella beslutet återstår. Där har man fått välja mellan att så att säga reducera möjligheterna att driva med vinst och att lägga ned enheter och kanalisera timret till de återstående. Bolaget har som sagt närmast tänkt sig att lägga ned sitt sågverk på en ort, där annan industri inte finns och där det kan bli svårt att få dit annan industri. Var och en kan förstå, att innan bolaget tar ett sådant steg finner man sin situation utomordentligt trängd. Det är helt enkelt en utväg som

man tillgriper när det inte finns någon annan utväg.

Vi hade länge hoppats att det skulle visa sig att det fanns råvara i privata skogar, så att ASSI skulle ha sluppit göra den operationen, men med det besked bolaget har fått under hand har man inte haft annat att göra än att se saken som den är — att vi inte kan få fram råvaror till företaget i erforderlig utsträckning för att upprätthålla hitillsvarande drift.

Om vi skickar detta uppdrag till utredningen så måste väl den uppfatta det så, att den skall överväga om domänverket borde kanalisera mera virke till privata företag, och då får man också ta ställning till vilka ASSI-företag som skall läggas ned.

Även om jag inte känner till förhållandena alltför väl vid de privata företagen, som är missnöjda med domänverkets försäljningspolitik, vågar jag ändå påstå att det är knappast möjligt att leta upp något privat företag i inlandet som är i samma ställning som det företag det här är fråga om. Konsekvenserna för sågverksindustrien skulle bli lika förödande vilket sågverk under ASSI man än väljer. Det är alltså, som jag ser det, otänkbart att vi skulle söka få en sådan lösning.

Till detta vill jag även snudda något vid vad herr Wanhainen var inne på nyss. I årtienden har ASSI tvingats att från domänverket ta emot massaved, som man inte har användning för. Det var priset för att få köpa timmer av domänverket. Man har fått försöka rationalisera och bygga ut för att ta vara på den råvaran, och man har fått sälja till andra företag. Nu skall man alltså helt plötsligt överväga att bryta ett samband, som varit utomordentligt påtagligt och av stor ekonomisk räckvidd, och därmed äventyra inte bara Seskarö utan också andra sågverksföretag som befinner sig på orter med utomordentligt utsatt försörjningsläge.

Ang. möjligheterna för inlandssågverken i Norrbotten och Västerbotten att köpa virke från domänverket

Av dessa skäl röstar jag för reservationen. Linjen kan inte bli den, att vi går till angrepp mot bestående enheter hos ASSI, och jag kan försäkra att det ur företagsekonomisk synpunkt också är orimligt att reducera råvirkesbasen. Vad som skulle behövas är en ökad råvarubas för att kunna utnyttja den merproduktionskraft som finns inbyggd i företaget. Typiskt är att i Seskarö har människorna inga möjligheter att få försörjning någon annanstans än vid ASSI:s sågverk. Detta sågverk är så modernt att man där kan höja produktionen med 50 procent och få betydligt högre lönsamhet, men man kan inte få råvara i tillräcklig mängd. Att då ytterligare angripa ASSI:s råvarubas genom att dirigera ytterligare timmer från domänverket till de privata företagen ter sig helt uteslutet.

Herr **MOSSBERGER** (s):

Herr talman! Vad herr Strandberg här anförde i själva sakfrågan har sedermera bemötts av herrar Wanhainen och Yngve Persson, så jag har ingen anledning att gå närmare in på detta avsnitt.

Herr Strandberg nämnde också, att denna utredning inte hade att syssla med virkesbalansen i norra delarna av landet. Det måste väl ändå vara fel. I direktiven står det att virkesbalansutredningen har att upprätta landsomfattande virkesbalanser, vilka skall avses ingå som ett led i olika undersökningar angående skogsbrukets och skogsindustriens strukturella problem, och det har framhållits önskvärldheten av att en virkesbalans för de norra delarna av landet upprättas med förtur.

Det tycker jag ändå säger tillräckligt i denna fråga.

Herr **ISACSON** (h):

Herr talman! När herr Yngve Persson tog upp frågan om konkurrensför-

hållandet mellan ASSI och de enskilda sågverken, berörde han förvisso en mycket viktig och principiellt intressant frågeställning. Vi har inte i utskottet behandlat den på det sätt han gjorde, men vi är fullt medvetna om att här föreligger en viss intressesmetsättning. Man kan se saken på olika sätt. Jag tror att en av förutsättningarna för att virkesbalansutredningen skall kunna lösa denna problematik om på vilket sätt virket bäst skall fördelas mellan olika intressenter är att man tar upp det hela till analys.

Nu säger emellertid herr Persson, att man inte kan handla så att man skapar svårigheter för de större företagen genom att gynna de mindre företagen. Han tar som exempel på de större företagen Seskarö och Båtskärsnäs.

Jag är fullt medveten om att det sker en stor omstrukturering inom hela denna näringsgren. Givetvis kommer också ASSI att få vara med och bidra, kanske med nedläggning av en del av sina verk.

Frågan är emellertid, vilken betydelse det har socialt och lokaliseringsmässigt vilka av företagen det är som försvinner. Man kan ju se saken så, att de mindre sågverken i inlandet i dag vidareförädlar en stor del av sin produktion. Flera av dem har hyvlerier och tillverkar färdiga trähus. De sysselsätter ungefär 1 600 människor. De är beroende av råvara. Minskar denna råvara för starkt, kan de inte fortsätta med sin produktion.

Hur vi än vrider och vänder på det här, kan det uppstå svårigheter. Då är frågan: Är det alltid så säkert att det större företaget är det bästa i sammanhanget? Ser vi på bokföringsresultatet för ASSI i denna landsända, för Båtskärsnäs och Seskarö, så ser vi att de lämnat mycket måttligt resultat av verksamheten under senare år. Egentligen är det endast piteåindustrien som har lämnat ett plus. Även den saken måste i så fall tas med i bilden. Intressant är

Ang. möjligheterna för inlandssågverken i Norrbotten och Västerbotten att köpa virke från domänverket

emellertid, att domänverket de facto sålt virke till ett lägre pris till ASSI än vad man har kunnat ta ut när man sålt till de enskilda sågverken. Det rör sig om en skillnad på ca 20 procent eller något mer, ungefär 50 öre per kubikfot. Även den saken bör tas med i bilden.

Hur jag än ser på denna fråga, herr talman, kan jag inte säga annat än att vi inte är klara med några ståndpunkter. Vi kan inte fälla några domar, varken över det ena eller det andra industriföretaget i detta sammanhang. Utskottsmajoriteten anser att denna fråga bör speciellt studeras av virkesbalansutredningen. Direktiven ger inte klara besked om att denna fråga verkligen kommer under beaktande. Det finns all anledning för virkesbalansutredningen att ta denna motion och detta utskottsutlåtande liksom även diskussionen här under övervägande. Vi kommer inte ifrån problematiken.

Därför tycker jag det är fullt logiskt riktigt att vi överlämnar denna sak till virkesbalansutredningen. I utskottsutlåtandet borde det helst ha stått »överlämnas till virkesbalansutredningen», men vi ville vara försiktiga därför att vi tänkte att vi skulle kunna få ett enigt utskott, och därför gick vi inte så långt. Nu sprack det ändå, och hade vi vetat slutresultatet, så tror jag vi hade skrivit rent ut att vi ville överlämna allt detta till virkesbalansutredningen.

Herr HANSSON, NILS, (fp):

Herr talman! Jag begärde ordet när herr Yngve Persson sade, att utskottet angriper ASSI. Jag vågar säga, att utskottet inte har gjort så. I mitt första anförande betonade jag tvärtom, att utskottet inte ansåg sig kunna träffa några avgöranden eller höra göra några uttalanden i sak. Läget där uppe är så allvarligt, att vi bör försöka ena oss om att finna de bästa vägarna ut ur krisläget. Vilka de är tvekar vi väl om.

Jag kan inte hålla med herr Yngve Persson om att det står klart att kustindustrierna till varje pris skall favoriseras på inlandsindustriernas bekostnad. Det måste väl bli mycket svårt att finna några ersättare för de sågverk och förädlingsindustrier, som finns i inlandet i Norr- och Västerbotten — kan det inte tänkas bli lättare att lokalisera nya industrier till kustbygden, om det nu måste bli inskränkningar där? Jag lämnar frågan öppen, men jag tror att man har att räkna med ett övervägande av denna art.

Det är givet, att av de många sågverken där uppe kan en hel del behöva gallras ut vid de rationaliseringar som är att räkna med. Det egendomliga med inlandssågverken — köpsågverken — är emellertid att de försågar två tredjedelar av allt timmer här i landet och har hävdats sig väl i konkurrensen med exportsågarna. I södra Sverige har vi praktiskt taget bara sådana köpsågverk, som även är exportörer.

Jag tar ingen ställning, utan vill bara understryka detta förhållande. Jag tror denna debatt är nyttig då den fäster uppmärksamheten på en fråga, som för övre Norrland måste betyda ofantligt mycket.

Inrikesministern sade i går i en debatt i andra kammaren, att av lokaliseringstödet har endast en obetydlig del gått till dem som bäst behöver det. Bara 9 procent har gått till Norrbotten, som onekligen bäst behöver stöd, men några nya industrier, som vill slå sig ned där uppe, anmäler sig inte.

Jag kunde ha mer att säga, men jag ber att få hänvisa herr Yngve Persson och herr Tågmark med flera till ett anförande som jag höll här i kammaren den 27 maj 1959. Där har jag gått in på en hel del av dessa frågor, bl. a. vad herr Wanhainen sade om att Norrbottens virke borde reserveras för länet. Det är ett yrkande som kommer fram från flera håll. Men det går inte att ha ett sådant gränstänkande. Våra floder bör-

Ang. möjligheterna för inlandssågverken i Norrbotten och Västerbotten att köpa virke från domänverket

jar i ett landskap och går ned i ett annat. Skall vi flotta timret måste vi ta hand om det där det hamnar i Bottniska viken. Därför är det självklart att t. ex. Mo och Domsjö, som äger skogar vid sin älv, måste köpa en hel del både från Norrbotten och Västerbotten till sina industrier. För övrigt annonserade Mo och Domsjö redan år 1958 om att företaget skulle bygga ut sina industrier; man har i god tid sagt att man behöver även den råvaran. Det kan vi inte rikta någon anmärkning emot.

Herr talman! Jag vill vidhålla mitt yrkande om bifall till utskottets hemställan. Liksom herr Isacson beklagar jag, att vi inte skrev att motionen borde överlämnas till virkesbalansutredningen, för här måste ju någonting göras.

En del av kammarens ledamöter torde sitta i länsplaneringsråden. Detta är en uppgift för dem i allra högsta grad. Jag vill påpeka, att det står i en PM, från inrikesdepartementet till planeringsråden, att konkurrensförhållandet mellan ett tillämnat lokaliseringsföretag och redan befintlig industri måste beaktas, så att stöd som ges till ett företag inte medför allvarlig skada för företag som redan är verksamma inom området.

Det äger onekligen här en viss tillämpning, och inrikesministern sade dessutom i går i andra kammaren, att finner man sådan olämplig konkurrens så skall man ingripa och försöka åstadkomma en rättelse. En sådan rättelse tror jag att man skall försöka eftersträva i det här fallet, och jag vill understrika vad herr Yngve Persson sade, nämligen att det finns många tänkbara åtgärder som kan verka tillrättaliggande, bland annat att man i möjligaste mån undviker korstransporter, och undersöker i vilken mån enskilda skogsägare i kustbygderna kan väntas förse kustindustrierna med virke.

Herr PERSSON, YNGVE, (s):

Herr talman! Jag kan hålla med herr Isacson om att det behövs en sådan ordentlig inventering av råvaruresurserna som nu pågår. Men det räcker inte med det. Sedan måste vi se till att skogsägarna avverkar i enlighet med skogsvårdens lagar, och det är ett av våra största problem. Slutligen — det är tydligen fråga om en trestegsraket härvidlag — behöver vi anpassa produktionsapparaten till råvaran. Helst bör det också ordnas så, att råvaran inte fraktas härs och tvärs mellan företag utan att det blir så kort avstånd som möjligt mellan råvarukällan och förädlingsindustrin. Det kan vi alltså vara överens om.

När jag har talat på det sätt jag nu har gjort kring strukturfrågan, så har jag inte talat i och för sig för eller emot småföretag, för eller emot kustföretag, utan jag har angivit vad jag tror är den riktiga utvecklingslinjen, om svensk skogsnäring skall klara sig i framtiden. Den rådande tendensen gör sig gällande överallt i världen, där man har skog i någon omfattning, inte minst i vårt östra grannland Finland, som sannerligen har insett vad klockan är slagen.

Gentemot herr Hansson har jag kanske inte så mycket att invända. Poängen i mitt inlägg var ju, att i samma ögonblick som man börjar överväga att släppa mera råvara från domänverket har man också bestämt sig för att nu skall en ytterligare reduktion av produktionen på ASSI-sidan ske. Jag försökte visa hur utomordentligt ömtålig den saken är, både ur företagsekonomisk synpunkt och ur sysselsättningssynpunkt på dessa synnerligen utsatta platser. Jag vill erinra herr Hansson om att ASSI har haft en utpräglat social roll i den landsända det här gäller. Vore det inte rimligt att på alla håll erkänna, att ASSI bör ha åtminstone något av den fördel som andra storföretag har som inte har denna utpräglat sociala uppgift när det gäller

Ang. möjligheterna för inlandssågverken i Norrbotten och Västerbotten att köpa virke från domänverket

att hålla sysselsättningen i gång, nämligen ett något så när vettigt samband mellan råvara och förädling, alltså en något så när vettigt tryggad försörjning med råvara?

Att därför skjuta in sig på den politik, enligt vilken domänverket i allt väsentligt svarar för råvaruförsörjningen, är egentligen ett allvarligt skaka grunden för det socialpolitiska inslaget som ligger i att vi envisas att hålla verken på dessa platser vid liv, vilket sannernligen ur företagssynpunkt inte är särskilt lysande. Jag vill ändock rätta herr Isacson litet med att säga, att det finns få skogsindustriföretag som gjort ett sådant resultat som ASSI gjorde under fjolåret, men det beror på att företaget inte har enbart illa utsatta enheter utan också enheter med en rimlig chans, och dit hör bl. a. Piteå.

Herr ISACSON (h) kort genmäle:

Herr talman! Jag skall inte förlänga debatten mycket. De sociala synpunkter som herr Yngve Persson var inne på ger dock en känsla av att man i diskussionen vill göra gällande, att endast domänverket och ASSI har tagit det sociala ansvaret på sina axlar.

Jag vill då bara ställa frågan: Har inte inlandssågverken också ett socialt ansvar och en social känsla? Det gäller här i mycket hög grad en sysselsättningsfråga, och det är ett problem där även kommunerna är mycket engagerade. Det är också en fråga om boplatser för arbetarna. Alla dessa sociala aspekter måste varje företagare i dag lägga i sådana här sammanhang.

Jag tror inte att man i detta fall kan säga, att ASSI har tagit sitt ansvar på ett sätt som gör ASSI berättigat till några speciella favörer från denna synpunkt. Det tror jag att vi helt kan ta bort ur bilden. Vi bör försöka renodla problemet på ett helt annat sätt. Att domänverket sedan har drivit en politik, som inneburit att verket kan-

ske har haft ett större socialt ansvar än de flesta, skall jag gärna erkänna. Men vi kan i detta sammanhang icke komma ifrån att domänverket även har ett visst socialt ansvar att hjälpa de inlandssågverk, som har framtiden för sig, att få den råvara de behöver.

Vi måste ha klart för oss att domänverket i Norrbotten äger 45 procent av all skogsmark och i vissa områden, låt oss säga Arvidsjaurs kommun, 75 procent. Det är oerhört väsentligt att domänverket i det fallet också känner sitt sociala ansvar gentemot kommunen och hemmaindustrien och inte bara kollektivt betraktar sitt sociala ansvar.

Herr STRANDBERG (h):

Herr talman! Till herr Mossberger vill jag bara säga, att jag har utredningsdirektiven i min hand. Jag har läst dem före denna debatt. Jag har heller aldrig påstått, att de inte existerar. Men direktiv i enlighet med vad vi i motionen har påyrkat existerar inte, enligt mitt förmenande.

Efter det överläggningen förklarats härmed slutad, gjorde herr talmannen enligt de därunder framkomna yrkandena propositioner, först på bifall till utskottets hemställan samt vidare på godkännande av den vid utlåtandet avgivna reservationen; och förklarade herr talmannen, sedan han upprepat propositionen på bifall till utskottets hemställan, sig anse denna proposition vara med övervägande ja besvarad.

Herr Mossberger begärde votering, i anledning varav uppsattes samt efter given varsel upplästes och godkändes en omröstningsproposition av följande lydelse:

Den, som bifaller vad jordbruksutskottet hemställt i sitt utlåtande nr 26, röstar

Ja;

Den, det ej vill, röstar

Nej;

Om överförande av kronoskog till allmänning

Vinner Nej, godkännes den vid utlå-
tandet avgivna reservationen.

Sedan kammarens ledamöter intagit
sina platser samt voteringspropositio-
nen ånyo upplästs, verkställdes till en
början omröstning genom uppresning.
Herr talmannen förklarade, att enligt
hans uppfattning flertalet röstat för nej-
propositionen.

Då emellertid herr *Hansson, Nils*, be-
gärde rösträkning, verkställdes nu vote-
ring medelst omröstningsapparat; och
befunnos vid omröstningens slut rös-
terna hava utfallit sålunda:

Ja — 57;

Nej — 67.

Därjämte hade 2 ledamöter tillkän-
nagivit, att de avstode från att rösta.

Om överförande av kronoskog till allmänning

Föredrogs ånyo jordbruksutskottets
utlåtande nr 27, i anledning av väckta
motioner om överförande av kronoskog
till allmänning.

Till jordbruksutskottet hade hänvi-
sats två inom riksdagen väckta, lika-
lydande motioner, nämligen I: 564, av
herr *Sundin*, och II: 669, av herr *Lars-
son* i Hedenäset, i vilka motioner yr-
kats, att riksdagen i skrivelse till Kungl.
Maj:t skulle anhålla om utredning och
därav föranledda förslag till överföran-
de av kronoskog till allmänningar för
socknar eller andra lämpliga geogra-
fiska områden.

Utskottet hade i det nu föreliggande
utlåtandet av angivna orsaker hemställt,
att riksdagen måtte lämna motionerna
I: 564 och II: 669 utan åtgärd.

Reservation hade anförts av herrar
*Lage Svedberg, Mossberger, Magnusson,
Manne Olsson, Wanhainen, Lindström,
Johanson* i Västervik, *Lundmark, Tra-
na* och *Johansson* i Simrishamn, vilka
ansett, att utskottets yttrande bort hava
den lydelse, reservationen visade.

Herr **MOSSBERGER** (s):

Herr talman! Såsom kammaren vet
är det endast i fråga om motiveringen,
som reservanterna skiljer sig från ut-
skottet. Det är en strid om en enda rad,
som utskottet inte vill ha med.

Utskottet citerar: »Lantbruksstyrelsen
har i sammanhanget erinrat om att det
av motionärerna väckta spörsmålet är
av stor jordpolitisk räckvidd.» Där vill
utskottet sätta punkt. Reservanterna
vill att utskottet skall citera lantbruks-
styrelsens yttrande med ytterligare en
rad och tillägga: »och synes kunna föra
in på frågan om en avveckling av
statsskogsbruket helt eller delvis». Mo-
tiveringen till att vi är överens om att
lämna dessa motioner utan åtgärd är
just, att frågan kan föra in på vad lant-
bruksstyrelsen säger, nämligen »en av-
veckling av statsskogsbruket helt eller
delvis».

Jag ber alltså, herr talman, att få yr-
ka bifall till utskottets förslag, men med
den motivering som innefattas i den av
herr Lage Svedberg m. fl. avlämnade
reservationen.

Herr **HANSSON, NILS**, (fp):

Herr talman! Den här motionen är
verklighetsfrämmande, och jag vill bara
säga, att det är mig fullkomligt egalt
om utskottets eller reservanternas hem-
ställen bifalles.

Herr **ISACSON** (h):

Herr talman! Jag ber att få instämma
med herr Hansson. Jag tycker att re-
servationen inte är någonting annat än
ett uttryck för dåligt skämtlygne hos
reservanterna. För mig är det också
egalt vem som vinner — jag kommer
att avstå från att rösta.

Herr **MOSSBERGER** (s):

Herr talman! Det är möjligt att av-
görandet är egalt. Men då kunde her-
rarna i utskottsmajoriteten ha tänkt på
den saken redan under utskottsbehand-
lingen, ty det var ju ni själva som
strök fortsättningen på lantbrukssty-

Om utbildning och fortbildning av företagare

relsens yttrande i utskottets version. Jag tycker att det är litet genant att nu komma och säga att det är egalt. Jag förstår att ni skäms över ert ställnings-tagande i denna fråga.

Herr SUNDIN (cp):

Herr talman! När jag kom in i kam-maren hörde jag herr Hansson säga att detta var verklighetsfrämmande, och som motionär i frågan trodde jag att någon av motionärerna — till min över-raskning — skulle betecknas som verk-lighetsfrämmande. Det är av den an-ledningen, herr talman, som jag nu står i talarstolen. Nu gällde väl yttrandet re-servationen, och så till vida kan jag in-stämma i vad som här sades.

I övrigt vill jag bara helt kort anföra några synpunkter beträffande motionen.

Man finner ganska snart att lönsam-heten är skyhögt större på de skogar, som i vissa delar av vårt land tillhör häradsallmänningar, sockenallmänningar o. s. v., än på statens skogar. I anled-ning därav ansåg vi motionärer det vara befogat — på basis av ett allmänt ekonomiskt tänkande och önskemålet att få så hög produktivitet som möjligt av våra skogar — att en utredning skul-le göras om möjligheterna att eventu-ellt överföra skog från den ena ägarka-tegorien till den andra.

Utskottet har inte velat biträda det yrkandet, något som jag beklagar, herr talman! Jag vet att bifall till motionen yrkades i medkammaren och att det av någon underlig malör råkade bli hela 51 röster för motionen, men denna kam-mare är som bekant betydligt mera va-ken — en sådan malör skulle inte kun-na inträffa här! Och av den anledning-en, herr talman, har jag inget yrkande.

Sedan överläggningen ansetts här-med slutad bifölls utskottets hemstäl-lan med den motivering, som förordats i den vid utlåtandet avgivna reserva-tionen.

Vid förnyad föredragning av allmän-na beredningsutskottets utlåtande nr 49, i anledning av väckt motion angående disponerandet av Kullaberg som fri-tidsområde, bifölls vad utskottet i detta utlåtande hemställt.

Om utbildning och fortbildning av företagare

Föredrogs ånyo allmänna berednings-utskottets utlåtande nr 50, i anledning av väckta motioner om utbildning och fortbildning av företagare.

I de likalydande, till allmänna bered-ningsutskottet hänvisade motionerna I: 588, av herrar *Johan Olsson* och *Matts-son*, samt II: 708, av herrar *Sjönell* och *Jonasson*, hade hemställts, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t måtte anhålla om en skyndsam och förutsätt-ningslös utredning av frågan under vil-ka former en särskild utbildning och fortbildning av företagare och likställ-da skulle kunna ordnas, samt att de förslag, vartill utredningen kunde för-anleda, snarast möjligt måtte föreläggas riksdagen.

Utskottet hade i det nu ifrågavarande utlåtandet på anförda skäl hemställt, att de likalydande motionerna I: 588 och II: 708 icke måtte föranleda någon riksdagens åtgärd.

Vid utlåtandet hade fogats ett särskilt yttrande av herrar *Skoglösa*, *Eric Gustaf Peterson* och *Hübinette*, fru *Olsson* samt herrar *Blomquist*, *Kilsmo*, *Börjesson* i *Glömminge*, *Nilsson* i *Bästekille*, *West-berg*, *Andersson* i *Örebro* och *Thylén*.

Herr OLSSON, JOHAN, (cp):

Herr talman! Fråga om företagar-utbildningen var ju uppe även vid fö-regående års riksdag, och anledning-en till att vi återkommit med vår begä-ran om utredning är att man ute i nä-ringslivet finner det vara en ur produk-tiv synpunkt angelägen åtgärd att före-

Om utbildning och fortbildning av företagare

tagarutbildningen ordnas. Det rör sig om en mycket lönsam investering.

Jag vill särskilt trycka på vad vi benämner företagarnas fortbildning, då och då återkommande kortare utbildningsperioder för företagare och likställda, som på grund av sitt arbete inte har möjlighet att delta i någon längre, reguljär utbildning. Kraven på ökat kunande skärps för varje dag, och vi vet att ett mycket stort antal företagare i synnerhet inom mindre och medelstor industri, vilka startat sin företagarverksamhet utan mer omfattande utbildning, sedan inte haft tillfälle att komplettera sina kunskaper på det administrativa området så som dagens näringsliv kräver. Vi motionärer anser att det är en viktig samhällsuppgift att sörja för kompletterande utbildning åt dessa företagare till låg kostnad och under sådana former att företagarna verkligen kan fortbilda sig.

Av remissvaren i anledning av motionerna kan man spåra ett starkt ökande intresse för dessa utbildningsfrågor såväl från näringslivet som från utbildningssidan. Statens hantverksinstitut har särskilt innevarande år ökat sin försöksverksamhet på detta område. Man har därvid funnit anledning att fortsätta verksamheten och äskat ytterligare anslag för nästa budgetår. Ett till synes fruktbarande samarbete har också inletts med arbetsmarknadsstyrelsen, och vi önskar att det skall utvecklas särskilt med hänsyn till behovet av kunniga företagare framför allt i de så kallade lokaliseringsområdena.

Herr talman! Jag tror att stora arbetsuppgifter här väntar oss och att det kunde ha varit befogat med en vägledande utredning. Med anledning av vad som hänt på området under motionernas behandling anser jag emellertid att vi kan avvakta vad som kommer att ske. Jag uttalar den förhoppningen att vi, när anslagsfrågorna inom kort kommer på kammarens bord, kan påräkna en positiv och välvillig behandling.

Herr STEFANSON (fp):

Herr talman! Även jag vill intyga att behovet av utbildning av företagsledare inom hantverket och den mindre industrien är stort. Man har på senare tid inom allt vidare kretsar fått upp ögonen för detta. På en konferens som Sveriges anordnade förra veckan med statsrådet Sträng som inledare och med diskussionsinlägg från skilda håll, bl. a. från företrädare för olika banker, betygades också nödvändigheten av att företagarna inom hantverket och den mindre industrien bereddades möjlighet till ökade kunskaper på detta område. Inte minst efterlyste man mera utförliga analyser från de mindre företagens sida över deras ekonomiska ställning och framtidsutsikter när de kommer till bankerna och söker kredit för utvidgning av verksamheten.

För att företagarna skall kunna presentera sådana analyser för kreditinstituten behövs emellertid kunskaper på området. Dessa företagare har i regel en god yrkesteknisk utbildning — de behärskar den produktionstekniska sidan av sitt företag, men i deras utbildning har inte ingått sådana för dagens företagsledare viktiga ämnen som t. ex. företagsekonomi, bokföring, kalkylering, marknadsanalysering, försäljningsteknik eller utbildning i merkantila ämnen över huvud taget. Det är kanske inte alltid rationellt att varje mindre företagare själv sysselsätter sig med sådana arbetsuppgifter — de bör anlita specialister när det gäller exempelvis bokföring och skatteredovisning — men de bör ha så stora kunskaper att de kan överblicka företagets ekonomiska ställning och framtidsutsikter. En intensifierad kursverksamhet på detta område är därför en angelägen sak. Ökade kunskaper i fråga om företagets ekonomifunktion är dessutom nödvändiga i den omvandlingsprocess som näringslivet undergår. Utvecklingen inom näringslivet, inte minst på den internationella marknaden, kräver av företagarna vikti-

Om utbildning och fortbildning av företagare

ga ekonomiska ställningstaganden för en anpassning till produktionen och till förändrade avsättningsmöjligheter.

Företagarutbildningen i vårt land har dessutom blivit ett medel i den aktiva lokaliseringspolitik som det allmänna bedriver. Härvidlag har det varit ett gott samarbete, vilket också framgår av utskottsutlåtandet, mellan arbetsmarknadsstyrelsen, statens institut för hantverk och industri, Sveriges hantverks- och industriorganisation och SAF. Dessa fyra organ samarbetar på det här området. Hantverksinstitutet har under en lång följd av år varit verksamt när det gäller denna utbildning, och institutet har i år utvidgat sin verksamhet och gett den en mera fast organisation genom att inrätta en särskild avdelning för företagsledarutbildning. Institutet har också tagit hänsyn härtill i sina petita till regeringen under hösten.

Jag vill i likhet med den föregående talaren understryka behovet av en vidgad utbildningsverksamhet, och jag vill även uttrycka den varma förhoppningen att hänsyn tas till institutets äskanden vid budgetbehandlingen.

Herr Olsson sade att institutet bedriver en försöksverksamhet på detta område. Det är väl inte nu längre fråga om någon försöksverksamhet utan fråga om en fast verksamhet som är avsedd att ingå i institutets reguljära kursverksamhet.

Jag har intet annat yrkande än om bifall till utskottets förslag.

Herr **HELLEBLADH** (s):

Herr talman! Allmänna beredningsutskottet delar motionärernas uppfattning att fortbildning av företagare och anställda inom industri och hantverk är av mycket stor betydelse men anser sig inte nu kunna tillstyrka i motionerna begärd utredning, emedan frågan redan ägnas stor uppmärksamhet, vilket framgår av de remissyttranden som inkommit till utskottet.

Arbetsmarknadsstyrelsen framhåller i

sitt remissvar att försökskurser anordnas i Norrland och att vuxenutbildningen för närvarande utreds av bl. a. yrkesutbildningsberedningen som även har anledning att behandla företagsledarutbildning. Skolöverstyrelsen framhåller att den av motionärerna begärda utredningen synes ankomma på yrkesutbildningsberedningen och att någon ytterligare utredning för närvarande inte erfordras. Institutet för hantverk och industri anför bl. a.: »Eftersom den allmänna företagsledarutbildningen numera kommit i gång efter en ingående planering, i vilken samtliga berörda parter deltagit, och någon påtaglig anledning icke finnes att för närvarande ändra institutets nuvarande verksamhetsformer och inriktning, anser institutet den föreslagna utredningen icke erforderlig.» Svenska arbetsgivareföreningen, som åberopas i det särskilda yttrande som fogats till utskottets utlåtande, har bl. a. anfört: »SAF vill inte avstyrka en förutsättningslös utredning men anser att det kan ifrågasättas om inte de pågående utredningarna om yrkesutbildningen samt vuxenutbildningen på gymnasienivå och utbildningen inom fackskolorna först bör få framlägga sina förslag.»

Utskottet anser sålunda att motionärernas önskemål redan är i väsentlig grad tillgodosedda.

Jag ber, herr talman, att få yrka bifall till utskottets förslag.

Efter härmed slutad överläggning bifölls vad utskottet i förevarande utlåtande hemställt.

Herr **TALMANNEN** anförde:

Beträffande plena i nästa vecka får jag dels erinra om att bordläggningsplenum hålles på tisdag och arbetsplena på onsdag och torsdag, dels, efter samråd med andra kammarens talman, meddela, att på fredagen den 10/12 hålles endast bordläggningsplenum med början kl. 14.00.

Anmäldes första lagutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 367, i anledning av dels Kungl. Maj:ts proposition om ändring i reglerna angående särskilt forum vid talan om ämbetsbrott, i vad propositionen hänvisats till lagutskott, dels ock Kungl. Maj:ts proposition om upphävande av reglerna i konkurrensbegränsningslagen angående särskilt forum vid talan om ämbetsbrott;

nr 377, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om fortsatt giltighet av lagen den 29 november 1946 (nr 722) med särskilda bestämmelser om uppfinningar av betydelse för försvaret; samt

nr 378, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition med förslag till lag om ändring i brottsbalken m. m.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning beträffande vart och ett av dem, att andra kammaren i avseende å motsvarande utskottsutlåtande fattade samma beslut som första kammaren.

Anmäldes statsutskottets förslag till riksdagens skrivelser till Konungen:

nr 387, i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående vissa författningsändringar m. m. som sammanhänger med förhandlingsrättsreformen, såvitt propositionen hänvisats till statsutskottet; och

nr 388, i anledning av Kungl. Maj:ts framställning om anslag på tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1965/66 till Förvärv av viss fastighet inom stadsdelen Lilla Essingen i Stockholm.

Skrivelseförslagen godkändes under förutsättning beträffande vardera av dem, att andra kammaren i avseende å motsvarande utskottsutlåtande fattade samma beslut som första kammaren.

Interpellation ang. kompensationen för kostnadsstegringarna i jordbruksproduktionen

Herr KRISTIANSSON, AXEL, (cp) erhöll på begäran ordet och yttrade:

Herr talman! Efterkrigstidens debatt i jordbrukspolitiska spörsmål har i stort sett varit präglad av saklighet. I densamma har åtskilliga gånger poängterats värdet av att vi har och har haft ett produktionskraftigt jordbruk med förutsättningar för att trygga den svenska livsmedelsförsörjningen. Målsättningen och inriktningen i jordbrukspolitiken har också varit att skapa rimlig lönsamhet åt jordbruksnäringen med anknytning till löneutvecklingen inom industrien.

Som en intregörande del i den förda jordbrukspolitiken har prispolitiken spelat en avgörande roll. Mest konkret och målinriktat har densamma fastlagts i jordbrukets sexårsavtal för tiden 1959—1965, vilket klart siktade till att åstadkomma den åsyftade inkomstlikstältheten. I dess konstruktion var inbyggt tvenne spärr- och skyddsregler, dels den s. k. treprocentregeln, som förutom att korrigera för större fluktuationer i världsmarknadspriserna också skulle kompensera för vissa kostnadsstegringar i jordbruksproduktionen, dels också en löneregel vars syfte var att kompensera lönekostnader och/eller ge de egna jordbrukarna följsamhet i inkomsthänseende med löneutvecklingen inom industrien. Båda dessa regler har således varit för sig haft till uppgift att kompensera olika delar av jordbrukets kostnadssektor.

Dagens debatt om jordbruket präglas tyvärr inte av samma objektivitet som tidigare. Åtskilliga uttalanden har på senare tid gjorts som varit direkt missvisande och som gett en skev bild av såväl jordbrukspolitiken och dess verkningar som den svenska jordbruksnäringen av i dag, prisstegringarna på livsmedel etc. I tidskriften Tiden nr 8 1965 har i en artikel »Jordbrukspolitiska perspektiv» detta skett på ett upp-

seendeväckande sätt. Direkt citerat återges här följande.

»Under sexårsavtalet (1959—1965) erhöll jordbruket kompensation för kostnadsstegringarna genom den s. k. treprocentregeln. Den 'konsumentgaranti' som fanns inbakad i regeln sattes vid ett tillfälle år 1963 ur spel varigenom jordbruket överkompenserades med drygt 400 milj. kr. för återstoden av avtalsperioden. Därutöver kompenserades jordbruket för industriarbetarnas lönehöjning, genom den s. k. inkomstregeln. Denna dubbla, eller om man så vill tredubbla, kompensation är det element i den nuvarande jordbrukspolitikerna som förorsakat den snabba prisstegringen.»

Med hänvisning till det anförda hemställer jag om kammarens tillstånd att till statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få ställa följande fråga:

Tar statsrådet avstånd från det i den nämnda artikeln i tidskriften *Tiden* gjorda påståendet att jordbruket för den aktuella tidsperioden erhållit en dubbel eller tredubbel kompensation?

Meddelande ang. enkel fråga

Är statsrådet i så fall villig att förhindra dylika uttalanden från departementshåll?

På gjord proposition medgav kammaren, att ifrågavarande spørsmål finge framställas.

Meddelande ang. enkel fråga

Meddelades, att jämlikt § 20 i kammarens ordningsstadga följande enkla fråga denna dag framstälts av herr *Risberg* (h) till herr statsrådet och chefen för kommunikationsdepartementet: »Vill Herr Statsrådet företaga en förutsättningslös omprövning av frågan om upprustning av Torslanda flygplats?»

Justerades protokollsutdrag för denna dag, varefter kammarens sammanträde avslutades kl. 14.35.

In fidem

K.-G. Lindelöw

Bilaga till Första kammarens protokoll den 1 december 1965 (sid. 39)

Herr statsrådet *Johanssons* svar på interpellation av herr *Gösta Jacobsson* ang. importen av utländsk arbetskraft:

Herr talman! Herr *Gösta Jacobsson* har frågat mig om jag är beredd att lämna en redogörelse för den uppkomna aktuella situationen i fråga om invandringen och vad som av myndigheterna åtgjorts för bemötande av densamma.

Såsom svar på interpellationen vill jag lämna följande redogörelse.

Enligt utlänningskommissionens statistik fanns den 1 oktober 1965 155 000 arbetsanmälda utlänningar i Sverige. Av dessa var närmare 2/3 nordbor. Danskarna uppgick till 19 000, norrmännen till 12 000 och finländarna till 67 000. Av de utomnordiska grupperna var tyskarna den största med 17 000.

Inslaget av sydeuropeer var inte anmärkningsvärt stort. Det fanns ca 5 000 italienare, 5 000 jugoslaver, 4 000 ungrare och 2 000 greker.

Huvudparten av jugoslaverna och ungrarna har kommit i samband med de flyktingöverföringar som Sverige i humanitärt syfte bedrivit sedan 1950 i samråd med bl. a. Förenta Nationernas flyktingkommissarie.

Den utomnordiska invandringen kom förr så gott som helt från tyskspråkiga länder. Ännu för något år sedan var invandringen från Sydeuropa förhållandevis blygsam. Den aktuella arbetsmarknadssituationen i Jugoslavien och Grekland har emellertid medfört att den spontana invandringen från framför allt dessa länder på sista tiden börjat ta allt större proportioner. Enligt utlänningskommissionens beräkningar inreste under tredje kvartalet i år 1 400 jugoslaver, 1 000 greker och 200 turkar.

I oktober ökade invandringen ytterligare och tillströmningen har fortsatt under november. Enbart under tiden 21—25 november anlände över 600 jugoslaver till Trelleborg.

Enligt den sedan 1954 gällande överenskommelsen om gemensam nordisk arbetsmarknad behöver medborgare i de nordiska grannländerna inte ha arbetstillstånd för att arbeta här i landet. Sådant tillstånd fordras däremot för alla övriga utläningar. Flertalet arbetstagare från utomnordiska länder som kommer till Sverige har emellertid rest hit helt på eget initiativ och utan att på förhand ha försäkrat sig om arbete och bostad. På grund av det stora antalet utläningar som strömmat in i landet denna höst och då flertalet av dessa saknat medel för sitt uppehälle ens under kortare tid har en besvärlig situation uppkommit. Det har under dessa omständigheter varit erforderligt att vidtaga särskilda åtgärder. Utlänningskommissionen utfärdade därför på förslag av arbetsmarknadsstyrelsen och efter samråd med rikspolisstyrelsen den 2 november 1965 tillfälliga direktiv till polismyndigheterna angående handläggningen av arbetstillståndsärenden. Enligt dessa kan polismyndighet i samråd med vederbörande länsarbetsnämnd bevilja viseringsfri utläning med hemlandspass provisoriskt arbetstillstånd för högst två månader under den tid utläningen får vistas i Sverige utan uppehållstillstånd. Fram till den 22 november hade ca 1 000 sådana tillstånd beviljats. Denna provisoriska ordning har utlänningskommissionen efter framställning från arbetsmarknadsstyrelsen beslutat upphäva med verkan fr. o. m. den 25 november.

Vid de länsarbetsnämnder som är spe-

ciellt belastade av invandringen har inrättats särskilda utlänningsavdelningar och redan befintliga har förstärkts. Länsarbetsnämnderna skall i första hand skaffa arbete åt utlänningarna, men nämnderna måste också hjälpa till med att ordna provisorisk inkvartering och förläggning av nyanlända utlänningar, i den mån de saknar bostad och försörjningsmöjligheter och det inte åligger annan myndighet att ta hand om dem. Arbetsmarknadsstyrelsen svarar i dessa fall för kostnaderna för kost och logi. Den 25 november fanns närmare 800 utlänningar omhändertagna i sådan provisorisk inkvartering. Styrelsen kan även mot återbetalningsskyldighet bekosta resor i samband med arbetsplacering av utlänningarna och lämna dem viss stathjälp. Viss språkundervisning meddelas under vistelsen i förläggningarna.

Det är angeläget att invandringen sker i sådana former att den inte skapar svårigheter på den svenska arbets- och bostadsmarknaden. Arbetsmarknadsstyrelsen begärde i fjol bemyndigande att träffa överenskommelse med utländska arbetsmarknadsmyndigheter om en organiserad överföring av arbetskraft till Sverige. Efter överläggningar, som jag har haft med Arbetsgivareföreningen, Landsorganisationen och Tjänstemännens centralorganisation och vid vilka även arbetsmarknadsstyrelsen och utlänningskommissionen har varit representerade, har arbetsmarknadsstyrelsen genom konseljbeslut fått det begärda bemyndigandet. Enligt detta beslut skall innan överföring sker överenskommelse ha träffats med berörda svenska arbetsgivar- och arbetstagarorganisationer om det antal arbetstagar som skall överföras och om deras fördelning på olika företag.

Kostnaderna för de utländska arbetstagarernas samt deras anhörigas resor till Sverige kan i överensstämmelse med beslut vid 1964 års riksdag förskottas av arbetsmarknadsstyrelsen. Innan förskottet beviljas skall styrelsen träffa överenskommelse med vederbörande ar-

betsgivare om att förskottet skall återbetalas till statsverket inom två år.

Arbetsmarknadsstyrelsen skall vidare i samarbete med vederbörande arbetsgivare och berörd fackförening medverka till att den utländska arbetskraften på lämpligt sätt introduceras på arbetsplatsen och får orientering om den praxis och ordning som gäller på svensk arbetsmarknad.

Meningen är att denna ordnade invandring när det gäller arbetskraft från andra än de nordiska länderna skall ersätta den ordning som innebär att viseringsfria utlänningar söker anställning och arbetstillstånd först sedan de kommit hit. Avsikten är alltså att även individuellt inresande utlänningar som avser att arbeta i Sverige skall ha skaffat sig arbete och arbetstillstånd före ankomsten hit. De svenska beskickningarna och utlänningskontrollen förväntas att så långt möjligt medverka till att invandringen sker i dessa ordnade former. I och med att en ordnad invandring kommer till stånd finns inte längre behov av de nuvarande dispenserna från arbetstillståndskravet för arbete i framför allt restaurangbranschen.

En förutsättning för att utlänningarna skall kunna anpassa sig är att de åtminstone hjälpligt förstår och talar svenska. Efter framställning från arbetsmarknadsstyrelsen och skolöverstyrelsen har regeringen tidigare i år använt 3 miljoner kronor för språkundervisning åt utlänningar. Undervisningen som handhas av studieförbunden har mötts av stort intresse och fått betydande omfattning.

Arbetsförmedlingen är oftast den första institution utlänningen kommer i kontakt med i Sverige. Han vänder sig därför gärna till förmedlingen för att få råd och hjälp även i frågor, som inte direkt berör hans arbete. Härtill bidrar också att arbetsförmedlingen i regel har tillgång till tolkar. Från arbetsförmedlingens sida vinnlägger man sig om att hjälpa utlänningarna till rätta. Genom inrättandet av utlänningsavdelningarna har hjälpresurserna ökat.

Som ett första led i arbetet med att förbättra den skriftliga informationen till utlänningar har utarbetats en skrift med titeln »Ny i Sverige», avsedd som handbok för myndigheter och enskilda om utlänningens rättigheter och skyldigheter under vistelse i Sverige. Den skrift håller nu på att tryckas. Därefter kommer informationsskrifter att ges ut på olika språk för invandrande arbetskraft av skilda nationaliteter. Den finskspråkiga versionen torde blir klar ganska snart.

Utlänningarnas anpassning beror i

hög grad på hur de mottas på arbetsplatserna, hur kontakterna med arbetskamraterna utvecklar sig och vilka möjligheter de får till fritidssysselsättning m. m. Genom att ordna konferenser och ta kontakt med arbetsgivare, arbetstagarorganisationer, kommuner, ideella organisationer m. fl. verkar länsarbetsnämnderna för att man på skilda områden skall vidta aktiva åtgärder för att lösa utlänningarnas anpassningsproblem. Medel har anvisats för att arbetsmarknadsverket skall kunna anordna kurser om dessa problem.